

ประสบการณ์

งานพัฒนา ของ คนรุ่นใหม่

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

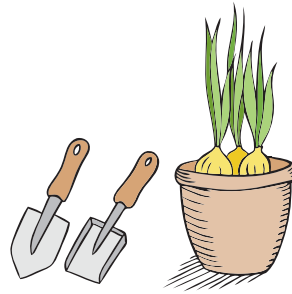
ประสบการณ์งานพัฒนาของคนรุ่นใหม่

ที่ปรึกษา

นายการันย์ ศุภกิจวิเลขการ
ศ.ดร.ชาติชาย ณ เชียงใหม่
นายจำเริญ ยุติธรรมสกุล

กองบรรณาธิการ

นางสาวหทัยรัตน์ พ่วงเซย
นายประหยัด ห่อทรัพย์
นางสาวไพเราะ บุญสุข
นางสาวเพ็ญภา วัฒนะการดา

ขอบคุณ

- มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์
ที่ให้การสนับสนุนด้านการเตรียมความพร้อมของนักส่งเสริมการพัฒนารุ่นใหม่
- นางสาววิณา นำเจริญสมบัติ วิทยากรผู้ฝึกอบรม
“การถอดบทเรียนและการเขียนกรณีศึกษาจากงานพัฒนา”

พิมพ์ครั้งที่ 1

31 สิงหาคม 2560 จำนวน 1,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย

ฝ่ายจัดการความรู้

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

989 อาคารสยามทาวเวอร์ ชั้น 26 ถนนพระราม 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน

กรุงเทพฯ 10330

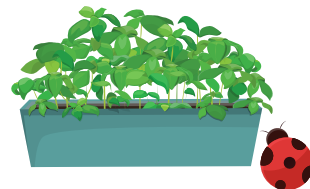
โทรศัพท์ : 02 611 5000

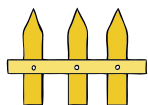
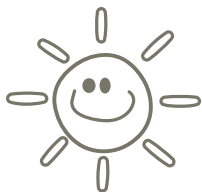
เว็บไซต์ : www.pidthong.org

Facebook : มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

พิมพ์ที่

บริษัท นครชัยศรีรุ่งเรืองการพิมพ์ จำกัด

ประสบการณ์

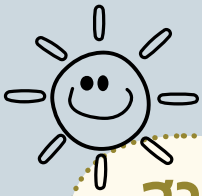

งานพัฒนา ของ

คนรุ่นใหม่

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

สารบัญ

07 :

ตาอิตี มะนาวพลิกชีวิต

11 :

ข้าวท่าลัมผัว

17 :

ฝายเพื่อชีวิตที่บ้านน้ำช้าง

23 :

จุฬาฯ อักน่าน

27 :

โรงสีที่รัก

31 :

ฝายปูนซีเมนต์ผสมดิน :
สร้างความรู้สู่ชุมชน

37 :

วิถีชีวิตคน
บ้านบางกลอย-บ้านโป่งลึก
กับกลุ่มกองทุนข้าวสาร

43 :

การสื่อสาร ประสานงานพื้นที่

49 :

พืชหลังนาที่
แก้มลพิษหนองเล็งเปื้อน

53 :

“ศูนย์สานฝัน” :
แหล่งรวบรวมและกระจาย
ผลผลิตโดยเกษตรกร

59 :

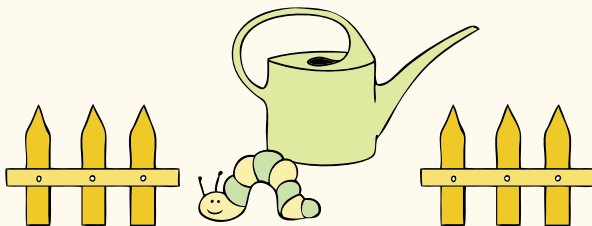
พืชไร่หลังนาทดแทนนาปรัง :
พื้นที่ตำบลทุ่งโป่ง

69 :

พลังนักศึกษากับการทำ
โครงการพัฒนาที่ยั่งยืน

73 :

ปลูกคนไต้ให้ปลูกผักลดรายจ่าย

77 :

บ้านแป้น
ชุมชนพุทธ-มลายูที่ถูกลืม
กับการพัฒนาแหล่งน้ำ
ด้วยพลังชุมชน

83 :

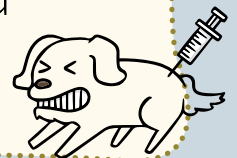
จุดเริ่มต้นของพลังนักศึกษา

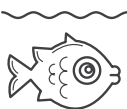
87 :

กือลบุล วาฮิด :
พลังเยาวชนสร้างสรรค์
ชุมชนมุสลิม

93 :

สัตว์แพทย์ฯ สู่ชุมชน

เกริ่นนำ

ปีนี้ก้าวเข้าสู่ปีที่แปด นับจากที่คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อปี 2552 มอบหมายให้สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ลงไปทำงานด้านจัดการความรู้และส่งเสริมการพัฒนาตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้พ้นจากภาวะกึ่งกินกึ่งใช้ สู่ความอยู่รอด พอเพียง และยั่งยืน โดยสถาบันฯ ได้สร้างพื้นที่ต้นแบบของการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชานในหลากหลายภูมิสังคม เริ่มจากจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ เพชรบุรี กาฬสินธุ์ อุทัยธานี ขอนแก่น ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส

ที่ผ่านมาสถาบันฯ ได้ส่งสมประสบการณ์ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ เราพบว่าแรงขับเคลื่อนหนึ่งที่สำคัญคือนักส่งเสริมการพัฒนาในพื้นที่ ทั้งเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน พวกเขาเป็นเสมือนข้อต่อหรือตัวเชื่อมที่ทำให้ความรู้และทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ หลั่งไหลไปหาชุมชน ในขณะที่เดียวกันเราก็พบว่าความรู้และประสบการณ์ที่พวกเขาพบเจอนั้น มีคุณค่าต่อการพัฒนางานพัฒนาคน และพัฒนาองค์กร สามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน สังคม และประเทศชาติได้ แต่ยังไม่ได้ถ่ายทอดให้สู่การรับรู้ของคนทั่วไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ฝ่ายจัดการความรู้ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ จึงได้จัดกิจกรรมอบรมพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ในด้านการถอดบทเรียนและเขียนกรณีศึกษา เพื่อให้เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ได้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถดึงความรู้ใหม่จากการลงไปทำงานพัฒนาชุมชน ระยะเวลาอบรมเพียง 3 วัน นักพัฒนารุ่นใหม่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านงานเขียนของพวกเขาได้ถึง 17 เรื่อง ประกอบด้วยประสบการณ์การบริหารจัดการงานพัฒนาต่างๆ ได้แก่

1) ด้านการพัฒนากระบวนน้ำ ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานด้านการผลิตที่สำคัญในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท โดยปรากฏในงานเขียนเรื่อง ฝ่ายเพื่อชีวิตบ้านน้ำช้าง จ.น่าน ฝ่ายปูนซีเมนต์ผสมดิน ซึ่งเป็นมุมมองจากเจ้าหน้าที่ อบจ.อุทัยธานี และฝ่ายหินจนที่บ้านแป้น จ.ปัตตานี

2) การปรับทัศนคติของชาวบ้านให้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม และเพิ่มทางเลือกในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากมีระบบน้ำแล้ว เช่น การส่งเสริมปลูกข้าว กำหนดแทนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ จ.น่าน การปลูกพืชหลังนาที่ใช้น้ำน้อยในพื้นที่ จ.ขอนแก่น และการปลูกผักสดรายจ่ายในจังหวัดชายแดนใต้

3) ด้านกระบวนการสร้างกลุ่มอาชีพ/กองทุน และการเชื่อมโยงกับตลาดภายนอก ซึ่งเป็นเส้นทางไปสู่ความพอเพียงและความยั่งยืนของชุมชน เช่น กลุ่มวิสาหกิจมะนาวบ้านยอด จ.น่าน ที่สามารถพัฒนาผลผลิตส่งให้บริษัทสยามแม็คโครอย่างต่อเนื่อง ศูนย์สาธิตพื้นที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิตของหนองเล็งเปื้อน จ.กาฬสินธุ์ การส่งเสริมกองทุนข้าวสารที่ช่วยลดรายจ่ายของชาวบ้านไปซื้อจากกลอย จ.เพชรบุรี และบทเรียนจากบริหารจัดการโรงสีข้าวชุมชนบ้านแสงอร่าม จ.อุดรธานี

4) การพัฒนาด้วยพลังนักศึกษา ซึ่งถ่ายทอดจากแง่มุมต่างๆ ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิรากแก้ว ที่ลงไปทำงานในพื้นที่ร่วมกับนักศึกษาจากหลายสถาบัน ซึ่งสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่ นำความรู้จากในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้จริง

งานเขียนทั้ง 17 เรื่องจะบอกเล่าถึงกระบวนการทำงานตั้งแต่เริ่มทำความเข้าใจ การกระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและมาร่วมทำ การสำรวจข้อมูล ร่วมลงมือทำ สะท้อนปัญหา/อุปสรรค การคลี่คลายของปัญหา และบทเรียนที่ได้จากการทำงาน ซึ่งนับว่าเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่า

ชุดความรู้และประสบการณ์งานพัฒนาของคนรุ่นใหม่เล่มนี้ เป็นผลผลิตจากการอบรมพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ในด้านการถอดบทเรียนและเขียนกรณีศึกษา รุ่นที่ 1 ระหว่างวันที่ 1-3 พฤษภาคม 2560 ซึ่งฝ่ายจัดการความรู้คาดหวังว่า จะมีรุ่นต่อไปอีก เพื่อเป็นช่องทางให้นักพัฒนารุ่นใหม่ ได้สกัดความรู้จากตัวเอง นอกจากจะสร้างความภาคภูมิใจแล้ว ยังเป็นวิทยาทานให้แก่ผู้ที่สนใจนำไปปรับใช้ต่อไปอีกด้วย

ฝ่ายจัดการความรู้

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

สิงหาคม 2560

“ตาฮิติ” มะนาวพลิกชีวิต

กรณีศึกษาบ้านยอด

ตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน

เจริญ คนตรง

บ้านยอดเป็นชุมชนเล็กๆ กลางหุบเขา วิถีชีวิตยังคงพึ่งพาการทำเกษตรด้วยการปลูกข้าวไร่กิน และเก็บหาของป่า ด้วยวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ใกล้ป่า หาอยู่หากินกับป่าจึงนับเป็นเรื่องแปลกหากมีการปลูกพืชจากต่างถิ่น แต่มีพืชชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านบ้านยอดปลูก นั่นคือ “มะนาวตาฮิติ” จากการเริ่มปลูกโดยไม่รู้ว่าจะประสบความสำเร็จไหม จนปัจจุบันมีการปลูกมะนาวเป็นจำนวนมาก พัฒนาระบบกลุ่ม และจัดส่งผลผลิตจำหน่ายให้ห้างแม็คโคร การเดินทางของมะนาวตาฮิติแห่งบ้านยอดจะเป็นอย่างไร กว่าที่จะมาถึงจุดพลิกชีวิตได้ ต้องผ่านอะไร สุดท้ายการเดินทางจะเป็นอย่างไรโปรดติดตาม....

มะนาวตาฮิติที่บ้านยอด

ย้อนหลังไปราวปี พ.ศ. 2534 นายตะ ระรักษา เกษตรกรจากบ้านผาหลัก ได้นำพันธุ์มะนาวพันธุ์ตาฮิติเข้ามาปลูกในพื้นที่ชุมชนบ้านยอดซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็ก 122 หลังคาเรือน ตั้งอยู่ที่บ้านยอด ตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน หลังจากปลูกประมาณ 3 ปี มะนาว

พันธุ์ดาฮีติเริ่มให้ผลผลิตโดยมีผลผลิตตลอดทั้งปี ซึ่งสร้างรายได้ดีให้กับครอบครัวนายตะผู้ริเริ่มปลูก จึงส่งผลให้ชาวบ้านคนอื่นๆ มีความสนใจและปลูกมะนาวพันธุ์ดาฮีติ ต่อมาอีก 4 ปี พื้นที่บ้านยอด กว่า 60% ถูกปรับเป็นแปลงปลูกมะนาว และเริ่มให้ผลผลิตชาวบ้านเป็นผู้หาตลาดเอง รวมทั้งมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อผลผลิตในหมู่บ้านช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 ปริมาณมะนาวดาฮีติมีมากจนล้นความต้องการของตลาด ส่งผลให้ราคามะนาวถูกลง

กำเนิดกลุ่มมะนาวบ้านยอด

ในปีพ.ศ. 2553 เกษตรกรผู้ปลูกมะนาวจำนวน 45 ราย เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มผู้ปลูกมะนาวฮิตบ้านยอด โดยได้รับการสนับสนุนความรู้การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน จากเกษตรอำเภอและเกษตรตำบล และได้รับการสนับสนุนงบประมาณการบริหารจัดการกลุ่ม จำนวน 2,000 บาท ในช่วงแรกมีความท้าทายเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากขาดผู้นำที่เข้มแข็ง ชาวบ้านไม่เข้าใจกระบวนการกลุ่ม เช่น ในการขายผลผลิตมะนาวจะรับจากกลุ่มเครือข่ายต่อก่อนสมาชิกคนอื่น กลุ่มมะนาวจึงไม่ประสบความสำเร็จมากนัก

ในปีพ.ศ. 2552 สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ เข้ามาดำเนินการในพื้นที่บ้านยอด โดยการน้อมนำศาสตร์พระราชา หลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ โดยให้บ้านยอดเป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดช่องว่างระหว่างชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง เจ้าหน้าที่ปิดทองฯ ฝายส่งเสริมลงพื้นที่พูดคุยแนะนำกลุ่มผู้ปลูกมะนาวตาฮิติ ให้มีการดูแลแปลง ชวนชาวบ้านคิด ชวนทำ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องมะนาวตาฮิติ เจ้าหน้าที่ลงพื้นที่มีสำนักงานและที่พักในชุมชน เพื่อฟื้นฟูความเชื่อมั่นและความเข้มแข็งให้กลุ่มมะนาว

ในปี พ.ศ. 2559 เกษตรอำเภอสองแคว จัดอบรมเรื่องการป้องกันไม่ให้สินค้าทางการเกษตรราคาตกต่ำ โดยการให้ความรู้ในด้านการดูแลรักษาแปลง การดูแลรักษาต้นมะนาว และการใช้สารชีวภัณฑ์ ไตรโคเดอร์มาป้องกันเชื้อราและบิวเวอร์เรีย ป้องกันแมลง และการทำฮอร์โมนจากต้นกล้วย เป็นต้น การอบรม ในครั้งนั้นจึงส่งผลให้มีการฟื้นฟูกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาอีกครั้ง และมีการเปิดรับสมัครสมาชิกใหม่และมีสมาชิกเพิ่มเป็น 90 ราย โดยมีมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชูปถัมภ์ และสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ เป็นที่ปรึกษาด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ หลังผ่านประสบการณ์ในการปลูกและดูแลมะนาวเป็นเวลาหลายปีรวมทั้งการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดพัฒนาคุณภาพผลผลิตมะนาวจากบ้านยอดมีรสชาติอร่อยน้ำมาก รสเปรี้ยวอมหวาน หากได้ชิมมะนาวบ้านยอดแล้วจะทำให้คิดถึงบ้านยอดอย่างแน่นอน ด้วยสโลแกนที่ว่า “กินมะนาวแล้วจะคิดถึงบ้านยอด”

เส้นทางมะนาวตาฮิติจากบ้านยอดไปสู่ห้างแม็คโคร

ห้างแม็คโครซึ่งเข้ามาก่อตั้งในพื้นที่จังหวัดน่านโดยมีข้อตกลงกับจังหวัดน่านเรื่องการรับสินค้าท้องถิ่นวางจำหน่ายในห้าง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะนาวบ้านยอด ได้ติดต่อประสานงาน และได้รับโอกาสให้ส่งผลผลิตมะนาวตาฮิติเข้าสู่ห้างแม็คโคร สมาชิกกลุ่มดีใจที่จะมีตลาดรองรับผลผลิต ทางกลุ่มมะนาวจัดประชุมกับสมาชิกเพื่อเตรียมการส่งผลผลิตให้ทางห้างแม็คโครรอบแรกในวันที่ 10 มีนาคม 2558 เริ่มต้นจากการสำรวจพื้นที่และจำนวนต้นมะนาวจัดทำเป็นฐานข้อมูล

ในอีกด้านหนึ่ง มีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจำนวน 11 คน และตั้งกฎระเบียบในการบริหารจัดการกลุ่ม การปันผล สวัสดิการแก่สมาชิก ตามหลักการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้เกษตรกรเกิดความเชื่อมั่นมากขึ้น คณะกรรมการดำเนินงานรับผิดชอบในการวางแผน การเก็บผลผลิต การรวบรวมผลผลิตมะนาว การรับซื้อ และการบรรจุมะนาว และมอบหมายให้ นายเจริญ คนตรง เป็นผู้ประสานงานกับบริษัทสยามแม็คโคร ในการต่อรองราคา การนัดวันส่งสินค้า การติดต่อกับธุรกรรมการเงิน

ปี พ.ศ. 2560 กลุ่มมะนาวบ้านยอดมีเงินหมุนเวียนกลุ่มไม่น้อยกว่า 900,000 บาท สมาชิกเพิ่มหุ้นจำนวน 2,800 กว่าหุ้น และมีสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นเป็น 106 ราย สามารถสร้างรายได้ให้สมาชิกเฉลี่ยเดือนละ 5,000 - 10,000 บาท ในอนาคตกลุ่มต้องการพัฒนาระบบการขนส่งสินค้าที่กลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการเองเพราะยังคงต้องจ้างรถขนส่งอยู่

สรุป
บทเรียน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะนาวบ้านยอดผ่านช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ และความล้มเหลวแต่สามารถพลิกฟื้นกลับมาอีกครั้ง จากการสรุปบทเรียนการรวมกลุ่ม สร้างผู้นำที่เข้มแข็ง เสียสละ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีธรรมาภิบาล และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ สถาบันปดทองฯ และภาคเอกชน ในการพัฒนาความรู้ด้านการผลิต การดูแลรักษา การบรรจุภัณฑ์ การขนส่ง และการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมืออาชีพ สามารถจัดส่งผลผลิตมะนาวให้กับห้างได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถปลดหนี้สิน รวมไปถึงการลดปัญหาการปลูกข้าวโพดในพื้นที่ วันนี้ชุมชนเข้มแข็งและสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองและพร้อมจะก้าวไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต

ข้าวกำลังมีผล สร้างรายได้ สร้างความเชื่อมั่น ชุมชนบ้านน้ำปาก

ยุทธพงษ์ ปองนัน

ข้าวกำลังมีความเหมาะสมกับพื้นที่สูง ผสมกับกระบวนการสร้างความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นลงมือทำ นำไปสู่ความสำเร็จในการเปลี่ยนแนวคิดของชุมชนบ้านน้ำปาก ตำบลตาลชุม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จากการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นการปลูกข้าวกำลัง จนสามารถสร้างรายได้ และพัฒนากลุ่ม และวิถีการผลิตของชาวบ้าน

บ้านน้ำปาก ชุมชนบนที่สูงแห่งท่าวังผา

ในท่ามกลางภูเขาสูงชัน บ้านน้ำปาก ตำบลตาลชุม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ซึ่งมีที่อยู่ออาศัย พื้นที่ทำกินพื้นที่ป่าใช้สอย พื้นที่ป่าชุมชนทั้งหมด 34,314 ไร่ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ นันทบุรีและพื้นที่ของกรมป่าไม้ ในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักบริหารจัดการป่าที่ 13 แพรว บ้านน้ำปาก เป็นชุมชนพื้นเมืองที่ยังอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนา วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีการลงแขกช่วยกันทำงานในกิจกรรมต่าง ๆ มีความเชื่อในการนับถือผี อาชีพและรายได้หลักของคนในชุมชนคือการทำการเกษตรแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้แก่ ข้าวโพด ข้าวไร่ นอกจากนี้มีรายได้บางส่วนจากไม้ผล เช่น ลำไย ส้ม มะม่วงหิมพานต์ และจากการรับจ้างนอกพื้นที่หรือต่างจังหวัด

ข้าวท่า(อรร้อย)จนลิมผัว

ลักษณะประจำพันธุ์*

ข้าวเหนียวดำลิมผัว หรือข้าวเหนียวลิมผัว เป็นข้าวเหนียวที่มีเยื่อหุ้มเมล็ดข้าวกล้องสีดำ ไรต่อช่วงแสง อายุสั้น เก็บเกี่ยวประมาณ กลางเดือนตุลาคม ลักษณะทรงกอตั้ง ต้นแข็ง ไม่ล้มง่าย ปล้องสีเหลืองอ่อน กาบใบและใบสีเขียว ลิ้นใบสีน้ำตาลอ่อน หูใบสีเหลืองน้ำตาล ใบธงหักลง คอรวงยาว รวงค่อนข้างแน่น กลีบดอกระยะออกรวง 50% มีสีเขียวอ่อน เมื่อถึงระยะนํ้านม กลีบดอกจะเปลี่ยนสีเป็นแถบสีม่วงบนพื้นสีเขียวอ่อน

ต่อมาเมื่อเข้าสู่ระยะแบ่งแ้งงี กลีบดอกจะเปลี่ยนเป็นสีฟางแถบม่วงดำและเมื่อข้าวถึงระยะสุกแก่ สีเปลือกเมล็ดเปลี่ยนเป็นสีฟางแถบดำ ความสูงเฉลี่ย 151 เซนติเมตร น้ำหนักข้าวเปลือก 10.4 กิโลกรัมต่อถังข้าวเปลือก 1,000 เมล็ดหนัก 38.1 กรัม

สรรพคุณของข้าวเหนียวดำพันธุ์ลิมผัว

เมล็ดของข้าวเหนียวลิมผัวมีคุณค่าทางโภชนาการสูง ได้แก่ สารต้านอนุมูลอิสระ เช่น แอนโทไซยานิน และแกมมาโอไรซานอล กรดไขมันไม่อิ่มตัว เช่น โอเมกา 3 โอเมกา 6 และโอเมกา 9 วิตามิน เช่น วิตามิน บี1 และวิตามิน บี2 ธาตุอาหารอื่นๆ เช่น เหล็ก แคลเซียม และแมงกานีส

คุณค่าทางโภชนาการเหล่านี้ สามารถป้องกันการเกิดโรคหัวใจ ลดการแข็งตัวของเลือด ลดการขยายตัวของเซลล์มะเร็ง ช่วยบำรุงตับ ป้องกันโรคสมองเสื่อมหรือโรคอัลไซเมอร์ ลดไขมันในเส้นเลือด โรคเบาหวาน รวมไปถึงโรคหย่อนสมรรถภาพทางเพศในชายและหญิง เป็นต้น

ข้าวกำลิมผั่ว เป็นข้าวเหนียวดำพันธุ์พื้นเมืองที่ปลูกในกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านรวมไทยพัฒนาที่ 3 ตำบลรวมไทยพัฒนา อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ปลูกในสภาพไร่พื้นที่สูง อากาศที่เย็น (สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 650 เมตร) อยู่ในกลุ่มพันธุ์ข้าวเหนียวดำที่พี่น้องม้งเรียกรวมๆ กันว่า “แบิ้ลจ้ง” และปลูกเพื่อใช้ทำขนมหวานในเทศกาลปีใหม่ โดยจะนำข้าวเหนียวหนึ่งสูก ต้มาด้วยครกมองหรือครกตำข้าวให้เหนียวคล้ายกับแป้ง ปั้นเป็นแผ่นกลม แล้วห่อด้วยใบตอง ปิ้งไฟจนหอม รับประทานกับน้ำอ้อย นมข้นหวาน หรือน้ำตาล เรียกว่า “จั่ว”

ที่มาของคำว่า “ลิมผั่ว” นั้น มาจากเมื่อสามี่ชาวม้ง ได้ออกไปทำ ธุระนอกบ้าน โดยให้ภรรยาหุงข้าวไว้ แต่ระหว่างที่รอสามี่กลับบ้าน ภรรยาได้หยิบข้าวที่สุกแล้วมาปั้นกินเล่น ด้วยความที่ข้าวดังกล่าว มีกลิ่นหอม รสชาติอร่อยเคี้ยวเพลิน ภรรยาจึงกินข้าวหมด โดยรู้ตัวไม่เหลือเก็บไว้ให้สามี่ เรียกว่า อร่อยจนลิมผั่ว นั่นเอง

กระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอนที่หนึ่ง สร้างการเรียนรู้ กระตุ้นความสนใจ

การส่งเสริมให้ชาวบ้านหมู่บ้านน้ำปาก เปลี่ยนแปลง แนวคิดเดิมจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะข้าวโพด ให้ เปลี่ยนมาเป็นข้าวเหนียวดำพันธุ์ลิมผั่วสร้างรายได้ นั้น เจ้าหน้าที่ ส่งเสริมปิดทองหลังพระฯ เริ่มต้นจากพบปะหารือกับผู้นำชุมชน ชวนคิดว่าการที่เราจะส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกข้าวกำลิมผั่วใน พื้นที่บ้านน้ำปากเหมาะสมหรือไม่ เสนอให้เห็นว่าชาวบ้านทำแล้วจะ ได้อะไร เพื่อหาข้อเสนอนี้ในการพิจารณากิจกรรมที่นำมาส่งเสริม

การกระตุ้นให้เกษตรกรเรียนรู้และเปรียบเทียบต้นทุนและรายได้ ระหว่างการปลูกข้าวกำกับข้าวโพด ในฤดูกาลผลิตปีพ.ศ. 2559 นั้น คำนวณ ต้นทุนการผลิตข้าวโพด 4,500 บาทต่อไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย 450 กิโลกรัมต่อไร่ จะมีรายได้ประมาณ 2,250 บาทต่อไร่ ส่วนต้นทุนการผลิตข้าวกำ 2,500 บาทต่อ ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย 200 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นรายได้ประมาณ 4,000 บาทต่อ ไร่ รายได้ที่ได้เพิ่มขึ้นสร้างความดึงดูดใจของเกษตรกรที่จะเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เหตุผลที่ต้องเอาตัวเงินมาใช้ในการพูดคุยเพราะต้องการสร้างรายได้ให้ชาวบ้าน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบต้นทุน ผลผลิต และรายได้ข้าวโพด กับข้าวก่ำ

พืช	ต้นทุน (บาทต่อไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กิโลกรัม)	รายได้ (บาทต่อไร่)
ข้าวโพด	4,500	450	2,250
ข้าวก่ำ	2,500	200	4,000

ในปีแรกที่มีการส่งเสริมการปลูกข้าวก่ำ นายจตุพร คำปัน หนึ่งในเกษตรกรหัวก้าวหน้า ตัดสินใจแบ่งพื้นที่ปลูกข้าวโพดมาปลูกข้าวก่ำ โดยยังคงปลูกข้าวโพด 5 ไร่ ได้ผลผลิต 3,200 กิโลกรัม ขายได้ราคากิโลกรัมละ 4.50 บาท รายได้จากการขายข้าวโพด 14,400 บาท และปลูกข้าวก่ำ 3 ไร่ ได้ผลผลิต 1,200 กิโลกรัม ขายในราคากิโลกรัมละ 23 บาท รายได้จากการขายข้าวก่ำ 27,600 บาท

ตารางที่ 2 พื้นที่ ต้นทุน ผลผลิต และรายได้ ข้าวโพด กับข้าวก่ำแปลงนายจตุพร คำปัน

พืช	พื้นที่ (ไร่)	ต้นทุน (บาท)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ราคา (บาท/ก.ก)	รายได้ (บาท)	รายได้สุทธิ (บาท)
ข้าวโพด	5	22,500	3,200	4.50	14,400	-8,100
ข้าวก่ำ	3	7,500	1,200	23	27,600	20,100

ขั้นตอนที่สอง จัดตั้งกลุ่ม เติมความรู้ ติดตามต่อเนื่อง

เมื่อรวบรวมเกษตรกรที่สนใจปลูกข้าวแล้ว เจ้าหน้าที่จะนัดหมายจัดเวทีประชุมร่วมกับเกษตรกร พัฒนากฎระเบียบแนวทางการปฏิบัติระหว่างกระบวนการผลิตชาวบ้าน การจัดทำแผนปฏิทินการผลิตร่วมกับชาวบ้านในการกำหนดวัน เวลาในการตรวจติดตามการเจริญเติบโต โรคหรือแมลง กำหนดช่วงเวลาในการติดตามอย่างต่อเนื่องทุกระยะ ได้แก่ ระยะข้าวแตกกอ ระยะข้าวตั้งท้อง ระยะข้าวออกรวง จนถึงการเก็บเกี่ยว การติดต่อประสานงานกับชาวบ้านต้องมีความสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ไม่เฉยหายไปเพื่อการสร้างความเชื่อมั่น รวมทั้งมีการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาร่วมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เกษตรกร ตัวอย่างเช่น ศูนย์วิจัยข้าวแพร่ในการรับรองมาตรฐาน GAP หน่วยงานเกษตรอำเภอในการให้ความรู้เรื่องโรคและแมลง และพ่อค้าที่จะมารับซื้อผลผลิต

หลังจากข้าวออกรวงพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวแล้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงนัดประชุมกลุ่มเกษตรกรชี้แจงสถานการณ์ราคา ความต้องการของตลาดคุณภาพของผลผลิต โดยให้ความรู้วิธีการวัดคุณภาพจากสี ปริมาณข้าวพันธุ์อื่นปะปน ความสะอาดและความชื้นของผลผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูง ตรงกับความต้องการของตลาด

กระบวนการรวมกลุ่มนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่จะร่วมประชุมกลุ่มเกษตรกรในช่วงการเลือกคณะกรรมการและกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดการติดต่อตลาด และตัดวงจรของพ่อค้าคนกลางเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

อนาคตข้าวทำลิ่มผัวกับการก้าวไปสู่ความยั่งยืนของบ้านน้ำปาก

ด้วยความเอาใจใส่ การทำงานอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตจากข้าวโพดเป็นการปลูกข้าวทำลิ่มผัว ซึ่งเหมาะสมกับพื้นที่บ้านน้ำปากซึ่งอยู่ในสภาพภูมิประเทศบนที่สูง มีการขยายจำนวนสมาชิกเข้าร่วมปลูกข้าวทำลิ่มผัวเพิ่มขึ้นจาก 34 ราย เป็น 50 กว่าราย เกษตรกรบางส่วนตัดสินใจเลิกปลูกข้าวโพดจากที่เคยใช้ระบบแบ่งพื้นที่ปลูกทั้งข้าวโพดและข้าวทำลิ่มผัวในปีที่ผ่านมา และปลูกเฉพาะข้าวทำลิ่มผัวเพียงอย่างเดียวทำให้พื้นที่ปลูกข้าวโพดลดน้อยลงไป เจ้าหน้าที่ได้ประสานงานและร่วมมือกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการต่อยอดพัฒนาไปสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์บรรจุข้าวทำลิ่มผัว และการแปรรูปข้าวทำลิ่มผัวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิตต่อไป

“

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนี้ ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมลงพื้นที่ สอบถามความคิดเห็น ปัญหาและความต้องการของชาวบ้านที่แท้จริง เพราะเกษตรกรเป็นผู้ปฏิบัติและลงทุนเอง เมื่อเกษตรกรตัดสินใจที่จะปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตแล้ว ในการวางแผนการปฏิบัติและการผลิตต้องให้ชาวบ้านเป็นตัวหลักในการวางแผน เจ้าหน้าที่เองเป็นเพียงผู้ที่คอยให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ไม่ควรทำ คือ ต้องไม่คิดแทนชาวบ้าน

”

ฝายเพื่อชีวิตที่บ้านน้ำช้าง

วันชัย บัวแสน

จากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามยุคเทคโนโลยี เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้คนต้องปรับเปลี่ยนการดำรงชีพด้านเกษตรกรรม บ้านน้ำช้าง ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ที่ถูกขนานนามว่าเป็นดินแดนเขาหัวโล้น ประสบกับปัญหาการพังทลายของหน้าดิน น้ำท่วม สาเหตุมาจากการใช้พื้นที่ปลูกข้าวโพด ข้าวไร่ ส่งผลให้ระบบนิเวศไม่สมดุลนั้น ใครเล่าจะคิดว่า เพียงการสร้างฝายเพื่อชะลอน้ำจากร่องห้วย จะช่วยให้ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น คลี่คลาย เกิดการฟื้นฟูของป่า ความชื้นของดิน มีน้ำ มีอาชีพ มีรายได้ มีป่าเพิ่ม ชุมชนได้รับ สนับสนุนความรู้ทางวิชาการจากหน่วยงานภายนอกมาปรับใช้ บวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ซ่อมแซมไม่สร้างใหม่

ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และปัญหาการตัดไม้ ชุมชนถูกกล่าวหาว่าบุกรุกป่า น้ำไม่เพียงพอต่อการทำเกษตร แหล่งเก็บน้ำมีไม่พอ ซึ่งเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมาช้านาน ในช่วงปี 2558 จังหวัดน่านได้ดำเนินโครงการซ่อมแซม ปรับปรุง เสริมฝาย อ่างเก็บน้ำ การส่งน้ำด้วยระบบท่อ ภายใต้ยุทธศาสตร์

ส่งเสริมการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐบาล โดยเน้นการซ่อมแซมฝายและแหล่งน้ำเดิมที่ชำรุดเสียหาย ฝายปกครองอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เห็นปัญหาและต้องการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จึงให้ผู้นำในหมู่บ้านพร้อมคณะกรรมการหมู่บ้านไปเรียนรู้รูปแบบการพัฒนาแบบน้ำเพื่อการเกษตรที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ และโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ดำเนินงานในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่จากทั้งสองหน่วยงานได้ลงพื้นที่ให้ความรู้แก่ชาวบ้านในด้านการเสนอโครงการ การสำรวจแหล่งน้ำ การคิดพื้นที่รับน้ำ จำนวนผู้ที่ได้รับประโยชน์ โดยเจ้าหน้าที่ด้านช่างขององค์การบริหารส่วนตำบล ลงไปร่วมทำข้อมูลด้วย

จากการสำรวจความชำรุดเสียหายของฝายร่วมกับชาวบ้าน และวิเคราะห์ข้อมูล ช่าง อบต.ได้ออกแบบฝายที่ต้องซ่อมแซมทั้งหมด 35 ตัว เป็นฝายแบบกล่องเกเบี้ยนทั้งหมด โดยใช้วัสดุที่เรียกว่ากล่องเกเบี้ยน มีลักษณะเป็นกล่องลวดตาข่ายรูปทรงสี่เหลี่ยม ใส่ก้อนหินเรียงลงไปจนเต็ม เทปูนทับเพื่อเสริมความแข็งแรง ซึ่งจะมีความแข็งแรงทนทานไม่น้อยกว่าฝายคอนกรีต เมื่อจัดทำข้อมูลโครงการพร้อมแล้ว อำเภอจึงจัดประชุมประชาคมเพื่อคืนข้อมูลให้ชุมชนร่วมตรวจสอบข้อมูล โดยเสนอให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ที่จะได้รับทั้งปริมาณพื้นที่รับน้ำที่เพิ่มขึ้น ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น เปรียบเทียบให้เห็นระหว่างก่อนและหลังการซ่อมแซม แต่เงื่อนไขคือชาวบ้านที่เป็นผู้รับประโยชน์ต้องลงมือทำเอง และชาวบ้านต้องเห็นด้วย 70% เพื่อให้เห็นปริมาณแรงงานที่จะมาร่วมทำ หลังจากนั้นอำเภอเฉลิมพระเกียรติจึงรวบรวมข้อมูลและข้อสรุปจากการประชาคมเสนอไปที่จังหวัดน่าน เพื่อให้จัดส่งวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างฝายเข้าพื้นที่ภายใน 7 วัน วัสดุอุปกรณ์ก็เข้าถึงพื้นที่ ณ จุดที่เป็นที่ตั้งของฝายเรียบร้อยแล้ว ประกอบด้วย กล่องเกเบี้ยน มีลักษณะเป็นกล่องลวดตาข่าย รูปทรง 4 เหลี่ยม กว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร สูง 50 เซนติเมตร ท่อส่งน้ำ PVC ขนาดต่างๆ เริ่มโครงการที่บ้านน้ำช้าง จำนวน 35 โครงการ เจ้าของพื้นที่ที่เป็นจุดสร้างฝายจะต้องเป็นผู้มารับและเช็คอุปกรณ์

ชุมชนเป็นหลักในการขับเคลื่อน

การวางแผนงานซ่อมแซมฝายนั้น ทีมช่าง อบต.ที่มีความรู้เรื่องการทำโครงสร้างฝาย จะลงพื้นที่ วารรูปแบบการสร้างและผังแปลงให้ตรงกับแบบแปลนที่เขียนไว้ และให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อลดผลกระทบกับพื้นที่ข้างเคียง เมื่อตกลงกันได้ ก็วางแผนปฏิทินการทำงาน โดยหลีกเลี่ยงการทำงานช่วงฤดูเพาะปลูกซึ่งเป็นช่วงหน้าฝน เพราะเป็นปัญหาเรื่องการขนส่งของเข้าพื้นที่ลำบาก อีกทั้งชาวบ้านก็เร่งการเพาะปลูกให้ทันตามฤดูกาลเพาะปลูก ช่วงที่เหมาะสมในการสร้างฝายควรทำช่วงหน้าแล้ง ที่ชาวบ้านเสร็จจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งมีเวลาในการทำงานและระดมแรงงานมาช่วยกัน

ในวันที่เริ่มกิจกรรมซ่อมแซมฝาย กลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จะมาร่วมกันลงแรงทำ และแต่งตั้ง “แก๊งเหมืองแก่งฝาย” ซึ่งเป็นบุคคลที่สมาชิกกลุ่มมีความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธาจากประสบการณ์ทำงาน แบ่งหน้าที่กันทำ เช่น การปรับพื้นที่ให้สามารถวางกล่องเกเบียน การผูกกล่อง การเตรียมหินใส่กล่อง เป็นต้น การทำงานในแต่ละขั้นตอนหากเกิดปัญหาขณะปฏิบัติงาน กลุ่มที่ได้รับประโยชน์จะต้องตกลงกันให้ได้ ข้อสรุปในวันนั้น ไม่ปล่อยให้ข้ามคืนหรือยืดเยื้อ เนื่องจากปัญหาบางอย่าง เช่น การผูกกล่องผิดรูป “สล้า” หรือผู้มีความรู้ด้านช่างก่อสร้างของชุมชน สามารถแนะนำให้ผูกใหม่ได้ ทำให้งานเดินได้เร็วขึ้น นอกจากนั้น ยังสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนที่สนใจเรียนรู้ขั้นตอนการสร้างฝาย เข้ามาศึกษาและร่วมลงมือทำกับชุมชน ซึ่งกลุ่มต้องเน้นการทำงานร่วมกัน แม้จะมีทั้งคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่ฝายที่ร่วมกันทำนั้นจะนำไปสู่การได้รับประโยชน์ร่วมกัน

ชาวบ้านน้ำช้างสามารถซ่อมแซมฝายที่ชำรุดเสร็จทั้ง 35 โครงการ ทันท่อนหน้าฝนมา ทำให้สามารถชะลอความรุนแรงของน้ำ และเบี่ยงเบนทางน้ำได้ลดความสูญเสียด้านกัดเซาะตลิ่ง ดินถล่ม น้ำไม่ท่วมพื้นที่การเกษตร และสามารถกระจายน้ำเข้าพื้นที่การเกษตรจากเดิม 400 ไร่ เป็น 700 ไร่ ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจาก 30 ถึงต่อไร่เป็น 70 ถึงต่อไร่ ช่วยสร้างอาชีพโดยการปลูกพืชในฤดูกาล และพืชหลังนา ทำให้เกิดรายได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปี และยังปลูกพืชอายุสั้นหลังการเก็บเกี่ยวข้าว เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ผักสวนครัว ทำให้ระบบนิเวศกลับคืน เช่น ปูผา กุ้ง ปลาแก้ม เป็นต้น และที่สำคัญฝาย ทั้ง 35 ตัว ลดการตัดไม้มาสร้างฝายแบบเดิมได้ถึง 122,500 ต้นต่อปี จากเดิมฝาย 1 ตัว ต้องใช้ไม้ประมาณ 3,000-5,000 ต้นต่อปี

ถ่ายทอดความรู้ขยายผล

เมื่อเห็นผลสำเร็จจากการสร้างฝายที่บ้านน้ำช้างแล้ว ผู้นำชุมชนจากหมู่บ้านใกล้เคียง อาทิ หมู่บ้านกิวจันทร์ ได้มาปรึกษาแก้เหมือนแก้ฝายบ้านน้ำช้างเกี่ยวกับปัญหาระบบน้ำ หลังจากได้รับฟังประสบการณ์จากบ้านน้ำช้างแล้ว ผู้ใหญ่บ้านกิวจันทร์ก็จัดประชุมชาวบ้านเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาตามความต้องการของชุมชน สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ จึงสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ให้บ้านกิวจันทร์ จำนวน 5 โครงการ ระยะเวลาดำเนินงาน 6 เดือน ทำให้มีพื้นที่ได้รับประโยชน์ทางการเกษตรจากเดิม 40 ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 150 ไร่ ชาวบ้านปลูกข้าวได้ผลผลิตเพิ่ม 50 ถึงต่อไร่ จากเดิมปลูกได้เพียง 25 ถึงต่อไร่ ลดพื้นที่การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด มาปลูกพืชหลังนาสร้างรายได้ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังแรงงานที่ไปรับจ้างนอกพื้นที่ เมื่อเห็นการเปลี่ยนแปลงด้านระบบน้ำที่สร้างรายได้เพิ่มให้ชุมชน ก็ตัดสินใจกลับมาทำเกษตรอยู่กับครอบครัว

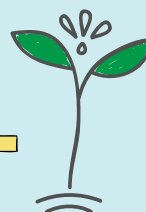
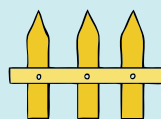
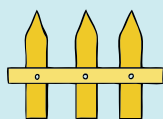
ปัจจุบัน ฝ่ายทั้งหมดยังใช้งานได้ปกติ เมื่อมีการชำรุดเสียหาย กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์รวบรวมปัจจัยจากการขายผลผลิตเพื่อซื้อวัสดุอุปกรณ์มาซ่อมแซม โดยไม่รบกวนงบประมาณจากภาครัฐ แม้ว่าจะยังไม่ได้เป็นกลุ่มกองทุนที่เป็นรูปธรรม แต่เมื่อเกิดปัญหากลุ่มผู้ได้รับประโยชน์ก็พร้อมแก้ปัญหาพร้อมกันโดยเน้นให้มีการบริหารจัดการในรูปแบบของชุมชน คือ กฎระเบียบของผู้ใช้น้ำหรือผู้รับผลประโยชน์ เมื่อมีรายได้จากการนำน้ำไปใช้แล้วให้หักรายได้ส่วนหนึ่งเข้ากองกลาง หรือทำเป็นกองทุน เพื่อนำเงินส่วนนี้ไว้ซ่อมแซม บำรุง เมื่อฝ่ายชำรุด เสียหายจากการใช้งาน โดยชุมชนมีการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

unสรุป

การทำงานของทีมงานปิดทองฯ ร่วมกับชาวบ้าน มีการสำรวจพื้นที่วิเคราะห์ วางแผน รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านในพื้นที่ พุดคุยหลักการให้เหมาะสมในเรื่องการสร้างฝายเพื่อให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง สามารถวัดผลเรื่องรายได้เพิ่มขึ้นจากการปลูกพืชนอกฤดู ผลผลิตเพิ่มขึ้น พื้นฟูระบบนิเวศกลับคืนมาสิ่งที่ควรระวังคือ ความคิดที่แตกต่างของชาวบ้านในพื้นที่ระหว่างการปฏิบัติงานควรหาข้อยุติให้ได้โดยเร็วที่สุดเพื่อสามารถดำเนินงานต่อไปได้ การสร้างความเข้าใจในการบริหารจัดการของชุมชนเป็นสิ่งที่ทางหน่วยงานหรือองค์กร ต้องร่วมให้ความรู้ให้คำแนะนำเพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองสอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง

จุฬาฯ อยู่นาน

สิริทิชัย ปราศรัย

“จะดีแค่ไหน หากเราทุกคนต่างไม่รีรอ
ที่จะทำอะไรสักอย่างเพื่อเปลี่ยนแปลงโลกใบนี้ให้ดีขึ้น”
แอนแน แฟรงก์.

นิสิตศึกษานันเป็นพลังที่สำคัญ เป็นกำลังหลักของประเทศในอนาคตนิสิตศึกษามีโอกาสเรียนทฤษฎี ผ่านหนังสือ ตำรา และครูผู้สอนในห้องสี่เหลี่ยมมากกว่าการเรียนรู้ภาคปฏิบัติ หากมีการสนับสนุนและปลูกพลังของนิสิตนักศึกษาให้ลุกขึ้นมาทำงานเพื่อสังคม การเรียนรู้พร้อมใช้ศาสตร์ความรู้ของตนเองที่ร่ำเรียนมา นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในห้องเรียนขนาดใหญ่ และเรียนรู้จากตำราที่มีชีวิต นิสิตนักศึกษา ก็จะเป็นพลังการพัฒนาที่สำคัญ

กำเนิดจุฬาฯ อยู่นาน

จากเมืองกรุง สู่มืองน่าน เส้นทางหลายร้อยกิโลจากกรุงเทพฯ ที่กลุ่มนิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มีจิตอาสาที่จะพัฒนาชนบท พื้นที่จังหวัดน่าน หวังว่าวันหนึ่งชาวบ้านจะกินดีมีสุขเหมือนพวกเขาต่างพ่อแม่แต่มีใจเป็นหนึ่ง อุดมการณ์ในการที่จะร่วม

สรรค์สร้างสังคมจากพลังนิสิตนักศึกษา เส้นทาง การเกิดขึ้นของกลุ่ม กิจกรรมที่ก่อให้เกิด การพัฒนานั้นคืออะไร การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากทำโครงการฯ แล้วนั้น จะทำให้ ประเทศไทยเปลี่ยนได้อย่างไร

“จุฬาฯ ยั่งยืน” หรือ โครงการจุฬาฯ - อาสาพัฒนาชนบทจังหวัดน่าน เป็นการรวมตัว จากกลุ่มนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประมาณ 120 คนที่มีจิตอาสาต้องการที่จะทำงาน เพื่อสังคม จาก 11 คณะ เช่น คณะอักษรศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี คณะนิเทศศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และการกีฬา ฯลฯ โดยมี ทีมบริหาร 20 คน ซึ่งกว่าจะรวมตัวมาเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งและสามารถดำเนินการเองได้ ทีม จุฬาฯ ยั่งยืน จะต้องผ่านด่านอุปสรรคมากมาย ทั้งในเรื่องด้านความคิดระหว่างกลุ่มเพื่อน กันเอง ปัญหาการเดินทางไปทำงานอาสาในพื้นที่ห่างไกล

จุดเริ่มต้นของกลุ่ม คือมูลนิธิธรรมาภิบาล จัดทำโครงการเพื่อการพัฒนาประเทศตาม ยุทธศาสตร์ รัฐบาล คือ “โครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยพลังนิสิต นักศึกษา” ร่วมกับ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในพื้นที่จังหวัดน่าน ด้วยความเชื่อว่าพลังของ นิสิตนักศึกษานั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ทุกสิ่ง โดยการทำงานเชิงพื้นที่ควบคู่กับการพัฒนา ศักยภาพของนิสิต โดยการเปิดรับสมัครนิสิตที่มีใจอาสาอยากทำงานเพื่อสังคม โดยมีกลุ่ม เป้าหมายหลักเป็นกลุ่มผู้นำประธานสโมสรประธานชมชมต่าง ๆ และกลุ่มเป้าหมายรอง เป็น นิสิตทั่วไปที่มีใจอาสา ซึ่งมีทีมงานรับผิดชอบในการคัดเลือก คือ ฝ่ายพัฒนาสังคมและบำเพ็ญ ประโยชน์ องค์การบริหารสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อบจ.) เป็นคนคัดเลือกนิสิต เข้ามาทำกิจกรรม โดยการคัดเลือกนั้นแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ 1. ประกาศรับสมัคร และพิจารณา จากคำตอบในใบสมัคร และ 2. การสัมภาษณ์ ซึ่งมีนิสิตสนใจสมัครประมาณ 60 กว่าคน ซึ่งมา จากหลากหลายคณะ ทั้งสายสังคมศาสตร์ สายวิทยาศาสตร์ และสายวิทยาศาสตร์สุขภาพ

ค่ายเรียนรู้อัตลักษณ์ เข้าใจ เข้าถึง

การจัดสัมมนาผู้นำนิสิตครั้งที่ 1 เรียนรู้แนวทางการดำเนินงานตามศาสตร์พระราชารับรู้กระบวนการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ที่บ้านเปียงก่อ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ทำความเข้าใจและเห็นกระบวนการทำงานพัฒนาเชิงพื้นที่ที่แท้จริง นิสิตมีการลงศึกษาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ภาษา ประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจภายในชุมชนสัมผัสบริบทพื้นที่จริงเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ซึ่งข้อมูลที่ได้มานี้เป็นข้อมูลที่สำคัญในการดำเนินงานต่อไป

การจัดกิจกรรมครั้งที่ 2 การพัฒนาทักษะการพัฒนาชุมชนให้แก่ นิสิต แต่นิสิตกลุ่มที่เข้าร่วมการสัมมนาครั้งที่สองมีน้อยมาก ส่วนหนึ่งมีภาระด้านการเรียน และส่วนหนึ่งไม่ชอบกระบวนการทำงานที่เป็นลำดับขั้นเพราะใช้เวลานานกว่าจะเห็นผล และต้องการให้การออกแบบกิจกรรมแบบค่ายทั่วไปที่เคยทำมามากกว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งที่สองจึงเป็นนิสิตกลุ่มใหม่ซึ่งทีมงานเจ้าหน้าที่ต้องปรับและทำความเข้าใจมากขึ้น พร้อมลงรายละเอียดโครงการฯ กิจกรรมหลักในครั้งนี้เป็นการลงชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่เป้าหมาย 1 หมู่บ้าน จาก 5 หมู่บ้าน พร้อมกับการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ตามกระบวนการที่วางแผนไว้ พบว่านิสิตบางคนเข้าใจว่าตนเองถูกหลอกมาทำงาน เจ้าหน้าที่มูลนิธิ จึงต้องชี้แจงทำความเข้าใจว่าการดำเนินงานตามศาสตร์พระราชานั้น ต้องมีการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

ในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อประกอบในการพัฒนาโครงการ นิสิตได้ลงพื้นที่ในเวลา 08.00 น. ปรากฏว่าชาวบ้านไม่มีใครอยู่บ้านเพื่อให้ข้อมูล จึงทำให้นิสิตเสียเวลาทั้งวันในการหาข้อมูล และข้อมูลที่ได้มานั้นก็จะมาจากกลุ่มผู้สูงอายุและเด็กที่อยู่บ้านเท่านั้น ดังนั้นในการลงชุมชนในการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป ควรจะวางแผนตกลงกับชุมชน วันเวลาที่ชัดเจน และประชาสัมพันธ์ชี้แจงวัตถุประสงค์ โดยยึดเวลาของชุมชนเป็นหลัก เพื่อจะได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลตรงกับที่ตั้งไว้ ข้อมูลที่ได้มานั้นก็จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดี

จากกิจกรรมครั้งที่ 1 และ 2 ที่จังหวัดน่าน เกิดปัญหาในการทำงานมากมาย และแทบจะหากกลุ่มนิสิตที่ใช่ ทีมที่ใช่ ในการพัฒนานั้นไม่เจอ เพราะนิสิตเองนั้นก็มีความที่ที่ต้องเรียนหนังสือเป็นหลักอยู่แล้ว ต่างคนต่างหน้าที่ การที่จะมาทำงานเพื่อสังคมหรืองานอาสาสมัครนั้นต้องมาจากใจที่พร้อม และอยากจะช่วยเหลือเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เจ้าหน้าที่และอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการก็เฝ้ารอและค้นหาคนที่ใช่จะเข้ามาร่วมในกิจกรรมครั้งต่อไป

ขยายฐานเครือข่ายจุฬาฯ อีกน่าน

การจัดกิจกรรมครั้งที่ 3 การนำข้อมูลชุมชนที่ได้จากการเก็บวิเคราะห์ปัญหาแล้วนั้น ส่งคืนให้กับชุมชน โดยมีหน่วยงานราชการจากท้องที่และท้องถิ่นเข้ามาร่วมกันรับฟังการส่งคืนข้อมูล การทำกิจกรรมนี้ได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อบจ.) มีส่วนช่วยในกระบวนการคัดเลือกนิสิตที่จะเข้าร่วมโครงการอีกครั้งอย่างเข้มข้น นิสิตกลุ่มเดิม 3 - 4 คน ที่ได้เข้ามาเรียนรู้จากกิจกรรมตั้งแต่ครั้งที่ 1 ได้เรียนรู้การทำงานที่เริ่มเห็นผล จึงชักชวนให้เพื่อน ๆ จากต่างคณะมาร่วมเข้าโครงการฯ เพื่อจะขยายฐานเครือข่ายการทำงานในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนการจัดกิจกรรมครั้งที่ 3 นี้ เจ้าหน้าที่มูลนิธิรากแก้วทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการทำงาน และมอบหมายให้นิสิตเป็นตัวหลักในการทำงาน มีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมและวางแผนโดยใช้ประสบการณ์ที่ได้รับในการทำกิจกรรม ครั้งที่ 1 - 2 ของพวกเขาเอง การสังสมพละกำลังที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามลำดับ ในที่สุดจึงเกิดกลุ่มนิสิตที่มีใจรักในงานด้านอาสาสมัคร จากคณะต่าง ๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมกลุ่มเป็นกลไกการทำงานในพื้นที่เป้าหมาย ระหว่างมูลนิธิรากแก้ว และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มีชื่อว่า “จุฬาฯ อีกน่าน” หรือ “โครงการจุฬาฯ-รากแก้ว อาสาพัฒนาชนบนจังหวัดน่าน”

“

การที่นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสลงทำงานเพื่อชุมชน โดยการประยุกต์ศาสตร์ทั้งสามศาสตร์ คือ ศาสตร์พระราชา ศาสตร์สากล และภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการพัฒนาพื้นที่ และความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นนั้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาตัวของนิสิต อย่างน้อยก็เพียงหวังว่า คุณภาพของบัณฑิตไทย ที่จบการศึกษาพร้อมจะออกไปสู่โลกกว้าง จะหันหลังมองกลับดูผู้คนที่อยู่โลกใบกลมๆ ด้วยกัน ทุกคนมีความเข้าใจในรากเหง้าของสังคม คิดถึงผู้อื่นก่อนคิดถึงตนเองเสมอ สังคมไทยนั้นจะมีแต่ความสุขถึงแม้โลกเราจะเดินตามท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ก็ตาม เชื่อเหลือเกินว่า “จิตอาสา” มีอยู่ในตัวของทุกคน และพร้อมจะลุกขึ้นมารวมพลังกันพัฒนาให้ประเทศชาติของเราดีขึ้น

”

โรงสีที่รัก

ณัฐพงศ์ กอบกระโทก

บ้านโคกล่าม-บ้านแสงอร่าม ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ภายใต้งานโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคาลัย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ร่วมทำงานอยู่ในพื้นที่ เมื่อครั้งเริ่มโครงการเมื่อปี 2554 ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงหมูพันธุ์หมุยซาน เพื่อสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในระหว่างที่กำลังพัฒนาระบบส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยคาลัย แต่ด้วยหมูพันธุ์หมุยซานเป็นพันธุ์ที่เลี้ยงง่ายและลูกดก ทำให้ปริมาณหมูในหมู่บ้านมีจำนวนเยอะขึ้น แม้ว่าจะมีการปลูกต้นกล้วยเพื่อเป็นอาหารหมูแล้วก็ตาม แต่ก็ยังจำเป็นต้องใช้รำในการผสมอาหารให้หมูมากขึ้น จึงเป็นที่มาของความต้องการโรงสีข้าวชุมชน ประกอบกับการที่ชาวบ้านนำข้าวเปลือกไปสีกับที่โรงสีของหมู่บ้านอื่นหรือโรงสีที่ไม่ใช่เป็นของชุมชน จะทำให้เสียโอกาสและรายได้ออกไปนอกพื้นที่

ร่วมด้วยช่วยกันสร้าง

โรงสีข้าวชุมชนบ้านโคกล่ามและบ้านแสงอร่าม สร้างขึ้นในปี 2556 ด้วยความต้องการของชาวบ้านเอง หรือที่เรียกว่า “ระเบิดจากข้างใน” เมื่อชาวบ้านต้องการโรงสีข้าว โครงการฯ จึงจัดประชุมชาวบ้านทำความเข้าใจว่าชาวบ้านจะต้องสละเวลา ร่วมลงแรง และรวบรวมเงินในหมู่บ้านเพื่อจัดตั้งโครงสร้างของโรงสีข้าว คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านมีมติร่วมกันในการจัดซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงสี จำนวน 1 ไร่ 2 งาน โดยใช้เงินจากกองทุนการศึกษาฐาน จำนวน 200,000 บาท และดำเนินการถมดินปรับพื้นที่แล้วเสร็จในเดือนกันยายน 2555 ส่วนตัวโรงเรียนชาวบ้านได้ช่วยกันรวบรวมไม้ยูคาลิปตัส เพื่อใช้เป็นโครงหลังคา และหน่วยงานต่างๆ เข้ามาร่วมกันสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการก่อสร้าง ได้แก่ พัฒนาชุมชนอำเภอหนองวัวซอ อำเภอหนองวัวซอ และใช้แรงงานชาวบ้านในการก่อสร้างทั้งหมด โดยเทศบาลตำบลกุดหมากไฟสนับสนุนการต่อระบบไฟฟ้าเข้าโรงสีชุมชน ทำให้ดำเนินการได้โดยสมบูรณ์

ในด้านการบริหารจัดการ โรงสีข้าวดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มกองทุนโดยจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน มีคณะกรรมการบริหารโรงสีและมีกฎระเบียบกองทุน โดยเงินทุนในการดำเนินงานเริ่มต้นมาจากการระดมหุ้นจากชาวบ้านหุ้นละ 100 บาท สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ สนับสนุนเครื่องสีข้าวขนาดใหญ่ให้โรงสีชุมชน 1 เครื่อง มูลนิธิพระดาบสสนับสนุนเครื่องสีข้าวขนาดเล็ก 1 เครื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีมอบเครื่องสีข้าวกล้องให้กับชุมชน 1 เครื่อง เมื่อทุกอย่างพร้อมทั้งโครงสร้างโรงเรือน เครื่องสีข้าว ระบบไฟฟ้าและเงินทุน การดำเนินงานของโรงสีชุมชนก็เป็นไปอย่างต่อเนื่องจนถึงปี 2560 ก่อให้เกิดรายได้กว่า 300,000 บาท

เรียนรู้จากความผิดพลาด

หลังจากดำเนินงานโรงสีข้าวชุมชนได้ 3 ปี ก็มีเหตุการณ์วิกฤติที่ทดสอบการดำเนินงานของโรงสีเกิดขึ้นต้นปี 2559 เมื่อมีการสรุปยอดบัญชีการดำเนินงานประจำปี 2558 พบว่ายอดเงินในบัญชีกับจำนวนเงินไม่ตรงกัน เนื่องจากผู้รับผิดชอบไม่สามารถสรุปยอดบัญชีได้ ทีมงานและชาวบ้านจึงช่วยกันคิดทบทวนและหาสาเหตุของปัญหา พบว่าที่ผ่านมามีคณะกรรมการจำนวน 9 คน แต่มอบหมายให้คนดำเนินงานเพียงคนเดียว ตั้งแต่การรับข้าวเปลือกจากชาวบ้านมาโรงสี การสีข้าว การบรรจุ การส่งข้าวสารคืนชาวบ้าน รวมทั้งในเรื่องการสีข้าวกล้อง ขายปลายข้าว ขายรำ รวมถึงการสีและบรรจุแปรรูปข้าวใส่บรรจุภัณฑ์ในรูปแบบของข้าวบรรจุถุง สุญญากาศขาย ซึ่งมีการจดบันทึกรายการสินค้า รายรับ รายจ่าย ไม่ครบถ้วน ส่งผลให้จำนวนเงินกับยอดเงินในบัญชี ไม่ตรงกัน

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทีมทำงานร่วมกับคณะกรรมการเพื่อหาสาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหา มีการจัดประชุมหลายครั้งในช่วงปี พ.ศ. 2559 เกือบตลอดทั้งปีแต่ยังไม่สามารถสรุปยอดเงินได้ เนื่องจากคณะกรรมการไม่สามารถสืบค้นจำนวนเงินบางส่วน ภายหลังคณะผู้บริหารของสถาบันฯ ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ ทางอำเภอหนองวัวซอได้ทราบปัญหาเกิดขึ้น จึงได้เข้ามาร่วมติดตามแก้ไขปัญหา ทำให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาบัญชีโรงสีข้าวฯ โดยมีปลัดอำเภอหนองวัวซอ หัวหน้าสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองวัวซอ หัวหน้าสำนักงานเกษตรอำเภอหนองวัวซอที่มีความเชี่ยวชาญในการทำบัญชีและปิดงบดุล ช่วยสรุปบัญชีย้อนหลังให้กับกองทุนโรงสีข้าวบ้านโคกกล่ำ-แสงอร่าม และเข้าร่วมประชุมด้วย เพราะการแก้ปัญหาคำเป็นต้องอาศัยคนนอกพื้นที่หรือคนกลาง ที่มีความเชี่ยวชาญหรือชำนาญในด้านนั้นๆ ควรจะเปิดใจรับฟัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานร่วมกันกับผู้ที่มีประสบการณ์

ในที่สุด ปัญหาที่ได้รับการคลี่คลายในช่วงต้นปี 2560 สามารถสรุปสาเหตุของปัญหาการลงบัญชีที่ไม่ครบถ้วนได้ และนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานของโรงสีข้าวชุมชนบ้านโคกล่าม-แสงอร่าม โดยจัดตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และรักษาระเบียบกฎกติกาอย่างเคร่งครัด มีการดำเนินงานตามหน้าที่ทุกคน ทำให้ปัจจุบันมีแนวโน้มที่ดีขึ้น จากการที่แต่ละคนทำตามหน้าที่ กลุ่มมีรายได้ จากการขายปลายข้าว ขายรำ ให้กับชาวบ้านและชุมชนรอบข้าง

คณะกรรมการโรงสีข้าวชุมชน มีการแลกเปลี่ยนปัญหาอุปสรรคกับเจ้าหน้าที่โครงการตลอดเวลา ในช่วงที่ราคาข้าวตกต่ำ และต้องการขายข้าวที่ได้คุณภาพตามมาตรฐาน GAP ที่โครงการร่วมกับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานี ส่งเสริมให้ปลูกให้ได้ราคาเพิ่มขึ้น จึงช่วยกันหาตลาดโดยประสานกับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวและพาณิชย์จังหวัดอุดรธานี ให้มณฑลทหารบกที่ 24 มารับซื้อข้าวในโครงการช่วยชาวนา ทำให้ชาวบ้านได้ราคาข้าวที่สูงกว่าเดิม ทั้งโรงสีก็มีรายได้เข้ามาบริหารกลุ่มจากเงินส่วนต่าง ในการขายข้าวในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจ

บทเรียน
ครั้งนี้

บทเรียนที่สำคัญจากการดำเนินงานโรงสีข้าวชุมชน คือ การบริหารจัดการกลุ่มที่ดี ได้แก่ คณะกรรมการ การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ความโปร่งใสเรื่องการเงินและบัญชี เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการจัดตั้งกลุ่ม เมื่อใดก็ตามที่มีการบริหารจัดการที่ผิดพลาดหรือไม่รอบคอบประการใดประการหนึ่ง ปัญหาจะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาโรงสีข้าวชุมชนจะเกิดปัญหาในการบริหารจัดการภายใน แต่ก็ก้าวข้ามผ่านปัญหาดังกล่าวโดยไม่ย่อท้อ จนสามารถฟื้นฟูกลับมาดำเนินงานได้อีกครั้ง และรักษากฎระเบียบกติกาอย่างเคร่งครัด เพื่อลดข้อผิดพลาดในการดำเนินงาน บทเรียนที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเจ้าหน้าที่สถาบันฯ ที่คลุกคลีอยู่กับชาวบ้านในพื้นที่ ก็ควรมีบทบาทในการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และติดตามอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้คณะกรรมการกลุ่มได้เรียนรู้ประสบการณ์ดีๆ จากชุมชนอื่นๆ และควรมีมุมมองที่กว้างขึ้น มีความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง พร้อมทั้งจะเป็นโรงสีที่รักในชุมชนโคกล่าม-แสงอร่ามต่อไป

ฝายปูนซีเมนต์ผสมดิน : สร้างความรู้สู่ชุมชน

วาสนา ศรีดาชมภู

การสร้างฝาย เพื่อการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำให้กับชาวบ้านตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ที่เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำทำการเกษตร ทำให้มีรายได้น้อย ส่งผลถึงภาวะหนี้สิน ความยากจนตามมา ทีมพัฒนาปิดทองหลังพระได้นำความรู้เรื่องฝายไปพูดคุยให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ ชวนคิด ชวนทำ จนเกิดกลุ่มคนที่เห็นประโยชน์ และให้ความร่วมมือ แม้จะพบกับความผิดพลาด ยังแก้ปัญหาไม่ได้ตามที่ตั้งใจไว้ แต่ก็ยังคงร่วมปรึกษาหารือ หาความรู้เพิ่มเติม นำข้อดี ข้อเสีย ของฝายมาปรับแก้จนได้ผล สร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านนำไปปฏิบัติตาม

ชาวบ้านตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงเผ่าโปรวี่ที่เคยอาศัยอยู่ที่ปากวังไกร ใจกลางป่าห้วยขาแข้ง และถูกอพยพออกมาอยู่ที่ตำบลแก่นมะกรูด เขตป่าสงวนป่าห้วยขาแข้ง ตำบลแก่นมะกรูดแบ่งออกเป็น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านใต้ หมู่ 2 บ้านคลองเสลา หมู่ 3 บ้านใหม่คลองอ้งวะ และหมู่ 4 บ้านอีมาดอีทราย ในหมู่บ้านใช้ทั้งภาษากะเหรี่ยงและภาษาไทยในการสื่อสาร ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเป็นลักษณะเครือญาติหรือเกี่ยวดองโดยการแต่งงาน

เริ่มจากผู้ก่อการดี

ทีมพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้านจากสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ เจ้าหน้าที่จากอำเภอบ้านไร่ เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ อน.9 (หนองปรือ) และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ได้เข้าพื้นที่ตำบลแก่งมะกรูด เมื่อปี พ.ศ.2556 ภายใต้คำสั่งของจังหวัดอุทัยธานี ในชื่อ “โครงการพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตำบลแก่งมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ตามแนวพระราชดำริ” เพื่อแก้ไขปัญหาหลักคือ “การบุกรุกป่า” ซึ่งจากภารกิจดังกล่าว ทีมพัฒนาได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจกระบวนการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา โดยการอาศัยอาคารสถานื่อนามัยหลังเก่าเป็นศูนย์ปฏิบัติงานชั่วคราวภายในหมู่บ้านบ้านใหม่คลองอังวะ

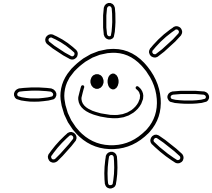
ทีมพัฒนาได้ประชุมทำความเข้าใจกับชาวบ้านโดยกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประสานงาน และลงสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจ-สังคม ทำให้ทราบถึงปัญหา ความต้องการของชาวบ้าน ปัญหาหลักเป็นเรื่องของหนี้สิน ปัญหาปากท้องที่รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เพราะรายได้หลักของชาวบ้านมาจากภาคการเกษตรที่จะเพาะปลูกได้เพียงปีละ 1 ครั้ง เนื่องจากอาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูก

จากการลงสำรวจในพื้นที่ ทำให้ทีมพัฒนามองเห็นว่าแท้จริงแล้วในพื้นที่ตำบลแก่งมะกรูดยังมีแหล่งน้ำที่ชาวบ้านจะนำมาใช้ทำการเกษตรได้ นั่นคือน้ำในลำห้วย จึงให้ชาวบ้านที่รู้จักลำห้วยต่างๆ พาสังเกต พบว่ามีลำห้วยที่มีน้ำ จำนวน 19 ลำห้วย และติดตามการไหลของน้ำทั้งปีจนเหลือลำห้วยที่มีความเหมาะสมที่จะพัฒนาเรื่องระบบน้ำ จำนวน 7 ลำห้วย

ทีมพัฒนาได้นำรูปแบบการสร้างฝายเกษตรและบ่อพวงสั้นเขาไปนำเสนอภายในหมู่บ้านคลองเสลา ฝายเกษตรที่ได้นำเสนอชาวบ้านเป็นฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก(คสล.) มีประตูระบายตะกอนเพื่อทำความสะอาดหน้าฝาย ฝายท่อ (หมายถึง การนำท่อน้ำ PVC

วางไว้ในตัวฝายขณะกำลังสร้างฝาย ท่อน้ำจะวางตามแนวลำห้วย สูงกว่าพื้นลำห้วย 30-50 เซนติเมตร ปากท่อยื่นออกมานอกตัว ฝายทั้ง 2 ด้าน) เพื่อต่อระบบน้ำส่งไปยังบ่อพวงสันเขา ที่ได้มีการ วัดจับระดับ คำนวณแล้วว่าสามารถนำน้ำขึ้นไปกักเก็บได้ ใน ครั้งแรกยังไม่สามารถชักชวนชาวบ้านได้ เนื่องจากยังไม่มี ความ มั่นใจทั้งในตัวทีมพัฒนาเพราะยังไม่รู้จัก และไม่เชื่อว่าจะสามารถ นำน้ำขึ้นมาไว้บนสันเขาได้จริง การพูดคุย ชักชวน ยังมีอย่าง ต่อเนื่องทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเน้นทำความเข้าใจกับผู้นำหมู่บ้านก่อน เพื่อไปพูดคุยต่อกับชาวบ้าน

สร้างความเข้าใจ สร้างแนวร่วม

ในระยะแรกชาวบ้านยังไม่ให้ความร่วมมือมากนัก เพราะ เป็นการทำงานแบบไม่มีค่าจ้าง ชาวบ้านต้องร่วมลงแรง แต่จะได้ รับประโยชน์โดยรวม ซึ่งอาจจะส่งผลให้ชาวบ้านบางส่วนมองว่า ถูกเอาเปรียบ หรือมองว่าตนไม่ได้รับประโยชน์ ต่อมาเมื่อมีการพูด คุย ทำความเข้าใจ กระตุ้นผู้นำบ้านมากกว่า 10 ครั้ง เพื่อชี้ให้เห็น ถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ในที่สุดก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน ทั้งหมู่บ้านในการสร้างฝายเกษตรตัวแรกขึ้น เมื่อสร้างฝายเสร็จ จะมีการจัดประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำ ให้ชาวบ้านคัดเลือกคณะกรรมการ ขึ้นมาเป็นผู้ดูแล และมีการขยายผลต่อไปยังหมู่บ้านอื่นๆ จนเกิด เป็นฝายเกษตร 7 ฝาย และบ่อพวงสันเขา 8 บ่อ

ด้วยความไม่เข้าใจวิธีการบริหารจัดการของชาวบ้าน ประกอบด้วยจำนวนผู้ได้รับประโยชน์จริงมีน้อยกว่าที่ได้รับแจ้งจาก ทีมพัฒนาก่อนที่จะสร้างฝาย เพราะเกิดปัญหาภัยแล้งขึ้น เมื่อเกิด กรณีที่ฝายเสียหาย จึงไม่ได้รับการดูแล ซ่อมแซม ชาวบ้านที่เคยให้ ความร่วมมือจึงหายไปเกือบครึ่งหนึ่ง ทีมพัฒนาได้เข้าไปพูดคุย หลายครั้ง ก็มีทั้งคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ทีมพัฒนาจึงได้ พัฒนาระบบน้ำต่อจากของเดิมที่มีอยู่โดยทำบ่อปูนซีเมนต์พักน้ำ และวางระบบท่อน้ำเข้าสู่แปลงเกษตรของชาวบ้าน เพื่อให้เกิด ความเชื่อมั่นและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ดุษฎี เบ็ง หรือ “ดา” ชาวบ้านคลองเสลา หนึ่งในอดีตอาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) ในพื้นที่ ดำรงร่วมกับทีมพัฒนาในการสร้างฝายตั้งแต่เริ่มต้น ร่วมรับรู้ปัญหาโดยตลอดในระหว่างที่มีการส่งเสริมการสร้างฝายเกษตร ทีมพัฒนาได้ทำกระบวนการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน เรื่องประโยชน์ของฝายที่ช่วยชะลอน้ำ สร้างความชุ่มชื้นให้กับร่องน้ำ ลำห้วยโดยเฉพาะสร้างเหนือ ลำห้วยสาขาเหนือแปลงเกษตรของชาวบ้าน ด้วยรูปแบบฝายไม้ไผ่ ที่เป็นวัสดุที่หาง่ายในพื้นที่ ใช้เวลา และคนทำน้อย ดาเป็นกำลังสำคัญในการชักชวนเพื่อนๆ วัยรุ่นบ้านคลองเสลา 5-10 คนมาร่วมสร้างฝาย เพราะมองเห็นประโยชน์ในการนำน้ำไปใช้ในแปลงเกษตรของตน จนเกิดฝายไม้ไผ่ขึ้นในตำบลแก่นมะกรูดจำนวน 104 ฝาย แต่ฝายไม้ไผ่นี้มีข้อเสียคืออายุการใช้งานสั้นเพียงปีเดียวก็ชำรุด และเกิดปัญหาตะกอนทับถม

เติมความรู้ สู่การประยุกต์ใช้

เมื่อการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำครั้งแรกไม่ตอบโจทย์เท่าที่ควร ทีมพัฒนาได้ชักชวนดา กับชาวบ้านที่มีความสนใจเรื่องฝาย จำนวน 30 คน ไปร่วมเรียนรู้การสร้างฝายปูนซีเมนต์ผสมดินที่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ ฝายปูนซีเมนต์ผสมดิน ทำจากปูนซีเมนต์ผสมดินและใช้หินเป็นส่วนประกอบในการสร้างตัวฝาย ใช้ระยะเวลาทำ 1 วัน แรงงาน 4-5 คน ฝายมีความแข็งแรง ช่วยชะลอน้ำและกักเก็บน้ำได้ บางฝายฝากท่อต่อระบบน้ำเข้าใช้ในแปลงเกษตร หลังจากกลับจากดูงานแล้ว ทีมพัฒนาได้จัดอบรมเรื่องการสร้างฝายให้กับชาวบ้านและนำไปปฏิบัติโดยมีดาและชาวบ้านที่ไปร่วมเรียนรู้ จากห้วยฮ่องไคร้ร่วมถ่ายทอดความรู้ จนเกิดเป็นฝายปูนซีเมนต์ผสมดิน จำนวน 13 ฝาย แม้ว่า ฝายจะมีความแข็งแรงกว่าฝายไม้ไผ่ แต่ยังคงมีปัญหาคือตะกอนทับถม ทำความสะอาดหน้า ฝายยาก และบางฝายเมื่อตะกอนเต็มก็ส่งผลให้เบี่ยงทางน้ำเดิมจนสร้างความเดือดร้อนให้ ชาวบ้านบางกลุ่มด้วย

เมื่อต้องตอบโจทย์การทำฝายให้มีความแข็งแรงและทำความสะอาดฝายได้ด้วย ทีมพัฒนาจึงได้ปรึกษาหารือและศึกษาความเป็นไปได้ พัฒนาเป็นรูปแบบฝายปูนซีเมนต์ผสมดินแบบมีประตูระบายตะกอน ซึ่งมีข้อคิดเห็นแตกต่างกัน เพราะประตูระบายตะกอนจะลดความแข็งแรงของฝายลงได้ ฝายปูนซีเมนต์ผสมดินจะมีอายุการใช้งาน 15-20 ปี เมื่อเพิ่มประตูระบายตะกอนเข้าไปอาจลดอายุการใช้งานเหลือเพียง 5-10 ปี แต่หากระหว่างนั้นฝายสามารถใช้งานได้เต็มประสิทธิภาพ สามารถตอบโจทย์การนำน้ำมาใช้ในการเกษตรให้กับชาวบ้านได้ ก็น่าจะเพียงพอแล้ว และไม่ใช่ว่าเรื่องยากที่จะสร้างฝายขึ้นมาทดแทนจึงทดลองสร้างฝายในร่องห้วยบริเวณแปลงเกษตรของนายใจศึกษา ที่ต้องการน้ำเพื่อการเกษตร โดยฝายก่อก่อระบบน้ำเข้าบ่อ และ “ดา” ได้ทำฝายปูนซีเมนต์ผสมดินแบบมีประตูระบายตะกอนบริเวณร่องน้ำในพื้นที่แปลงเกษตรของตนเอง โดยชักชวนญาติ 4-5 คนมาช่วยตั้งเป้าหมายทำฝายทั้งหมด 4 ฝาย วางแผนปลูกไผ่รอบลำห้วยเพิ่มเติมจากของเดิมที่มีอยู่เพื่อสร้างความชุ่มชื้นและลดการพังทลายของหน้าดินรอบลำห้วย นอกจากนี้ได้ร่วมกับชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ให้ความสนใจและทำฝายระหว่างเดือนมกราคม - เมษายน 2560 รวมจำนวน 14 ตัว ซึ่งผลของการทำฝายแบบใหม่นี้ยังต้องศึกษาต่อไป

บทสรุป
ที่ต้อง
เรียนรู้

“

การทำงานของทีมงานต้องมีความอดทน มีความสม่ำเสมอ สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในใจชาวบ้าน และแสดงเจตนาที่ดี เรียนรู้ชุมชนอย่างเข้าใจ ยึดรูปแบบการทำงานตามศาสตร์พระราชา ในการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา การทำงานของทีมงานไม่ได้จบเพียงการแก้ปัญหาเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น เมื่อแก้ไขเรื่องนั้นแล้ว ต้องร่วมกันคิดว่าน้ำที่ได้มาจะใช้อย่างไรให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุดกับชุมชนพัฒนาตรงตามความต้องการของชาวบ้าน การทำงานแม้จะพบปัญหา อุปสรรค แต่หากเราไม่หยุดนิ่งพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ร่วมปรึกษาหารือทั้งจากทีมงานและชาวบ้าน เจ้าของพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการทำงานที่มีความเหมาะสม จะทำให้ได้ผลลัพธ์การทำงานที่สร้างความเชื่อมั่น จากชาวบ้าน และการ ชวนคิดชวนทำก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจจนชาวบ้านสามารถนำกลับไปทำเองได้ เพื่อวัน หนึ่งเป้าหมายที่วางไว้คือ “ความยั่งยืน” จะเป็นจริง

”

วิถีชีวิตคน บ้านบางกลอย-บ้านโป่งลึก กับกลุ่มกองทุนข้าวสาร

สมมาตร พุกาด

เมื่อวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงแห่งบ้านบางกลอย-บ้านโป่งลึก ที่เคยทำไร่หมุนเวียนดำรงชีพ ในปัจจุบันผลิตข้าวได้น้อยไม่เพียงพอสำหรับการบริโภคได้ตลอดทั้งปี บางส่วนจึงต้องเปลี่ยนจากการทำไร่หมุนเวียนมาทำสวนผลไม้ เช่น กัลลวย มะนาว และทุเรียน และนำรายได้จากการขายผลผลิตมาซื้อข้าวสารสำหรับบริโภค ซึ่งยังไม่เพียงพอ จึงทำให้เกิดกลุ่มกองทุนข้าวสาร ซึ่งเกิดจากแนวความคิดการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านเอง โดยมีหน่วยงานราชการสนับสนุน

บ้านบางกลอย-บ้านโป่งลึก หมู่ที่ 1 และหมู่ 2 ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ห่างจากตัวอำเภอ 50 กิโลเมตร ณ ใจกลางพื้นที่ป่าแก่งกระจาน บริเวณต้นแม่น้ำเพชรบุรีซึ่งเป็นที่มาของนามสกุล “ต้นน้ำเพชร” ชาวบ้านตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีพื้นที่อยู่อาศัยและทำกินรวมกัน 1,000 ไร่ ประชากร 166 ครอบครัว วิถีการทำมาหากินแบบดั้งเดิมของชาวบ้านทุกครอบครัวคือ “ไร่หมุนเวียน” กำหนดพื้นที่และหมุนเวียนพื้นที่ปลูกข้าวไร่นาแต่ละปี อาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล และชาวบ้านจะหาปลาตามลำแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งไหลผ่านกลาง

ระหว่างบ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึกเพื่อนำมาประกอบอาหารกินแต่ละครอบครัวมีสมาชิกอยู่ที่ 1-10 คน ผลผลิตข้าวจากการทำไร่ข้าวหมุนเวียนนั้นขึ้นกับปริมาณน้ำฝน ถ้ามีฝนตกดีบางปีได้ข้าวมากถึง 200 กิโลกรัมต่อ 2 ไร่ พื้นที่ทำกินในปัจจุบันไม่อุดมสมบูรณ์เพราะเป็นดินผสมหินลูกรัง ผสมกับฟ้าฝนที่ไม่เอื้ออำนวยนัก ส่งผลให้ผลผลิตได้น้อย 50-100 กิโลกรัมต่อ 2 ไร่ ไม่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี หัวหน้าครอบครัวต้องออกไปรับจ้างขายแรงงาน เช่น ทำสวนมะนาว ตัดหญ้าในสวนมะนาวนอกพื้นที่เพื่อแลกกับเงินนำมาซื้อข้าวเลี้ยงครอบครัว

ปัญหาเริ่มมีทางออก

ปี พ.ศ. 2555 ปัญหาของชาวบ้านเริ่มมีทางออก เมื่อสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดเพชรบุรี เช่น อำเภอแก่งกระจาน อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน กรมชลประทานเพชรบุรี กรมประมง เกษตรจังหวัด กรมปศุสัตว์ กรมพัฒนาที่ดินและอื่นๆ เข้ามาดำเนินโครงการแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำรินในพื้นที่บ้านบางกลอย-บ้านโป่งลึก ประกอบด้วยการบุกเบิกพื้นที่นาขั้นบันได การพัฒนาระบบกระจายน้ำเข้าแปลงที่ทำกินของชาวบ้าน โดยใช้ระบบสูบน้ำจากพลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์) การปรับปรุงบำรุงดิน การส่งเสริมอาชีพด้านเกษตร ปศุสัตว์ การให้ความรู้ใหม่ๆ ดูแลชาวบ้านอย่างใกล้ชิด เช่น การทำแปลงปลูกผัก การดูแลรักษาต้องทำอย่างไรเพื่อให้ผลผลิตดี ชาวบ้านเรียนรู้และสามารถทำได้เองและมีรายได้ลดรายจ่ายในครอบครัว

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ จัดตั้งสำนักชั่วคราวในพื้นที่บ้านบางกลอย-บ้านโป่งลึก และรับคนในพื้นที่เข้ามาเป็นอาสาพัฒนาหมู่บ้าน หรือเรียกย่อๆ ว่า อสพ. เข้ามาเป็นคนเชื่อมประสานระหว่างเจ้าหน้าที่ปิดทองฯ กับ ชาวบ้าน เช่น เรื่องภาษา เพราะชาวบ้านในพื้นที่ 90 เปอร์เซ็นต์อ่านและพูดภาษาไทยไม่ได้ รวมถึงให้ อสพ. ได้เรียนรู้และพัฒนาตัวเองเพื่อจะพัฒนาหมู่บ้านตัวเองได้เต็มที่ เช่น การดูแลและรักษาโรคสัตว์ เช่น ไก่ หมู เป็นต้น โดยจากการทำงานของปิดทองหลังพระฯ นี้เองทำให้ชาวบ้านที่ออกไปรับจ้างนอกพื้นที่เริ่มกลับมาพัฒนาพื้นที่ในเวลาต่อมา

เมื่อชาวบ้านเห็นว่าการพัฒนาในหลายเรื่อง เช่น เรื่องน้ำ เกษตร ปศุสัตว์แล้ว จึงทำให้ชาวบ้าน 90 เปอร์เซ็นต์หันมาคิดถึงการปลูกข้าวแบบไร้หมุนเวียนดั้งเดิม โดยจะปลูกในพื้นที่ที่ใหม่เป็นขั้นบันได แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปทุกอย่างก็ต้องเปลี่ยน การปลูกข้าวรอบนี้ได้ผลผลิตอยู่ที่ 100 กิโลกรัม ต่อ 2 ไร่ เพราะฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาล สภาพอากาศร้อนและแห้งแล้งมากขึ้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อการทำไร่ข้าวหมุนเวียนโดยตรง แม้ข้าวที่ปลูกจะมีน้ำให้ความชุ่มชื้นในดิน แต่ถ้าสภาพพื้นที่ที่เป็นดินและหินลูกรังไม่อุ้มน้ำเหมือนแต่ก่อน บวกกับสภาพอากาศไม่เป็นใจก็ไร้ผลที่จะทำไร่หมุนเวียนดั้งเดิมต่อไป ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนแนวคิดจากการทำไร่ปลูกข้าวหมุนเวียนมาเป็นการปลูกพืชสวนไม้ผลผสมผสานในพื้นที่ เช่น ถั่วลิสง กล้วย มะนาว ทุเรียน โดยใช้ความรู้ที่ได้จากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เกษตรจังหวัด สถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดเพชรบุรี ผสมผสานกับความรู้เดิมของชาวบ้านในการเพาะปลูก เช่น การดูแลรักษาโรค แมลงศัตรูพืชต่างๆ โรคเชื้อราที่เกิดกับต้นทุเรียน หรือหนอนเจาะต้นทุเรียน เป็นต้น ผลผลิตที่ได้ขายเป็นประจำคือกล้วย มีพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านรับซื้อผลผลิตกล้วยจากชาวบ้าน สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านต่อครอบครัวประมาณ 1,000 บาทต่อเดือน หรือปีละประมาณ 12,000 บาทยังไม่นับรวมผลผลิตจาก ทุเรียน และมะนาว ที่ให้ผลผลิตปีต่อปี

ลดรายจ่ายด้วยกองทุนข้าวสาร

จากการเปลี่ยนแนวคิดนี้เหมือนทำให้ชาวบ้านมาถูกทาง เพราะมีรายได้ที่จะนำไปซื้อข้าวสำหรับบริโภค แต่ตามร้านค้าในหมู่บ้านซื้อข้าวจากท้องตลาดที่มีราคากระสอบละ 700-800 อยู่แล้วเมื่อนำมาจำหน่ายต่อให้ชาวบ้านก็จะมีราคาจะสูงขึ้นเป็น 800-900 บาทต่อ 1 กระสอบ สำหรับชาวบ้านที่ต้องการซื้อข้าวสารมาบริโภคในครอบครัวต่อ 1 เดือน

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเห็นความสำคัญของปัญหา นี้ จึงทำหนังสือถึงสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ เมื่อเดือนมีนาคม 2559 ขอสนับสนุนงบประมาณสำหรับซื้อข้าวสาร 130,000 บาท เพื่อซื้อข้าวให้กับชาวบ้านซึ่งทีมเจ้าหน้าที่ปิดทองฯ ได้ประชุมร่วมกับผู้นำและชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน เพื่อหารือแนวทางการจัดซื้อข้าว และวิธีการจัดการว่าจะมอบข้าวให้ชาวบ้าน โดยที่ประชุมได้ข้อสรุปว่าจะจัดตั้งเป็นกลุ่มกองทุนข้าวสาร เพื่อที่ชาวบ้านจะได้ซื้อข้าวในราคาที่ถูกรกว่าร้านค้าในชุมชนในระยะยาว มีการกำหนดกฎระเบียบ กติกา แบบคร่าวๆ จากความเห็นของชาวบ้าน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อข้าวสารแพงของชาวบ้าน

สมาชิกกลุ่มกองทุนข้าวสารมาจากทั้ง 2 หมู่บ้าน โดยมีการเลือกประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน คณะกรรมการ 1 คน เสร็จญญิก 1 คน กิจกรรมของกลุ่มจะมีการจัดประชุมเดือนละ 2 ครั้ง คือ ในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านและที่ประชุมสภากาแฟเพื่อเล่าให้สมาชิกฟังถึงการทำงานของกลุ่มในแต่ละเดือน รับฟังปัญหาของสมาชิกทั้ง 2 หมู่บ้าน และวางแผนการจัดซื้อข้าวสารให้ได้ปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน โดยประสานความร่วมมือจากอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน หรือ อบต.ห้วยแม่เพรียงในการประสานรถขนส่งข้าวสารแต่ละครั้ง

การจัดซื้อข้าวสารเป็นข้าวที่มีคุณภาพดี คำนวณปริมาณการจัดซื้อที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้ข้าวสารที่ซื้อมาค้างสต็อก และมีมอดหรือแมลงทำให้เกิดความเสียหาย กลุ่มจะกำหนดราคาขายที่ต่ำกว่าร้านค้าในชุมชน เช่น กลุ่มซื้อข้าวสารมาจากโรงสีกระบละ 680 บาท กำหนดราคาขายกระบละ 750 บาท ผลกำไร 70 บาทจะหักเข้ากลุ่มเพื่อเป็นกองกลางการจัดซื้อรอบต่อไปสมาชิกจะได้ซื้อข้าวในราคาที่ถูกกว่าร้านค้าในชุมชนที่กำหนดราคาขาย 800-900 บาทต่อกระบ

ตั้งแต่มีการตั้งกลุ่มขึ้นได้มีจัดซื้อข้าวจำนวน 2 ครั้ง โดยคณะกรรมการและสมาชิกร่วมการวางแผนการซื้อ ประสานงานเรื่องขนส่ง และเรียนรู้แนวทางที่จะทำให้กลุ่มเติบโตอยู่กับหมู่บ้านและชาวบ้านไปนานๆ มีการเล่าสู่กันฟังให้กับสมาชิกในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน แสดงถึงความจริงใจในการทำงานของคณะกรรมการกลุ่มที่ให้สมาชิกร่วมตรวจสอบได้ และรับฟังปัญหาของสมาชิก เป็นแนวทางในการทำงานต่อไป เช่น เดือนนี้ขายข้าวได้ 10 กระบ เป็นเงิน 7,500 บาท ทำให้ได้รับความสนใจจากสมาชิกทั้ง 2 หมู่บ้าน ปัญหาจากการทำงานที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการซื้อข้าวมาเก็บไว้แล้วไม่สามารถขายข้าวออกได้ทันเวลาที่กำหนดไว้ ทำให้ข้าวสารได้รับความเสียหาย ซึ่งจะต้องแก้ไขโดยทางกลุ่มต้องมีการประชุมเพื่อวางแผนหาทางออกร่วมกัน ด้วยการตรวจเช็คปริมาณความต้องการข้าวสารของชาวบ้านมากขึ้นในการจัดซื้อครั้งต่อไป ให้ดีขึ้น เพื่อที่จะได้จัดซื้อข้าวสารได้เหมาะสม และไม่ทำให้ข้าวสารเกิดความเสียหาย

จากกองทุนข้าวสารสู่การสร้างสวัสดิการชุมชน

นอกจากนี้กลุ่มยังมีกิจกรรมบริจาคข้าวสาร เพื่อช่วยเหลือสมาชิกหรือชาวบ้านที่ยากจนมีรายได้น้อย และผู้สูงอายุ ตั้งแต่ 60-105 ปี ที่ไม่มีลูกหลานดูแลหรืออยู่คนเดียว โดยการบริจาคจะแบ่งออกเป็น 2 กรณี

กรณีที่ 1 ถ้าบริจาคให้ชาวบ้านที่ยากจนมีรายได้น้อย จะบริจาคให้ทุกงวด ในการจัดซื้อข้าวสารเข้ากลุ่มจนกว่าชาวบ้านคนนั้นเริ่มมีรายได้ โดยจะพิจารณาเป็นงวดที่มีการซื้อข้าวสาร ผู้ที่ได้รับบริจาคข้าวสารจะต้องมาบำเพ็ญประโยชน์ให้กับหมู่บ้าน เช่น เก็บขยะ ตัดหญ้าในสนามศาลาประชุมของหมู่บ้าน เป็นเวลา 1 วัน เพื่อแลกกับข้าวที่นำไปบริโภคในครอบครัว

กรณีที่ 2 ถ้าจะบริจาคให้กับผู้สูงอายุจะเป็นการมอบข้าวให้เฉยๆ ไม่ต้องทำงานบำเพ็ญประโยชน์ การบริจาคมนี้เป็นข้อตกลงที่ทางกลุ่มได้ตกลงกันไว้กับสมาชิกตั้งแต่เริ่มตั้งกลุ่มใหม่ๆ ว่าจะพิจารณาตามช่วงเวลาที่เหมาะสม แต่จะไม่บริจาคให้ตลอด เนื่องจากถ้าบริจาคมากเกินไป กองทุนจะไม่มีกำไรที่จะต่อยอด

เมื่อวิถีชีวิตชาวบ้านบางกลอย-บ้านโป่งลึกที่คุ้นเคยกับการทำไร่หมุนเวียนได้เปลี่ยนไป ไม่สามารถปลูกข้าวได้เช่นเดิม กลุ่มกองทุนข้าวสารได้สร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชนได้ลดรายจ่ายในการซื้อข้าวสารลงมากและมีข้าวสารคุณภาพดีไว้บริโภคในครอบครัว ในอนาคตข้างหน้ากลุ่มกองทุนข้าวสารจะเติบโตในลักษณะกองทุนหลักในหมู่บ้านอยู่กับหมู่บ้านไปนานๆ และมีคนในชุมชนบริหารจัดการเอง และกลุ่มกองทุนจะสามารถสร้างประโยชน์ให้ชาวบ้านมากขึ้นกว่าเดิม โดยอาจจะเพิ่มมาในเรื่องสวัสดิการต่างๆ ให้ลูกหลานได้เรียนต่อ เพื่อสร้างคนให้กลับมาพัฒนาหมู่บ้านและกลุ่มกองทุนให้เจริญเติบโตในภายหน้าต่อไป

การสื่อสาร ประสานงานพื้นที่

กรณีการขนส่งวัสดุ อุปกรณ์
โครงการพัฒนาไมโครกริดบ้านบางกลอย
บ้านโป่งลึก ตำบลห้วยแม่เพรียง
อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

ศุจิภา สุธรรมชัย

บทบาทหน้าที่อย่างหนึ่งของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ในการดำเนินงานในพื้นที่ต้นแบบจังหวัดต่างๆ คือ การเป็นผู้ประสานงาน เชื่อมโยง หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา เอกชน สถาบันศาสนา และชาวบ้านในพื้นที่ มาร่วมกันดำเนินงานโครงการ และกิจกรรมต่างๆ เช่น นโยบาย การอำนวยความสะดวก การปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนจนประสบความสำเร็จ ทุกคนที่อยู่ในองค์กรไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับสูง ผู้จัดการ หัวหน้า เจ้าหน้าที่ และอาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ต่างก็ต้องมีส่วนร่วมทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ซึ่งการประสานงานที่จะทำให้งานสำเร็จได้ จะต้องมีการสื่อสารที่ดี มีข้อมูลครบถ้วน ชัดเจน

จุดเริ่มของโครงการพัฒนาไมโครกริด

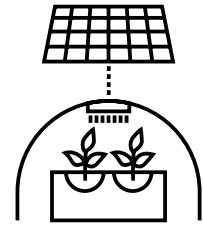
โครงการพัฒนาไมโครกริด เป็นโครงข่ายไฟฟ้าอิสระขนาดเล็กที่เชื่อมโยงเป็นระบบการบริหารจัดการพลังงานทดแทนโดยชุมชน ซึ่งเริ่มดำเนินการในพื้นที่บ้านโป่งลึก บ้านบางกลอย ต.ห้วยแม่เพรียง อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2560 เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภคของชุมชนทั้งสองแห่ง ซึ่งสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ได้เข้าไปทำงานส่งเสริมพัฒนาในพื้นที่แห่งนี้ตั้งแต่ปี 2555 แต่พื้นที่ดังกล่าวยังไม่สามารถนำน้ำจากแม่น้ำเพชรบุรี ที่ไหลผ่านกลางระหว่างสองชุมชนขึ้นมาใช้เพื่อการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง และทั่วถึงในพื้นที่ทำกินของทั้งสองชุมชน แม้ว่าจะมีระบบสูบน้ำเดิมอยู่แล้วก็ตาม แต่ก็มีปัญหาอุปกรณ์ชำรุดบ่อยจนทำให้ระบบไม่เสถียร กระทั่งต่อการนำน้ำมาใช้ในการเกษตร ต่อมาในปี 2559 สถาบันฯ จึงได้ประสานและทำความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจธ.) ที่มีความเชี่ยวชาญด้านพลังงานทดแทน โดยเข้ามาดำเนินการแก้ไขระบบสูบน้ำเพื่อการเกษตรด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ ที่ดำเนินการติดตั้งโดยโครงการชลประทานเพชรบุรี

หนึ่งปีที่ผ่านมา ทีม มจธ. เข้าไปศึกษาสภาพพื้นที่ พบว่าทั้งสองหมู่บ้านมีศักยภาพในการดำเนินงาน คือ มีแผงโซลาร์เซลล์ของหน่วยงาน และแผงโซลาร์เซลล์บ้านจำนวนมาก สามารถนำแผงโซลาร์เซลล์มาเชื่อมโยงกันเพื่อเป็นแหล่งพลังงานไฟฟ้าได้ จึงเสนอแนวทางการติดตั้งระบบโครงข่ายไฟฟ้าอิสระขนาดเล็กด้วยแหล่งผลิตพลังงานกระจายตัวและการบริหารจัดการพลังงานทดแทนโดยชุมชน (ไมโครกริด) ต่อผู้บริหารสถาบันฯ เพราะการทำงานระบบสูบน้ำเดิมจะขึ้นอยู่กับแสงอาทิตย์เป็นหลัก ถ้าแสงอาทิตย์ดี ก็สูบน้ำได้เต็มท่อ ถ้าไม่มีแสงอาทิตย์ระบบก็จะไม่ทำงาน แต่ระบบไมโครกริดจะมีการเชื่อมโยงแผงโซลาร์เซลล์เข้าด้วยกัน มีการบรรจุกระแสไฟในแบตเตอรี่ และจ่ายไฟเพื่อสูบน้ำการเกษตรได้เสถียรมากกว่า ซึ่งหากทำได้สำเร็จจะแก้ไขปัญหาระบบ

สูบน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภคให้ราษฎรทั้งสองหมู่บ้านได้ โดยระบบจะผลิตไฟฟ้าได้ 171 กิโลวัตต์ สูบน้ำเพื่อการเกษตรและการอุปโภค-บริโภค ระยะที่ 1 พื้นที่ 455 ไร่ ระยะที่ 2 พื้นที่ 317 ไร่ ซึ่งเพียงพอต่อการทำการเกษตรและการบริโภคของทั้งสองชุมชน

เมื่อต้นปี 2560 คณะทำงานบูรณาการขับเคลื่อนโครงการแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ ได้จัดประชุมประชาคมราษฎรทั้งสองหมู่บ้าน มีผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอแก่งกระจาน และสถาบันฯ เข้าร่วมเวทีประชาคมราษฎรหมู่บ้านบางกลอย - บ้านโป่งลึก ซึ่งราษฎรทั้งสองหมู่บ้าน เห็นชอบกับโครงการดังกล่าว มจธ. จึงเริ่มดำเนินโครงการตามแผนปฏิบัติงาน โดยเสนอแนวทางการดำเนินงาน 3 เรื่อง คือปรับปรุงซ่อมแซมระบบสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ เดิม ติดตั้งระบบและการบริหารจัดการพลังงานทดแทนโดยชุมชน (ไมโครกริด) และการจัดอบรมเสริมทักษะด้านไฟฟ้าให้กับตัวแทนราษฎร และ อาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) ทั้ง 2 หมู่บ้าน

สานสัมพันธ์ที่ดีกับภาคีในพื้นที่

ด้วยข้อจำกัดของสภาพเส้นทางเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่เป็นเส้นทางลูกรัง ขรุขระ และเป็นเนินเขาบางช่วง ทำให้การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เข้ามาในพื้นที่ซึ่งประกอบด้วย ไรลสายไฟที่มีน้ำหนักมาก (น้ำหนัก 1.5 - 3.5 ตัน) ต้องใช้รถบรรทุกติดเครน เพราะจะทำให้การเคลื่อนย้ายวัสดุ อุปกรณ์ มีความสะดวกมากขึ้น ด้านแรกที่มีเจ้าหน้าที่สถาบันฯ ต้องบริหารจัดการคือการหาสถานที่รับส่งวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม ทีมงานจึงประสานงานกับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่เป็นผู้ดูแลพื้นที่แห่งนี้ เพื่อขอใช้สถานที่ให้บริษัทมาส่งของได้สะดวก โดยได้รับคำแนะนำให้มาส่งที่ลานดินหน้าป่าอมยามฝั่งที่ทำการอุทยานฯ เพราะมีเจ้าหน้าที่ช่วยดูแลของให้ตลอดเวลาระหว่างรอการขนย้ายขึ้นพื้นที่ นอกจากนี้ยังต้องติดต่อขอสนับสนุนรถบรรทุกจาก อบต. ห้วยแม่เพรียงเพื่อใช้ในการขนย้ายวัสดุ ซึ่งได้รับ

ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะเป็นหน่วยงานภาคีในพื้นที่ที่เคยทำงานร่วมกันหลายครั้ง อีกหน่วยงานหนึ่งที่มีรถบรรทุกติดเครนที่สามารถช่วยยกวัสดุอุปกรณ์ได้ คือ หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 13 (นพค.13) หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา แต่เจ้าหน้าที่สถาบันฯ ยังไม่เคยประสานงานกับหน่วยงานนี้มาก่อน ดังนั้นปลัดอำเภอแกลงกระจางจึงช่วยประสานงานให้ แต่มีข้อจำกัดว่าเครนสามารถรับน้ำหนักได้ไม่เกิน 2 ตัน ซึ่งมีโรลสายไฟอยู่หนึ่งม้วนที่มีน้ำหนักมากกว่า 3 ตัน ทำให้เราต้องมองหาเครือข่ายอีกว่าจะหารถเครนได้จากไหนอีก ในที่สุดเราก็โชคดีที่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ที่แนะนำว่าโรงไฟฟ้าเขื่อนแกลงกระจางมีรถเครนขนาดใหญ่ โดยอาสาติดต่อประสานงานให้เบื้องต้น พร้อมทั้งให้เบอร์โทรศัพท์ติดต่อสำหรับแจ้ง วัน เวลา ที่จะให้รถเครนโรงไฟฟ้ามาช่วยยกของ ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีแม้ว่าจะขอความช่วยเหลืออย่างกะทันหัน คือแจ้งล่วงหน้าเพียงวันเดียว

ปัญหาวัดใจวัดฝีมือคนทำงาน

การติดต่อประสานงานด้านแรกผ่านไปได้ด้วยดี เมื่อถึงวันนัดรับของ ซึ่งวันนั้นมีบริษัทมาส่งของพร้อมกัน 2 บริษัท คือ บริษัทส่งท่อร้อยสายไฟ และบริษัทส่งสายไฟ เจ้าหน้าที่สถาบันฯ ที่ได้พาผู้นำหมู่บ้านทั้งสองหมู่บ้านมาร่วมตรวจรับของ บริษัทที่ส่งท่อร้อยสายไฟก็ได้มาส่งของตามเวลานัดหมาย ตรวจนับของแล้วของมาส่งครบตามรายการสั่งซื้อ ปัญหาที่เกิดขึ้นอีกด้านหนึ่งคือเมื่อจนกระทั่งใกล้เวลานัดหมาย บริษัทส่งของได้แจ้งว่าบริษัทสายไฟยังไม่ได้มาส่งของให้กับบริษัทส่งของเลย ซึ่งเป็นปัญหานางานที่ทีมงานไม่ได้คาดคิดว่าจะเกิดความคลาดเคลื่อนเรื่องการนัดหมาย จึงได้แก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้าด้วยการโทรศัพท์แจ้งเจ้าหน้าที่ขับรถเครนของโรงไฟฟ้าเขื่อนแกลงกระจางถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้ไม่ต้องออกมาเสียเที่ยว เสียเวลาสิ้นเปลืองค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และได้ประสานแจ้งเวลานัดหมายใหม่อีกครั้ง เมื่อเย็นวันทีส่งของแน่นอนจากบริษัทที่ส่งสายไฟแล้ว เจ้าหน้าที่ขับรถเครนได้รับปากว่าจะมาช่วยยกของให้ โชคดีมากที่รถเครนไม่ติดภารกิจอะไร และเจ้าหน้าที่ของโรงไฟฟ้าเข้าใจภารกิจของพวกเราดี ทำให้เหตุการณ์ทุกอย่างสำเร็จผ่านไปได้ด้วยดีในวันที่ส่งของตามทีนัดหมายมาถึง

การขนส่งวัสดุอุปกรณ์เข้าพื้นที่ยังไม่ถึงเป้าหมาย วันที่ 22 มีนาคม 2560 ต้องขนย้ายของจากที่ทำการอุทยานฯ เข้าพื้นที่หมู่บ้านโดยใช้รถบรรทุกของ อบต.ห้วยแม่เพรียง ได้ขนของขึ้นพื้นที่ไปก่อน เพราะทีมพื้นที่และผู้นำหมู่บ้านได้ช่วยกันขนย้ายท่อร้อยสายไฟขึ้นรถ อบต.ไว้ตั้งแต่วันที่บริษัทมาส่งของแล้ว ส่วนการขนย้ายโรลม้วนสายไฟนั้น รถ นพค.13 ได้มาตามเวลานัดหมายที่ได้ประสานงานไว้วันก่อน และยังได้รับการสนับสนุนรถเครนจากโรงไฟฟ้าเพื่อขนย้ายสายไฟใส่รถ นพค.13 อีกครั้ง ซึ่งเจ้าหน้าที่คนขับรถเครนได้พาทีมงานมาช่วยใน

การเคลื่อนย้าย จัดวางของบนรถไม่ให้สายไฟเคลื่อนที่ไปมาระหว่างเดินทางเข้าพื้นที่ พร้อมกับให้ทีมอุปกรณ์เสริมในการรัดของ เช่น รอกยึด เพื่อกรัดของ เพราะเส้นทางเข้าพื้นที่เป็นถนนลูกรัง ขรุขระ ต้องรัดของให้ดีเพื่อไม่ให้ของเกิดความเสียหาย เมื่อเดินทางถึงพื้นที่บ้านโป่งลึก ทีมงานได้แจ้งให้ชาวบ้านมาร่วมกันขนย้ายของลงจากรถบรรทุก ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี ทำให้การขนย้ายวัสดุ อุปกรณ์เข้าพื้นที่ในวันแรกสำเร็จเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ต่างคนต่างประสาน

ต่อมาทีม มจร. ได้แจ้งว่า วันที่ 10 เมษายน 2560 จะขนย้ายตู้สวิตช์บอร์ด MDB จำนวน 10 ตู้ จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (บางขุนเทียน) มายังที่ทำการอุทยานฯ ซึ่ง อสพ. 2 คน และตัวแทนชาวบ้าน 4 คน ที่เข้าร่วมอบรมเสริมทักษะด้านไฟฟ้ากับทีม มจร. ได้ร่วมกันประกอบตู้ดังกล่าว ขอให้ทีมพื้นที่หารถบรรทุกมาเพื่อขนย้ายเข้าพื้นที่ต่อไป ในครั้งนี้ก็ได้เกิดปัญหาที่ไม่คาดคิดอีกด้านหนึ่ง คือ เจ้าหน้าที่ปิดทองฯ ต่างคนต่างติดต่อประสานงานหารถบรรทุกมาช่วยขนย้ายตู้สวิตช์บอร์ด โดยไม่ได้สื่อสารกันภายในให้ชัดเจน คนหนึ่งติดต่อ อบต.ห้วยแม่เพรียง และ นพค.13 ไว้เบื้องต้น แต่ไม่ได้แจ้งยืนยันการขนย้ายของกับหน่วยงานดังกล่าว อีกคนหนึ่งก็ได้รับมอบหมายให้ประสานหารถได้ติดต่อรถบรรทุกของอุทยานฯ ทำให้เมื่อถึงวันนัดหมายส่งของจึงพบว่ามียรถบรรทุกจาก อบต.ห้วยแม่เพรียงเตรียมมารอขนของ และรถจากหน่วยงานต่างๆ ก็เตรียมมารอขนของ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของเจ้าหน้าที่ในขณะนั้น คือรีบโทรศัพท์แจ้ง นพค.13 ว่าขอยกเลิกการขนของครั้งนี้ และ จนท. ที่ติดต่อขอสนับสนุนรถบรรทุกของอุทยานฯ ได้แจ้งหัวหน้าอุทยานฯ และขอคำปรึกษาว่าควรทำอย่างไร ซึ่งทางหัวหน้าอุทยานฯ ไม่ได้ขัดข้องหากจะยกเลิกรถของอุทยานฯ และให้ อบต.

ชนของฝ่ายเดียว แต่ขอให้เจ้าหน้าที่ที่รอรับของอยู่หน้างาน ตรวจสอบให้ดีกว่าของที่มาส่งครั้งนี้สามารถใส่รถของ อบต. ได้หมดหรือไม่ หากไม่หมดหรือมีปัญหาเฉพาะหน้าอะไรทางอุทยานฯ ยินดีช่วยเหลือขนของขึ้นไปให้

บทสรุป
ที่ต้อง
เรียนรู้

“

จากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ทีมเจ้าหน้าที่ปิดทองฯ ในพื้นที่เรียนรู้ว่าการบริหารจัดการให้เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นไปตามเป้าหมายนั้น ไม่ง่ายเลย เราควรมีการสื่อสารพูดคุยกันว่าใครดำเนินการอะไรไปแล้วบ้าง และแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนว่าใครจะเป็นผู้ประสานงานติดต่อเรื่องรถ เพื่อจะได้ไม่เกิดเหตุการณ์การติดต่อประสานงานเรื่องรถซ้ำซ้อนกัน และไม่เสียคำพูดกับหน่วยงานอื่นที่ยินดีมาสนับสนุนงาน

การดำเนินงานโครงการพัฒนาไมโครกริดในขั้นตอนการขนย้ายวัสดุ อุปกรณ์ขนาดใหญ่เข้าพื้นที่ เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของงานสำคัญ ที่นำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาระบบน้ำเพื่อการเกษตรสำหรับราษฎรในพื้นที่บ้านโป่งลึกและบ้านบางกลอย หากทีมงานในพื้นที่ทุกฝ่ายมองเป้าหมายร่วมกัน จะเห็นว่าความสำเร็จของงานนี้จะสร้างการเปลี่ยนแปลงอันยิ่งใหญ่ ดังนั้น ณ จุดเล็กๆ แต่สำคัญ ทีมงานในพื้นที่จะต้องมีการสื่อสารประสานงานกับหลายฝ่าย ตั้งแต่แผนกจัดซื้อของสถาบันฯ ทีม มจร. รถส่งของจากบริษัท รถบรรทุก รถเครน จากหน่วยงานต่างๆ ที่มีรถที่สามารถช่วยเหลืองานดังกล่าวได้ และชาวบ้านที่ต้องช่วยกันขนของลงจากรถ หากมี “การสื่อสาร ประสานงาน ด้วยข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน จะทำให้ได้รับความร่วมมือที่ดี งานประสบความสำเร็จ” วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ส่งถึงพื้นที่โครงการฯ ตามเวลาที่กำหนด

”

พืชหลังนาที่ แก้มลึงหนองเลิงเปือย

ณัฐริยา ภาคะมิตร

พื้นที่รอบหนองเลิงเปือยครอบคลุม อำเภอกมลาไสยและอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประสบปัญหาฝายเก็บกักน้ำชำรุดและเกิดการตื้นเขินทำให้กักเก็บน้ำได้น้อย เมื่อถึงหน้าแล้งก็ไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตร พอถึงฤดูฝนน้ำก็จะเข้าท่วมแปลงการเกษตรของชาวบ้าน เกิดปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากทุกปี สร้างความเสียหายให้กับพื้นที่การเกษตรในตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย และตำบลเหล่าอ้อย อำเภอร่องคำ เป็นประจำทุกปี

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมิ
มหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับโครงการขุดลอก
หนองเลิงเปือยและซ่อมแซมฝาย เป็นโครงการพัฒนาแก้มลึง
หนองเลิงเปือย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากพื้นที่ที่เคยถูก
น้ำท่วมในช่วงหน้าฝน และขาดแคลนน้ำในช่วงหน้าแล้งได้กลับ
มาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง เพราะมีน้ำอุปโภค บริโภค และใช้ในการ
การเกษตร ประชาชน 53 หมู่บ้าน 4 ตำบล ประกอบด้วย ตำบล
โพนงาม ตำบลสามัคคี ตำบลเหล่าอ้อย ตำบลร่องคำ พื้นที่รวม

42,958 ไร่ มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรม
ปิดทองหลังพระฯ ดำเนินโครงการขุดลอกแก้มลิงหนองเล็งเปื่อย
แล้วเสร็จเมื่อปี 2557 สามารถเพิ่มปริมาณน้ำในแก้มลิงเพื่อการ
เพาะปลูกในฤดูแล้งได้ 6.48 ล้านลูกบาศก์เมตร มีครัวเรือนได้รับ
ประโยชน์กว่า 1,300 ครัวเรือน

พัฒนาครบวงจร : ต้นทาง กลางทาง ปลายทาง

โครงการปลูกพืชหลังนา มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับการ
ปลูกพืชหลังฤดูกาลทำนา เพื่อให้ชาวบ้านเรียนรู้รูปแบบการปลูก
พืชชนิดใหม่ทดแทนการปลูกข้าวนาปรัง เกิดความเชื่อมั่นและรู้จัก
พึ่งพาตนเองมากขึ้น ลดการพึ่งพาภายนอก เพื่อสร้างรูปธรรมใน
พื้นที่ต้นแบบจนสามารถขยายผลได้ต่อไป มีกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่
โครงการพัฒนาแก้มลิงหนองเล็งเปื่อยฯ 2 อำเภอ คือ อำเภอ
ร้องคำและอำเภอกมลาไสย ชุมชนรวม 53 หมู่บ้าน สถาบันส่งเสริม
และพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ร่วมกับมหาวิทยาลัย
ขอนแก่นจัดทำโครงการประกันรายได้ให้เกษตรกรปรับเปลี่ยน
พฤติกรรมการเพาะปลูกมาทำพืชหลังนาแบบผสมผสาน

ในการเข้าร่วมโครงการชาวบ้านที่จะต้องส่งใบสมัครเข้า
ร่วมโครงการ และจะต้องผ่านการตัดสินใจให้เข้าร่วมโครงการจาก
การประชาคม ซึ่งพิจารณาจากคุณสมบัติทั้งด้านแรงงานเพียงพอ
สภาพดินมีความเหมาะสม พื้นที่มีน้ำเพียงพอและมีเวลาดูแล
เอาใจใส่

การส่งเสริมการปลูกพืชหลังนามีเกษตรกรสมัครและ
ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการปีแรกทั้งหมด 280 ราย รูปแบบ
โครงการแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่งโครงการปกติ มูลนิธิ
จะออกต้นทุนปัจจัยการผลิตให้ก่อน รูปแบบที่สองเป็นโครงการ
ประกันรายได้ เกษตรกรจะได้รับเงินประกันความเสี่ยง เดือน
ละ 5,000 บาท เป็นเวลา 4 เดือน

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ดำเนินการจัดหาต้นทุนการผลิตตั้งแต่เมล็ดพันธุ์พืชและปุ๋ย รวมถึงค่าแรงงานให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนเดือนละห้าพันบาท เป็นเวลาสี่เดือน โดยมีเงื่อนไขว่าเกษตรกรต้องศึกษาและทำเกษตรอย่างมีมาตรฐานให้ได้ผลผลิตที่ดี จากนั้นสถาบันฯ จะเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการขายและการตลาด รวมทั้งการประสานกับภาคเอกชนหาตลาดรองรับสินค้า ตัวอย่างเช่น บิ๊กซีสาขากาฬสินธุ์ แม็คโครสาขากาฬสินธุ์และสาขามหาสารคาม บริษัทซีพีและบริษัทไทยฟีนท์ฟฟลาย เป็นต้น

หลังจากเก็บเกี่ยวและขายผลผลิตแล้ว โครงการฯ จะหักเงินทุนค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และค่าแรงงานที่ได้รับไปล่วงหน้ากลับคืนเข้าโครงการ แล้วกำไรส่วนที่เหลือจะคืนให้กับเกษตรกร ในกรณีขาดทุนจากภัยพิบัติต่างๆ เช่น พายุฝน ฝนน้ำท่วมหลังพระฯ จะรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับเกษตรกรในระยะนำร่องโครงการปรับเปลี่ยนการปลูกพืช พ.ศ. 2559 เริ่มดำเนินการหลังการเก็บเกี่ยวข้าวหน้าปีเป็นปีแรก

โครงการส่งเสริมการปลูกพืชหลังนา ส่งเสริมการผลิตพืชจำนวน 5 ชนิด ได้แก่ ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง พริก และผักต่างๆ รวม 8 ชนิด ได้แก่ คะน้า กระเพรา โหระพา สะระแหน่ กวางตุ้ง ผักบุ้ง สลัด ต้นหอม โดยเกษตรกร 1 ราย จะปลูกผัก 2 ชนิด ชนิดละ 3 ครั้ง รวม 6 ครั้ง ตามขนาดพื้นที่ที่เกษตรกรได้ลงทะเบียนไว้ มีอาสาพัฒนาได้ลงพื้นที่ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกและดูแลรักษา และแนะนำการแก้ไขปัญหาต่างๆ ตลอดช่วงฤดูกาล

หลังการขุดลอกโครงการพัฒนาแก้มลิงหนองเลิงเปือยแล้วเสร็จเมื่อปี 2556 ทำให้ชาวบ้านรอบหนองเลิงเปือยมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี เกษตรกรที่สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ได้ตั้งที่ทำการชั่วคราวขึ้นมา ปัจจุบันอย่างน้อย 15 แห่ง ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้แปลงต้นแบบเกษตรประยุกต์ทฤษฎีใหม่ และเปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้ามาศึกษาเรียนรู้อีกด้วย โดยเกษตรกรทุกคนนั้น ล้วนสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่จะเดินตามรอยพ่อ ทั้งการ

ยึดหลักและพระราชปณิธานแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรผสมผสานเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นหลังจากการขายผลผลิตจากแต่ก่อนบางครั้งวิ่งเรื้อนหลังจากการทำนาปีเสร็จก็ปล่อยพื้นที่นาให้ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์

สืบสานแนวพระราชดำริ

ในการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนวิธีการที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการด้วยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2532 ความว่า “โครงการชลประทานต่างๆ ที่ได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จแล้ว ควรจัดการให้ราษฎรมีการใช้น้ำอย่างถูกวิธีและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันดำเนินการ” เป็นพระราชดำรัสเนื่องในโอกาส เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล ที่บ้านแม่วะ ตำบลช่อแล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529

“ศูนย์สานฝัน” : แหล่งรวบรวมและกระจาย ผลผลิตโดยเกษตรกร

อดิศร โถคำนาม

แหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิตของกลุ่มผักปลอดภัย
หนองเล็งเปื้อน อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ เกิดขึ้นภายใต้โครงการพัฒนา
แก้มลิงหนองเล็งเปื้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อบริหาร
จัดการผลผลิตของเกษตรกรในพื้นที่รับประโยชน์ของโครงการ
ให้มีตลาดรับซื้อแน่นอน โดยทำเป็นศูนย์รวบรวมผลผลิตทางการ
เกษตรพืชหลังนาและพืชใช้น้ำน้อยทั้งหมดไว้จุดเดียว มีการทำข้อ
ตกลงขายผลผลิตให้ผู้รับซื้อที่เป็นบริษัทธุรกิจเอกชนภายนอก ซึ่งการ
ดำเนินงานของแหล่งรวบรวมนั้นได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ภาครัฐ
ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ท้องที่ ท้องถิ่น เป็นการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ ทำให้
เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ ได้มาร่วมกันทำงานในแหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิต สร้าง
ความเป็นเจ้าของ และมีแบรนด์เป็นของกลุ่มที่รับประกันได้ว่าผลผลิตทุกชนิดที่ผลิตจาก
หนองเล็งเปื้อนปลอดภัย

เปิดรับความรู้จากภายนอก

หลังจากที่โครงการพัฒนาแก้มลิงหนองเล็งเปื่อยฯ ได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2556 โดยได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน จนถึงปัจจุบันได้พัฒนาแหล่งน้ำโดยเพิ่มปริมาณการเก็บน้ำเพิ่มประสิทธิภาพการส่งน้ำให้แก่เกษตรกร ทำให้มีพื้นที่รับประโยชน์ทางการเกษตรเพิ่มขึ้นกว่า 1,000 ไร่ และมีการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร ประมง และปศุสัตว์ ที่เป็นผลพวงจากการใช้น้ำจากหนองเล็งเปื่อย ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาในระดับต้นทาง เพื่อให้เกษตรกรสามารถอยู่รอดได้ในระดับครัวเรือน

ในระดับถัดมาที่จะต้องส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการร่วมกันในลักษณะของกลุ่มที่สามารถจัดการผลผลิตและเชื่อมโยงกับตลาดภายนอกได้นั้น มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาต่อยอดความรู้มากมาย ได้แก่ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เข้ามาช่วยดูเรื่องการปลูกพืชหลังนา สำนักงานตรวจบัญชีและสหกรณ์จังหวัด เข้ามาแนะนำและติดตามการทำบัญชีของกลุ่ม สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด นำผลผลิตที่เกิดขึ้นในโครงการหนองเล็งเปื่อยไปตรวจสอบสารปนเปื้อน และรับรองมาตรฐานผลผลิต ภาคการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มาร่วมดำเนินการโครงการพืชหลังนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นำนวัตกรรมทางการเกษตรเข้ามาเผยแพร่ในหนองเล็งเปื่อย มหาวิทยาลัยแม่โจ้เข้ามาสนับสนุนเรื่องระบบแหล่งรวบรวม ภาคเอกชน ได้แก่ บริษัทซีพี รับซื้อผลผลิตข้าวโพดหวาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ บริษัทไทฟีนส์ซัพพลายรับซื้อผลผลิตถั่วลิสง บริษัทศุภดิธีรับซื้อผลผลิตพริก ห้างบิ๊กซีและบริษัทแม็คโคร รับซื้อผักและผลผลิตพืชหลังนาอื่นๆ เป็นต้น

กลุ่มกองทุนผักปลอดภัยหนองเลิงเปื่อย เริ่มด้วยจำนวนสมาชิก 55 ราย ที่ปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภคในครัวเรือน และที่เหลือจากการบริโภคจำหน่ายในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ ผักที่ปลูกในโครงการฯ นั้น ทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะนำไปตรวจและรับรองผลผลิตว่าปลอดสารพิษ โดยจะมีสัญลักษณ์ KS เพื่อยืนยันคุณภาพ ซึ่งที่ผ่านมาได้นำผลผลิตออกไปจำหน่ายตามตลาดชุมชน ตลาดนัด และจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง แต่พบว่าได้ราคาที่ไม่เป็นธรรม มีการกดราคาสินค้า สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ จึงได้จัดประชุมสมาชิกกลุ่มกองทุนผักปลอดภัยหนองเลิงเปื่อยฯ ในการหาทางออกร่วมกัน โดยที่ประชุมได้เห็นชอบให้ตั้งแหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเป็นศูนย์รวบรวมผลผลิตของเกษตรกรที่ปลูกพืชหลังนาและพืชใช้น้ำน้อยไว้จุดเดียว มีตลาดแน่นอน มีการทำข้อตกลงร่วมกันกับผู้ซื้อสินค้า ซึ่งกลุ่มเกษตรกรผักปลอดภัยจะเป็นผู้ดำเนินงานหลักในแหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิต มีการบูรณาการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการ ภาคประชาชนมหาวิทยาลัย ท้องถิ่น ท้องที่ โดยการใช้ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกกลุ่มกองทุนผักปลอดภัย ที่ได้จากเวทีคืนข้อมูลที่สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องแล้ว

สามฟัน สามความร่วมมือ

แหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิตจึงเริ่มดำเนินงานเมื่อเดือนกันยายน 2559 ที่บ้านนาเรียง ตำบลสามัคคี อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ การดำเนินงานของแหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิต มีการประชุมเป็นประจำทุก 3 เดือน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน โดยแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายการเงินและบัญชี ฝ่ายการตลาด และฝ่ายคัดแยกผลผลิต

ฝ่ายคัดแยก ทำหน้าที่ คัดเกรดคุณภาพผลผลิต ล้างบรรจุ และแพ็ค เวลาทำการของแหล่งรวบรวมจะแตกต่างจากหน่วยงานทั่วไป คือเริ่มเปิด เวลา 08:00 น. แต่เวลาปิดไม่แน่นอน คือจนกว่าจะเตรียมผลผลิตส่งตามใบสั่งซื้อแล้วเสร็จ เกษตรกรที่มาทำงานส่วนใหญ่จึงเป็นสมาชิกของกลุ่มกองทุนผักปลอดภัย ที่ต้องมีความเสียสละอย่างมาก เพราะค่าตอบแทนของแหล่งรวบรวม เพียง 150-250 บาท เท่านั้น ดังนั้นคนที่มาทำงานจึงเป็นสมาชิกผู้ปลูกผักปลอดภัยเป็นส่วนใหญ่

ฝ่ายการตลาด ทำหน้าที่ติดต่อตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้า รับใบสั่งซื้อผลผลิต ขายสินค้า ส่งสินค้า จะประสานงานกับบริษัทต่างๆ ในการซื้อ-ขายผลผลิต การขยายตลาดเพิ่มเติมเพื่อสร้างรายได้ให้แหล่งรวบรวม

ฝ่ายการเงินและบัญชี ทำหน้าที่ จัดทำระบบบัญชี รายรับ-รายจ่าย คู่มือวัตถุดิบ และสรุปยอดรายเดือน มีตรวจบัญชี และ สหกรณ์จังหวัดเป็นที่ปรึกษาและเข้ามาแนะนำการจัดทำบัญชี โดยใช้แบบฟอร์มบัญชีของ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ เป็นหลักในการดำเนินงาน ซึ่งจะมีการสรุปยอดและรายงานผลประกอบการของแหล่งรวบรวมทุกเดือน ตลอดจนมีการควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณให้สมดุล

แหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิต ได้ทำข้อตกลง (MOU) ร่วมกับบริษัทสยามแม็คโคร และ บิ๊กซี โดยจะส่งผลผลิต จำนวน 15 รายการ ให้กับทั้งสองบริษัททุกวันตามใบสั่งซื้อรายวันและจะรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกในโครงการเท่านั้น โดยผลผลิตที่นำมา

จำหน่ายต้องปลอดสารเคมี ทุกครั้งที่สมาชิกนำผลผลิตมาส่งขายจะต้องนำบัตรสมาชิกมาด้วย เพื่อให้แหล่งรวบรวมบันทึกยอดซื้อ-ขายไว้เป็นหลักฐาน เกษตรกรต้องปฏิบัติตามคู่มือการปลูกอย่างเคร่งครัด ส่วนราคาซื้อผลผลิตจะปรับเปลี่ยนตามราคาตลาดที่ทางแหล่งรวบรวมตกลงไว้ โดยแบ่งผลผลิตเป็นสองเกรดตามคุณภาพที่ตกลงไว้กับผู้รับซื้อ

ก้าวอย่าง...อย่างระมัดระวัง

ปัจจุบันแหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิตมีสมาชิกจำนวน 280 ราย ที่ปลูกพืชหลังนาและพืชใช้น้ำน้อย มีทีมส่งเสริมของสถาบันฯ ที่ลงพื้นที่ติดตามและแนะนำอย่างต่อเนื่อง มีการทำปฏิทินการเพาะปลูก คู่มือการปลูก และแบบติดตามแปลงเกษตรกร มีการวางแผนการเพาะปลูกรายปี และขยายผลเพิ่มจำนวนสมาชิกที่ปลูกพืช ผลผลิตที่เกิดขึ้นได้นำไปตรวจหาสารเคมีจากกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ เพื่อขอใบรับรองผักปลอดสารเคมี ซึ่งจากการตรวจสอบจำนวน 15 ชนิดได้รับการรับรองผลผลิตปลอดสารทั้งหมด

แหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิตแห่งนี้ จึงเป็นเสมือน “ศูนย์สานฝัน” ที่อยู่ระหว่างก้าวไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน โดยยึดแนวคิดหลัก “อยู่รอด พอเพียง ยั่งยืน” ที่เกษตรกรหนองเล็งเปื้อนได้เรียนรู้ความสำเร็จและความล้มเหลวมาด้วยกันจนสร้างแหล่งรวบรวมผลผลิตขึ้น แต่การที่กลุ่มจะมีความเข้มแข็งได้นั้นเกษตรกรหนองเล็งเปื้อนได้ตระหนักถึงบทบาทของตนเอง โดยมองว่า การที่จะพัฒนาชุมชนนั้นต้องเริ่มพัฒนาตนเอง เสียสละจากตัวเองเสียก่อน จนกลายมาเป็นแหล่งรวบรวมและกระจายผลผลิตที่เกิดจากการหล่อหลอมความคิด และความฝันของคนในชุมชนไว้ด้วยกัน

พีชีไร่หลังนาทดแทนนาปรัง : พื้นที่ตำบลทุ่งโป่ง

เกียรติศักดิ์ ศรีเรือง

พงศกร นิลรัตน์

อภิสิทธิ์ ศรีนรินทร์

“ก่อนวันที่ 10 เมษายน 2559 จะหาเงินให้ใช้จ่ายในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประจำปี 2559” เป็น คำสัญญาของเจ้าหน้าที่โครงการจัดหาแหล่งน้ำตำบลทุ่งโป่ง สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ที่มอบให้กับชาวบ้านตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ในช่วงระยะเวลาสี่เดือนระหว่างปลายเดือนธันวาคมปี พ.ศ. 2558 ถึงต้นเดือนเมษายน พ.ศ. 2559 ซึ่งดำเนินการพัฒนาขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาระบบน้ำ และส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร เพื่อแก้ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การลดพื้นที่การทำนาปรัง การเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้านในช่วงหลังฤดูทำนา และเป็นจุดเริ่มต้นในการรวมกลุ่มของเกษตรกร

เกษตรกรในตำบลทุ่งโป่งสร้างรายได้จากการปลูกข้าวโพดหวานและผักทองทดแทนการทำนาปรัง แต่ละครั้วเรือนมีรายได้สำหรับการใช้จ่ายต้อนรับและฉลองกับลูกหลานที่กลับจากต่างจังหวัดหรือกรุงเทพฯ ที่เดินทางกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ญาติพี่น้องในช่วงเทศกาลสงกรานต์ สร้างความรื่นเริง ความประทับใจ ความสุข ความสนุกสนานอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา

แหล่งน้ำ และความท้าทายในการพัฒนา

ย้อนหลังไปราวปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านตำบลทุ่งโป่งเป็นกลุ่มชาวบ้านที่เสียสละพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำมาหากิน และอพยพออกจากพื้นที่บริเวณเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังงานน้ำแห่งแรกในภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และโยกย้ายมาอยู่ในพื้นที่นิคมสร้างตนเอง ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 18,000 ไร่ ภูมิประเทศมีทั้งพื้นที่เนินสูงและพื้นที่ราบลุ่ม เมื่อย้ายมาอยู่ที่ใหม่ ชาวบ้านยังคงประกอบอาชีพหลักของชุมชนเดิมที่ดำเนินชีวิตตามวิถีของภาคอีสานและสืบทอดมาเป็นเวลานานคือการทำเกษตรกรรม ได้แก่การทำนาปี และนาปรัง รองลงมานั้นคือการทำพืชเชิงเดี่ยว เช่น มัน อ้อย เป็นต้น จนทำให้เกิดเป็นความเคยชิน และยากที่จะปรับเปลี่ยนไปสู่การปลูกพืชชนิดอื่นๆ

ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนได้รับการจัดสรรที่ดินครัวเรือนละ 15 ไร่ บางครอบครัวจับฉลากได้โซนพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์อยู่ใกล้แหล่งน้ำ แต่บางครอบครัวได้อยู่ในพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ที่ไม่เหมาะแก่การทำเกษตรเพราะระบบน้ำที่มี เช่น คลองส่งน้ำชำรุดไม่สามารถใช้งานได้ กรณีบ้านหนองผือ หมู่ที่ 5 มีปัญหาเรื่องความลาดเอียงของคลองส่งน้ำที่ส่งผลให้มีการไหลย้อนกลับของน้ำ ไม่สามารถใช้คลองส่งน้ำที่ผันจากแม่น้ำน้ำพองเป็นระยะเวลาหลายสิบปี ชาวบ้านต้องซื้อเครื่องสูบน้ำมาใช้ในการเพิ่มภาระต้นทุนการทำเกษตร หรือเกษตรกรบางรายที่ไม่สามารถซื้อเครื่องสูบน้ำได้ก็ประสบความเดือดร้อน ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีระบบชลประทานจะอาศัยน้ำฝนในเวลาเพาะปลูก และมักเพาะปลูกข้าวเพียงปีละครั้งในฤดูทำนา หลังจากนั้นจะทิ้งแปลงไว้จนกระทั่งถึงฤดูการทำนาในปีต่อไปทำให้พื้นที่ถูกทิ้งไว้ว่างเปล่าโดยปราศจากการใช้ประโยชน์ทั้งที่พื้นที่นาเหล่านี้ บางแห่งมีบ่อน้ำตื้นหรือบ่อน้ำบาดาลขนาดเล็กซึ่งสามารถนำน้ำมาใช้ได้

ในช่วงปลายปี 2558 มูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ร่วมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน่วยงานต่างๆ ดำเนินการพัฒนาพื้นที่ตำบลทุ่งโป่งในชื่อโครงการพัฒนาและจัดหาน้ำตำบลทุ่งโป่ง ที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภาคการเกษตรและชนบทของรัฐบาล ที่เน้นการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ และการพัฒนาด้านการเกษตรเป็นหลักสำคัญ มีการสำรวจข้อมูลชุมชนวิเคราะห์หาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และจัดเวทีนำเสนอข้อมูลที่ได้คืนสู่ชุมชนที่เรียกว่า “การประชุมประชาคมชาวบ้าน” จึงเกิดโครงการพัฒนาด้านน้ำระยะเร่งด่วนทั้งหมด 4 โครงการ ตัวอย่างเช่น โครงการซ่อมแซมและปรับปรุงระบบคลองส่งน้ำบ้านหนองผือ หมู่ที่ 5 เวทีประชาคมชาวบ้านมีข้อตกลงดำเนินงานร่วมกันให้โครงการฯ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโป่งรับผิดชอบการออกแบบและควบคุมการดำเนินงาน และชาวบ้านช่วยกันลงแรงในการซ่อมแซม โดยไม่มีการจ้างแรงงานแต่อย่างใดจนคลองส่งน้ำสามารถใช้การได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะระบบคลองส่งน้ำสามารถผันน้ำเข้าแปลงเพื่อทำการเกษตรได้ ชาวบ้านต้องเผชิญกับภัยแล้ง และรัฐบาลประกาศมาตรการขอความร่วมมือจากเกษตรกรให้งดการปลูกพืชที่ต้องใช้น้ำมากโดยเฉพาะการปลูกข้าวนาปรัง ซึ่งเกษตรกรได้ให้ความร่วมมือกับมาตรการดังกล่าว ในการประชุมเพื่อให้เกษตรกรได้เสนอความต้องการ และเลือกพืชจำนวน 2 ชนิด ได้แก่ ข้าวโพดหวาน และฟักทอง ซึ่งเป็นพืชที่ใช้ปริมาณน้ำที่น้อยกว่าข้าว 40% และมีต้นทุนการผลิตที่น้อยกว่า ใช้ระยะเวลาที่น้อยกว่าการทำนาปรัง หลังจากมีความมั่นใจในเรื่องตลาดรองรับผลผลิต

การปลูกพืชไร่หลังนา: อายุสั้น ทนแล้ง ราคาดี

เกษตรกรส่วนใหญ่ เริ่มปลูกพืชไร่หลังนาในช่วงเดือนธันวาคม - มกราคมและเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน การปลูกพืชในพื้นที่นั้น บั๊จจัยที่มีความสำคัญที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจเลือกชนิดและพันธุ์พืชที่เหมาะสมที่มีอายุสั้น ทนแล้ง ราคาดี

หลังการทำนนานับตั้งแต่หลังเก็บเกี่ยวข้าว ประมาณเดือนพฤศจิกายนหรือธันวาคม จนกระทั่งถึงก่อนฝนแรกในประมาณเดือนเมษายน ระยะเวลาประมาณ 100-120 วัน ขึ้นอยู่กับช่วงการเก็บเกี่ยวข้าวเร็วหรือช้าจากพันธุ์ข้าวที่ปลูกว่าเป็นข้าวเบาหรือข้าวหนัก ข้าวไวแสงหรือไม่ไวแสง ตลอดจนลักษณะที่นาชลประทานหรือน้ำที่อาศัยเพียงน้ำฝนอย่างเดียว การปลูกพืชหลังนาโดยอาศัยความชื้นที่เหลืออยู่ พืชที่มีอายุสั้นจะได้เปรียบพืชที่มีอายุยาวเนื่องจากช่วงอายุเก็บเกี่ยวสั้นกว่า

นอกจากอายุสั้นแล้ว พืชหลังนาควรต้องการใช้น้ำน้อย พื้นที่นานอกเขตชลประทานที่ต้องอาศัยน้ำฝนหรืออาจจะมีแหล่งน้ำขนาดเล็ก เช่น บ่อน้ำตื้น บ่อบาดาล อ่างเก็บน้ำ ฝายน้ำล้น ซึ่งปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับปลูกพืชไร่เท่านั้น โดยเฉพาะ พืชไร่อายุสั้น เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง เป็นต้น การปลูกพืชไร่หลังการทำนาจะเลือกพืชที่สามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพความชื้นที่ค่อนข้างจำกัด คือ ความชื้นเพียงพอในช่วงเดือนแรกหลังปลูกเท่านั้น หลังจากนั้นความชื้นจะลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงช่วงออกจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต ในช่วงเก็บเกี่ยวเป็นช่วงที่มีแสงแดดและอุณหภูมิสูงทำให้สามารถลดความชื้นลงได้ อย่างรวดเร็ว ประกอบกับในช่วงดังกล่าวไม่มีฝนตกทำให้เมล็ดไม่ได้รับความเสียหาย นอกจากนี้การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชไร่ในฤดูแล้งนับว่าเป็นฤดูกาลผลิตที่ดีที่สุด เนื่องจากได้ผลผลิตสูงและเมล็ดที่มีคุณภาพดีส่งผลให้ได้ ราคาดีเป็นที่ต้องการของตลาด

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรง ทั้งการให้บริโภคและ อุปโภค ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณน้ำฝนมีน้อยกว่าเกณฑ์เฉลี่ย ปริมาณน้ำที่เก็บกักตามเขื่อนต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลปลูกข้าวนาปรังช่วงปลายปีพ.ศ. 2558 ต้นปี 2559 ประสบปัญหาภัยแล้งอย่างรุนแรงในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง เมื่อรัฐบาลประกาศมาตรการขอความร่วมมือให้ทำการเกษตรที่ต้องใช้น้ำมากโดยเฉพาะการทำนาปรัง ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถประกอบอาชีพและสร้างรายได้จากการทำนาปรังประกอบกับในพื้นที่ยังมี

การเปรียบเทียบกับพืชไร่อายุสั้น ซึ่งใช้น้ำน้อยกว่า การทำนาประมาณ 3-5 เท่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของดินและสภาพภูมิอากาศ

นาปรัง	1,920	ลูกบาศก์เมตรต่อไร่
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	720 - 800	ลูกบาศก์เมตรต่อไร่
ถั่วเหลือง	480 - 560	ลูกบาศก์เมตรต่อไร่
ถั่วเขียว	320 - 400	ลูกบาศก์เมตรต่อไร่
ข้าวโพดหวาน	594.43	ลูกบาศก์เมตรต่อไร่
ฟักทอง	333	ลูกบาศก์เมตรต่อไร่

การระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นแมลงศัตรูในนาข้าวที่ทำความเสียหายให้แก่นาข้าวเป็นจำนวนมาก การสลับชนิดพืชที่ปลูกจะช่วย **“ลดการระบาดของแมลง”** เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล จากการศึกษาของกองกัญและสัตววิทยา กรมวิชาการเกษตร รายงานว่า ตัวเต็มวัยเพลี้ย กระโดดสีน้ำตาล ซึ่งเป็นพาหะนำโรคใบหงิกมาสู่ข้าว จะอพยพเข้านาข้าวตั้งแต่ข้าวอายุได้ 3 - 5 วันเท่านั้น และในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม จะมีกระแสมะวันออกเฉียงเหนือช่วยพาตัวเต็มวัยที่อพยพออกจากข้าวในฤดูนาปีมาสู่นาปรังและในช่วงฤดูนาปี คือ เดือนมิถุนายนถึงกันยายน จะมีลมตะวันออกเฉียงใต้ ช่วยพาเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลอพยพออกจากนาข้าวนาปรังไปสู่ นาปี หลังจากอพยพเข้าแปลงนาแล้วแมลงนี้สามารถเพิ่มปริมาณได้ถึง 3 ช่วงอายุขัยในนาข้าวบางพันธุ์อาจจะเพิ่มได้ถึง 18 เท่า อย่างไรก็ตามแนวทางหนึ่งที่สามารถ ช่วยตัดวงจรของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล คือการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเป็นพืชไร่ชนิดอื่นๆ ในช่วงฤดูแล้ง

โครงการจัดหาแหล่งน้ำตำบลทุ่งโป่ง สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ร่วมกับมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำงานร่วมกันในการส่งเสริมการปลูกพืชไร่นาแทนการทำนาปรัง การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว รวมไปถึงการวางแผนการตลาด

จากแผนบนกระดาษ สู่แปลงปลูกจนเก็บเกี่ยวผลผลิต

กระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรกร เข้าร่วมประชุมชี้แจงในเรื่องของกระบวนการผลิตให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพื่อกำหนดข้อตกลงร่วมกับเกษตรกร เรื่องการจัดหาปัจจัยการผลิต การจำหน่ายผลผลิต สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตในรูปแบบการให้ยืมทุน หลังจากเกษตรกรจำหน่ายผลผลิตแล้วเกษตรกรต้องชำระค่าปัจจัยการผลิตคืนแก่สถาบันปัดทองฯ และเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรเองจึงมีการจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อรับผิดชอบด้านการบริหารและจัดการให้แก่สมาชิกในกลุ่ม คัดเลือกประธานกรรมการ

การวางแผนบนกระดาษ (การบริหารความเสี่ยง) ช่วยให้เกษตรกรเรียนรู้การคำนวณต้นทุน และผลกำไรที่จะได้รับ ในส่วนนี้เกษตรกรได้ทำความเข้าใจเป็นอย่างดีแต่ยังมีเกษตรกรบางรายที่ยังคิดว่า “ผมไม่เห็นต้องทำแบบที่พวกหัวหน้าบอกเลย ยุ่งยากทำแบบง่าย ๆ ไม่ได้หรือ?” ซึ่งเป็นคำถามที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เพราะเกษตรกรเคยชินกับการทำเองขายเองไม่มีการรวมกลุ่ม นักพัฒนาจึงต้องเข้าไปทำความเข้าใจ และปรับแนวคิดของเกษตรกรรายนั้น

ในช่วงการเพาะปลูกนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรยังได้ช่วยเกษตรกรคำนวณระยะเวลาที่ต้องใช้ในการทำการผลิตตั้งแต่ต้นจนเก็บเกี่ยวผลผลิต นัดหมายลงพื้นที่ติดตามตรวจแปลงอย่างต่อเนื่อง หากเกิดปัญหาหรืออุปสรรคใดก็สามารถแก้ไขปัญหาค้นหาได้ทันเวลาที่

ลักษณะพื้นที่แต่ละแปลงหากพื้นที่ที่ราบเรียบจะต้องปรับพื้นที่ให้มีความลาดเทเพื่อการส่งน้ำและระบายน้ำ การเตรียมดิน การเตรียมแปลง ควรไถเตรียมดินเมื่อความชื้นพอเหมาะ โดยเฉพาะดินเหนียว หากไถในสภาพ ที่ดินมีความชื้นสูงจะทำให้ดินเป็นก้อนโต หากไถดินในสภาพที่ดินแห้งเกินไปจะทำให้ไถเตรียมดินยาก และไถได้ไม่ลึก ตากดินไม่น้อยกว่า 7 วัน

ช่วงเวลาปลูกพืชไร่แต่ละชนิดมีอายุเก็บเกี่ยวแตกต่างกันจะต้องปลูกในช่วงที่เหมาะสม โดยไม่ให้ระยะออกดอกและติดฝักตรงกับช่วงที่อุณหภูมิสูงเพราะจะทำให้การผสมเกสรไม่สมบูรณ์ ไปจนถึงการเก็บเกี่ยว และจะต้องคำนึงถึงระยะเวลาของพืช เพื่อให้ง่ายต่อการจัดการ ผลผลิตก็ต้องมีการจัดปฏิทินการปลูกให้มีระยะเวลาที่ห่างกันในแต่ละรอบการปลูก เพื่อป้องกันไม่ให้ผลผลิตออกมาเกินกำลังที่กลุ่มจะสามารถทยอยขายได้

การให้น้ำ ข้าวโพดต้องการปุ๋ย ไนโตรเจนสำหรับการเจริญเติบโตและสร้างผลผลิต การดูแลกำจัดวัชพืช โดยเฉพาะวัชพืชจำพวกข้าวควรเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง เพื่อป้องกันการรบกวนของเมล็ดข้าว การปลูกพืชไร่ทดแทนนาปรัง มีส่วนช่วยปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดินได้ จากปุ๋ยบำรุงข้าวโพดหวานและฟักทองรวมทั้งเศษซากพืชที่หลงเหลืออยู่ในแปลง ทำให้คุณสมบัติของดินทางเคมีและฟิสิกส์ดีขึ้น ส่งผลให้ข้าวซึ่งเป็นพืชหลักในฤดูกาลผลิตต่อไปมีผลผลิตเพิ่มสูงขึ้นด้วย

การให้น้ำ ช่วงเวลาในการผันน้ำเข้าแปลง เพื่อรักษาความชุ่มชื้นที่เพียงพอแต่ละช่วงอย่าให้ขาดน้ำในระยะออกดอกซึ่งเป็นระยะวิกฤตของพืช จะทำให้ผลผลิตลดลงอย่างมาก หรือให้น้ำมากเกินไปในระยะแรกจะทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมขัง

ช่วงการเก็บเกี่ยว สำหรับข้าวโพดหวาน จะประสานงานเกษตรกรเป็นรายแปลง เพราะจะมีผลต่อการจัดเกรดข้าวโพด และบริษัทในวันเก็บเกี่ยวล่วงหน้า 2-3 วัน รวมทั้งกำหนดจุดรับซื้อ การชั่งน้ำหนักที่ชัดเจนในการจัดการผลผลิต แม้ว่าจะยังเผชิญปัญหาอุปสรรคอยู่บ้าง เพราะสภาพพื้นที่บางแปลงอาจจะไม่เหมาะสมและไม่ได้ผลผลิตและรายได้ตามที่ตั้งใจทุกครอบครัว เพราะการทำเกษตรกรรมมีปัจจัยหลายอย่างที่อยู่นอกเหนือการควบคุม ตัวอย่างเช่น ผลผลิตฟักทองมีขนาดน้ำหนักประมาณ 1.5 - 2 กิโลกรัม และมีจำนวนมากที่ไม่ผ่านเกณฑ์ของแหล่งรับซื้อ พ่อหนูแผน หมู่เที่ยง ประธานกลุ่มจึงได้จัดประชุมคณะกรรมการหรือการจัดการผลผลิตฟักทองที่แหล่งรับซื้อไม่ต้องการ มูลนิธิปิดทองหลังพระฯ จึงได้เสนอแนวความคิดว่า “ทำไมพ่อๆ แม่ๆ ไม่ช่วยกันหาตลาดในพื้นที่ละ” และแม่เมณีนรัตน์ บุญแก้ว ตำแหน่งเหรัญญิกได้เสนอและจะดำเนินการช่วยหาตลาดให้ ส่วนคณะกรรมการและสมาชิกก็จะช่วยกันอีกแรงเพื่อหาที่ระบายผลผลิต

ประสานตลาดพร้อมรับซื้อผลผลิต

ก่อนเริ่มฤดูการผลิตและเกษตรกรลงมือปลูกข้าวโพดหวานเจ้าหน้าที่ติดต่อประสานงานกับบริษัทกาญจน์คอร์น จังหวัดกาญจนบุรีเพื่อรับซื้อผลผลิตข้าวโพดหวาน ให้เข้าร่วมประชุมพูดคุยกับเกษตรกรโดยตรง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เกษตรกรว่าหากได้ร่วมกับโครงการฯ และมีความขยัน หมั่นเอาใจใส่ดูแล การปลูกข้าวโพดหวานอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอน จนได้ผลผลิตที่มีคุณภาพจะมีตลาดรองรับผลผลิต โดยมีการต่อรองเรื่องราคาที่เป็นที่ยอมรับทั้งของผู้ปลูกและผู้รับซื้อ เกษตรกรสามารถคำนวณรายได้ที่ชัดเจนหลังจากหักต้นทุนการผลิต ตั้งแต่ค่าเตรียมแปลง ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ค่าปุ๋ย ค่าสูบน้ำ ไปจนถึงค่าขนส่งแล้วรายได้ที่คาดว่าจะได้รับช่วยให้เกษตรกรตัดสินใจเปลี่ยนจากการปลูกข้าวนาปรังมาปลูกข้าวโพดหวานทดแทนซึ่งต้องการน้ำน้อยกว่า จึงทำให้ชาวบ้านแสดงความจำนงลงชื่อแสดงความต้องการปลูกข้าวโพดหวาน จำนวน 50 ครอบครัว เพราะเชื่อมั่นว่า “หากชาวบ้านมีความตั้งใจปลูกข้าวโพดหวาน จะทำให้มีรายได้ในช่วงหน้าแล้งแน่นอน” ด้วยการมีตลาดรับซื้อข้าวโพดหวาน

การส่งเสริมการปลูกข้าวโพดหวานแทนการทำนาปรัง ได้สร้างรายได้สุทธิต่อไร่ให้แก่เกษตรกรบ้านทุ่งโป่งมากกว่า จากการสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม ในพื้นที่ตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุหลordia จังหวัดขอนแก่น ในฤดูแล้ง ในปี 2558-2559 นั่นคือ แม้ว่ารายได้ก่อนหักต้นทุนของการทำนาปรังสูงกว่า คือ 5,160 บาทต่อปี รายได้การทำข้าวโพดหวาน 4,691 บาทต่อปี เมื่อคำนวณต้นทุนการผลิตข้าวนาปรัง 3,133 บาทต่อปี ในขณะที่ข้าวโพดหวานใช้ต้นทุนเพียง 2,200 บาท ดังนั้นรายได้สุทธิของการผลิตข้าวโพดหวาน 2,491 บาท ในขณะที่นาปรังมีรายได้สุทธิ 2,027 บาท

ชนิดพืช	ต้นทุน	รายได้	รายได้สุทธิ
นาปรัง	3,133	5,160	2,027
ข้าวโพดหวาน	2,200	4,691	2,491
ฟักทอง	1,245	1,390	145

หน่วย*บาทต่อไร่

ด้านผลผลิตฟักทองจำนวนทั้งหมด 10,270 กิโลกรัม สามารถสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มเกษตรกร เป็นเงินจำนวน 75,081 บาท ซึ่งส่งขายทั้งแหล่งรับซื้อ และตลาดในท้องถิ่นเนื่องจากผลมีขนาดเล็ก

ทิศทางต่อไป

การส่งเสริมปลูกพืชหลังนาที่มีปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดหลายประการ คือช่วงดังกล่าวไม่มีฝนตกต้องอาศัยความชื้นในพื้นดินที่เหลืออยู่หลังเก็บเกี่ยวข้าว ทำให้ช่วงออกดอกติดฝักมักขาดแคลนน้ำ พืชที่น่าจะเหมาะสมควรเป็นพืชที่ค่อนข้างทนแล้ง อายุสั้นและไม่ไวต่อแสง ได้แก่ ถั่วเขียว ถั่วลิสง ถั่วเหลือง และข้าวโพด อย่างไรก็ตาม ก็มีข้อดีหลายประการ ตั้งแต่ ใช้น้ำน้อยกว่าการทำนา คุณภาพเมล็ดดี ตรงตามความต้องการของตลาด ราคาดีกว่าฤดูปกติ ต้นทุนการผลิตต่ำและผลตอบแทนสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการทำนา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการปลูกพืชไร่ที่ใช้น้ำน้อยทดแทนการทำนาปรัง เพื่อประหยัดการใช้น้ำและยังช่วยตัดวงจรการระบาดของแมลง พืชที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในเขตที่ปลูก ตลาดต้องการ ราคาดี มีแหล่งรับซื้อ เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่ม เรียนรู้การแก้ไขปัญหาาร่วมกันซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เอาใจใส่ติดตามอย่างต่อเนื่องในทุกกระบวนการผลิตอย่างละเอียด พร้อมทั้งการหาตลาดรับรองผลผลิตให้แน่นอนก่อนจะมีการส่งเสริมการปลูกพืช จึงบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เกษตรกรพร้อมที่จะให้ร่วมมือตามนโยบายและมาตรการของรัฐบาล และต้องมีการศึกษาเทคนิคการปลูก ดูแลพืชทางเลือกชนิดอื่นๆที่เหมาะสมในการปลูกในนาข้าว เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วพุ่ม ถั่วแดง ถั่วฝักยาว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และข้าวโพดฝักสด ข้าวโพดหวาน พักทอง ข้าวฟ่าง งา มันเทศ แตง และพืชผักอื่นๆ เพื่อสร้างรายได้ในช่วงหน้าแล้งในปีต่อไป

กิจกรรมค่ายอาสาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ณ โรงเรียนบ้านหนองผือตำบลทุ่งโป่ง อ.อุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น

พลังนักศึกษากับการทำ โครงการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภัทริรา เหลือสุข

ความรู้ที่เรียนในห้องเรียนจะช่วยส่งเสริมให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง และสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนได้จริงหรือไม่? การกระตุ้นให้นักศึกษาที่มีพลังและองค์ความรู้มากมายในมหาวิทยาลัย ได้ทำประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างแท้จริง ได้รู้ถึงรากเหง้าปัญหาของชุมชน ต้องสร้างทีมนักศึกษาที่มีใจรักในการพัฒนา ได้มีโอกาสเรียนรู้ สร้างความเข้าใจถึงหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ต้นแบบโครงการพัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำ ตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ที่ได้ประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา พัฒนาพื้นที่ เชื่อมโยงหน่วยงานจากหลายภาคส่วน พัฒนาร่วมกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จนกระทั่งนักศึกษาเข้าใจถึงกระบวนการและหลักการทำงาน แนวทางที่เกิดการระเบิดจากข้างในไปใช้ในการทำโครงการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ทุ่งโป่ง ห้องปฏิบัติการทางสังคมของนักศึกษา

มูลนิธิรากแก้วได้จัดทำโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยพลังนิสิตนักศึกษาขึ้น เพื่อต้องการดึงพลังนักศึกษาให้แสดงศักยภาพในการพัฒนาชุมชน ผ่านกระบวนการสร้างความเข้าใจ การลงพื้นที่เรียนรู้รากเหง้าปัญหาของชุมชน ตามศาสตร์พระราชา เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 เช่น ทำตามลำดับขั้นการระเบิดจากข้างใน การมีส่วนร่วม ที่เรียนผ่านการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่โครงการพัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำ ตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ การเข้าไปคลุกคลีและได้สัมผัสกระบวนการทำงานของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ และการจัดกระบวนการเรียนรู้ของมูลนิธิรากแก้ว กระตุ้นให้นักศึกษาได้คิดและวางแผนจะทำโครงการที่มีการเชื่อมโยงจากหลายภาคส่วน เข้ามาทำโครงการด้วยตนเอง นักศึกษาที่มีใจรักในการพัฒนาที่มีทั้งทีมนักศึกษาชมรมรากแก้ว มหาวิทยาลัยขอนแก่นและนักศึกษาต้นแบบการพัฒนา ผลจากการเรียนรู้และทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความเข้าใจกระบวนการ จึงเริ่มต้นการทำโครงการพัฒนาตามแบบการขับเคลื่อนของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ

การจัดกระบวนการการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาในพื้นที่ต้นแบบ ภายใต้กิจกรรมรากแก้วอาสาปิดทองหลังพระ เข้าร่วมงานกิจกรรมงานส่งเสริมพื้นที่ เช่น การทำคลองส่งน้ำ การสร้างฝาย ทุกครั้งจะมีการสรุปบทเรียน ให้นักศึกษาเข้าใจถึงหลักการ และประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษาได้มองเห็นความสำคัญของการพัฒนา

หลังจากการจัดกิจกรรมรากแก้วอาสาปิดทองหลังพระแล้ว 9 ครั้ง เกิดนักศึกษาที่เป็นแกนนำ ร่วมจัดตั้งชมรมรากแก้วในมหาวิทยาลัย ประกอบด้วยนักศึกษา 6 คณะในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ คณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น คณะเกษตรศาสตร์และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จำนวน 20 คน เพื่อทำงานพัฒนาการขับเคลื่อนร่วมกับโครงการและจัดหาน้ำตำบลทุ่งโป่ง

เติบโตจากรากแก้ว

นายวีรยุทธ หลาดไหล หรือบอล เป็นนักศึกษาต้นแบบการพัฒนาที่โครงการภาคภูมิใจ บอลเรียนอยู่คณะเกษตรศาสตร์ชั้นปีที่ 4 ซึ่งได้ผ่านการฝึกงานที่สถาบันส่งเสริมและพัฒนา กิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ในพื้นที่โครงการพัฒนาและจัดหาน้ำตำบลทุ่งโป่ง ระหว่างฝึกงาน บอลได้เรียนรู้และเกิดความรักงานพัฒนา เมื่อจบการฝึกงานแล้วบอลยังคงติดตามเป็นผู้ช่วย เจ้าหน้าที่มูลนิธิรากแก้ว นำนักศึกษาทำงานในพื้นที่ทุกกิจกรรม ในฐานะผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ บอล ได้เรียนรู้บทบาทการทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 8 เดือน ทำให้บอลเข้าใจหลักการทำงาน พัฒนาโดยใช้ศาสตร์พระราชาผ่านกระบวนการที่รากแก้วมากขึ้น จนเกิด “การระเบิดจากข้างใน” บอลประสานงานคัดเลือกนักศึกษารุ่นน้องคณะเกษตรศาสตร์ 12 คน ที่มีจิตอาสา พัฒนาร่วมลงสำรวจพื้นที่ และจัดกิจกรรมค่ายอาสาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของน้องคณะ เกษตรศาสตร์ ปี 1 มหาวิทยาลัยขอนแก่น ระหว่างวันที่ 21-23 เมษายน 2560 ที่โรงเรียน บ้านหนองผือ ตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น บอลและทีมนักศึกษาต้องการนำ ศาสตร์พระราชาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโรงเรียนประถมขนาดเล็กแห่งนี้ ซึ่งมีครู 4 คน นักเรียน 47 คน โดยนักศึกษาได้ปรึกษารื้อหรือกับผู้อำนวยการโรงเรียนหนองผือ ถึงความต้องการของโรงเรียน ซึ่งได้ข้อสรุปว่าจะพัฒนาสวนพืชมงคล ไร่เห็ด และการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ ซึ่งเคยดำเนินการมาก่อนแต่ขาดการดูแลจนกลายเป็นพื้นที่รกร้าง ให้กลับมามีชีวิตขึ้นอีกครั้ง โรงเรียนและชุมชนพร้อมจะร่วมกิจกรรมกับนักศึกษา เพราะชุมชนมีความสามัคคีกันแม้จะเป็น หมู่บ้านเล็กๆ ก็ตาม

ตุ้มโฮมงานพัฒนา

ในการดำเนินงานกิจกรรมค่ายอาสาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว นักศึกษาไม่มีงบประมาณในการจัดกิจกรรม เนื่องจากไม่อยู่ในแผนงบประมาณประจำปี จึงต้องเขียนโครงการเพื่อของบประมาณจากภายนอก นักศึกษาได้แจ้งผู้อำนวยการโรงเรียนและคุณครูว่า “นักศึกษาไม่มีงบประมาณในการจัดทำกิจกรรม ต้องขอความร่วมมือกับทางโรงเรียนชุมชน คุณครู และนักเรียนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยช่วยกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปได้ด้วย”

หลังจากทำความเข้าใจกับทางโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนและผู้นำชุมชนจัดประชุมชาวบ้านเพื่อหารือและขอความร่วมมือในการทำโครงการของนักศึกษา ชุมชนยินดีให้ความร่วมมือ ทางวัดทราบข่าวการทำกิจกรรมค่ายอาสาฯ จึงได้จัดผ้าป่าระดมทุนให้โรงเรียนเพื่อเป็นงบประมาณพัฒนา ส่วนนักศึกษาจัดหางบประมาณวัสดุอุปกรณ์ และทำข้อตกลงสำหรับโครงการเพิ่มเติมจากที่จะดำเนินการ ซึ่งมีการจัดทำโครงการรวมทั้งหมด 3 โครงการ ได้แก่ โครงการธนาคารขยะ โครงการสวนพอเพียงและ โครงการพัฒนาโครงสร้างเพื่อสร้างสนามเด็กเล่นเพื่อการพัฒนาสมองเด็ก

การริเริ่มของนักศึกษา ส่งผลให้เกิดการทำงานแบบบูรณาการจากหลายหน่วยงาน ในการจัดทำโครงการพัฒนาโรงเรียนที่อยู่ในโครงการพัฒนาและจัดหาไม้ค้ำบลูทึงโป่ง สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ สนับสนุนอุปกรณ์การจัดทำกิจกรรม มูลนิธิรากแก้วสนับสนุนงบประมาณค่าอาหาร ค่าเดินทางและกระบวนการจัดกิจกรรม สถาบันยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล และที่สำคัญคือ คนในชุมชนที่ได้เข้ามาช่วยและได้นำผลผลิตต่าง ๆ มาสมทบระหว่างการทำกิจกรรม เช่น ผัก ข้าวสาร เนื้อสัตว์ เป็นต้น ซึ่งภาษาอีสานเรียกลักษณะร่วมแรงร่วมใจแบบนี้ว่า “ตุ้มโฮม”

บทสรุป
ที่ต้อง
เรียนรู้

“

การทำงานร่วมกันครั้งนี้ เริ่มจากพลังนักศึกษากลุ่มเล็กๆ ที่เคยเรียนเฉพาะในห้องเรียน เกิดการระเบิดข้างในและได้รับโอกาสในการนำทฤษฎีมาใช้ในการแก้ปัญหาจริงในสังคม ผ่านการประยุกต์ศาสตร์พระราชาได้จนทำให้การทำโครงการทั้งหมดที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จ 100% ชี้ให้เห็นถึงพลังของนักศึกษาที่มีความตั้งใจยิ่งใหญ่ทำให้เห็นว่าความรู้ในห้องเรียนสามารถใช้ได้จริงขอแค่เพียงได้ลองนำออกมาใช้เพื่อช่วยเหลือชุมชนอย่างแท้จริงด้วยพลังของนักศึกษา ซึ่งในอนาคตจะมีการขยายผลโครงการไปยังคณะหรือชมรมอื่น ๆ ภายในมหาวิทยาลัยต่อไป

”

ปลูกคนใต้ให้ปลูกผักลดรายจ่าย

อาอีเสาะห์ มะเด็ง

ผลการสำรวจข้อมูลชุมชน บ้านจำปูน หมู่ 6 ตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา พบว่าชาวบ้านทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำสวนยางพารา ทำนาและงานรับจ้างทั่วไป แต่ไม่นิยมการปลูกผักเนื่องจากสภาพดินไม่เหมาะสม และขาดแคลนแหล่งน้ำและต้องซื้อพืชผักสำหรับการบริโภคประจำวัน ค่าใช้จ่ายสำหรับซื้อพืชผักมาบริโภคจากตลาดนัด ร้านค้าในชุมชน และรถขายผัก เฉลี่ยครัวเรือนละ 50 บาทต่อวัน หากคิดทั้งชุมชนรวมเป็นค่าใช้จ่าย 29,200 บาทต่อวัน หรือ 1,051,200 บาทต่อปี

เมื่อต้องเผชิญสภาวะราคายางพาราทกต่ำหลายครัวเรือนมีรายจ่ายสูงกว่ารายรับ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ซึ่งขยายพื้นที่การพัฒนาไปยัง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการขับเคลื่อนงานผ่านกลไกเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้านที่เป็นคนในพื้นที่ ได้จัดทำโครงการพัฒนาเร่งด่วนส่งเสริมการปลูกผักลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้าน รวมกลุ่มปลูกผักสวนครัวสำหรับบริโภคและขายในชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นเล็กๆ ที่เป็นแรงผลักดันเข้าสู่การพัฒนาตนเองและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

เรียนรู้จากการปลูกผักแปลงรวม

ในระยะเริ่มต้น ชาวบ้านที่มีความสนใจเข้ามาร่วมกลุ่มปลูกผักลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ มีเพียง 6 คนคือ กะเยาะ สาริปะ นูรีดา เมาะมูเนาะ รอฮาน และป๊ะอะ ทีมงานปิดทองฯ สนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรให้กลุ่มใช้และให้ความรู้ ทำเป็นตัวอย่างและร่วมทำงานกับสมาชิก กลุ่มตั้งแต่การเตรียมแปลง การปรับปรุงบำรุงดิน การปลูก การดูแลและการเก็บเกี่ยวผลผลิต ในพื้นที่ขนาด 2 งาน ในบริเวณสำนักงานปิดทองฯ จังหวัดยะลา ช่วงแรกนี้สมาชิกเริ่มต้นจาก พืชผักทั่วไป เช่นผักบุ้ง กวางตุ้ง คื่นช่าย ผักชี ผักกาดขาว มะเขือ พริก แตงกวา ถั่วฝักยาว ชিং ข่า ตะไคร้ ฯลฯ ทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถปลูกผักและเก็บผลผลิตผักไปบริโภคได้ เหลือจาก บริโภคก็นำไปจำหน่ายให้ร้านค้าในหมู่บ้านจำปูนเป็นการสร้างรายได้เสริมอีกทางหนึ่งหลังจากรายได้ 20 เปอร์เซนต์ให้กลุ่ม สำหรับเป็นเงินหมุนเวียนซื้อเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยรอบต่อไป กลุ่มจัดสรรรายได้จากการจำหน่ายผักให้สมาชิกจำนวนเท่าๆ กันชาวบ้านบริหารจัดการ กลุ่มเองโดยมีทีมงานปิดทองฯ เป็นพี่เลี้ยงในการจัดทำบัญชี

ในการปลูกผักรอบต่อมามีสมาชิกเข้าร่วมจำนวน 3 คน ทีมงานและสมาชิกกลุ่ม จัดสรรพื้นที่ให้ สมาชิกกลุ่มคนละ 50 ตารางวา จากเดิมที่ทำเป็นแปลงปลูกผักแบบรวม เพื่อให้สมาชิกแต่ละคน ปลูกผัก ดูแล เก็บเกี่ยว และจำหน่ายผลผลิตของตนเองตามกำลัง ความสามารถ ลดความอึดอัดใจ หรือความไม่พอใจระหว่างสมาชิกกลุ่มในการจัดสรรเวลา รับผิดชอบดูแลแปลงผัก

สร้างเกษตรกรตัวอย่าง

กะเยาะวัย 42 ปี หนึ่งในสมาชิกกลุ่มปลูกผัก ที่มีความขยัน อดทน ช่างสังเกต และชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีการพัฒนาตัวเองเสมอได้เข้าร่วมการศึกษาดูงาน เรียนรู้การปลูกผักแบบผสมผสานที่ภาคเหนือและภาคอีสานเป็นเวลา 10 วัน เมื่อเดินทางกลับจากการดูงานแล้วกะเยาะ ปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นการปลูกผักแบบผสมผสานจัดการแปลงเพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด ทั้งการทำโครงสำหรับปลูกผักแบบอุโมงค์ให้พืชผักประเภทไม้เลื้อยเกาะ เช่น ปลูกบวบและฟักแฟง ส่วนใต้อุโมงค์ก็กรองแปลงปลูกผักอื่นๆ รวมทั้งทดลองปลูกผักสลัด กรีนโอ๊ค เรดโอ๊ค ผักกาดหอม เพิ่มเติม

กะเยาะ มีพืชผักสำหรับบริโภคในครัวเรือนอย่างพอเพียง ลดรายจ่ายการซื้อผักได้ ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคกะเยาะ นำไปจำหน่ายสร้างรายได้จนมีการพูดกันปากต่อปาก และกระตุ้นให้ชาวบ้านในหมู่บ้านสนใจร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มปลูกผักมากขึ้นเป็นจำนวน 47 คน จึงมีการเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่มใหม่ และจัดประชุมชี้แจงเงื่อนไขการเป็นสมาชิกกลุ่มในเรื่องการบริหารจัดการทุนหมุนเวียนเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยที่จะต้องหักรายได้บางส่วนเข้ากลุ่ม ผู้ใหญ่บ้านให้ความร่วมมือในการจัดสรรพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านให้สมาชิกทำแปลงปลูกผักคนละ 1 งาน นอกจากเจ้าหน้าที่ปิดทองหลังพระฯ แล้ว กะเยาะได้ร่วมเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ใช้แปลงผักผสมผสานของตนเองเป็นตัวอย่างและสื่อการถ่ายทอดการปลูกผักให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้

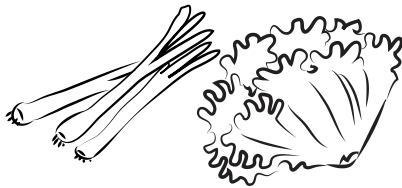

เริ่มเห็นผล และหนทางไป

สมาชิกกลุ่มปลูกผัก สามารถลดรายจ่ายในการซื้อพืชผัก มาบริโภค เฉลี่ย วันละ 20 บาทต่อวัน 600 บาทต่อเดือน และสามารถเพิ่มรายได้จากการนำพืชผักที่เหลือจากการบริโภคไป จำหน่าย เฉลี่ย 1,000 บาทต่อเดือน (ข้อมูลที่ได้ เก็บตั้งแต่ เดือนมกราคม 2560- เดือนเมษายน 2560) กลุ่มกองทุนปลูกผัก สามารถบริหารจัดการเองได้ มีเงินหมุนเวียนภายในกลุ่ม เฉลี่ย เดือนละ 2,000 บาท

กระบวนการทำงานของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ที่นำมาใช้ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเริ่มต้นทำจากจุดเล็กๆ และทำตามลำดับขั้น ในกิจกรรมปลูกผักลดรายจ่ายบ้านจำปูน ตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีการติดตาม แก้ไขปัญหาพร้อมกันที่เกิดขึ้นอย่างไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค ส่งผลให้ชาวบ้านเปลี่ยนทัศนคติ และลุกขึ้นมาพัฒนาตนเอง สร้างภูมิคุ้มกัน และช่วยให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตัวเองในด้าน เศรษฐกิจได้มากขึ้น

บ้านแป้น ชุมชนพุทธ-มลายูที่ถูกลิ้ม กับการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้วยพลังชุมชน

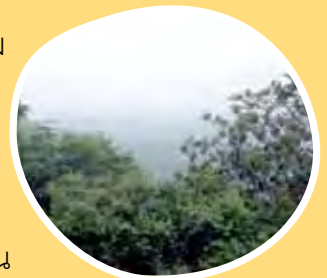
นุรดี ลาเตะ

“น้องมาผิตที่หรือเปล่า หมู่บ้านนี้ไม่มีฝ่ายหอก ฝ่ายที่น้องหาอยู่นั้นตั้งอยู่หมู่ 5 บ้านเตราะแก่นโน้น ที่นี้บ้านแป้นนะน้องมีเบอร์โทรผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 โหม เอาจากพี่ก็ได้”

เป็นคำตอบที่ทีมงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมพัฒนาปิดทองหลังพระฯ ที่ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อมูล (Ground Check) ได้รับจากผู้ใหญ่พาส หรือนายประพาส มุลสุรราช ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บ้านแป้นตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เพื่อหาแนวทางการพัฒนาให้ตรงกับความต้องการและจำเป็นเร่งด่วนของชาวบ้าน

บ้านแป้น เป็นชุมชนคนมลายูชาวพุทธกลุ่มน้อยที่แวดล้อมด้วยชุมชนอิสลาม บ่อยครั้งที่ชาวบ้านในหมู่บ้านแป้นกลายเป็นเครื่องมือการสร้างสถานการณ์ความไม่สงบ สร้างให้เกิดความแตกแยกระหว่างผู้นับถือศาสนาพุทธกับคนมุสลิมผู้นับถือศาสนาอิสลาม ในอดีตที่ผ่านมา การแก้ไขของหน่วยงานรัฐส่วนใหญ่เป็นลักษณะการเยียวยาที่ไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน ทำให้ชาวบ้านต้องเผชิญกับปัญหาจนถึงปัจจุบัน

เข้าใจบ้านแป้น

ชุมชนบ้านแป้นตั้งอยู่เชิงเขาใหญ่ ด้วยสภาพภูมิประเทศที่ตั้งเป็นพื้นที่สูง ทำให้ระบบชลประทานไม่สามารถผ่านถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้น้ำจากสายน้ำสายใจที่ไหลจากเทือกเขาใหญ่ โดยมี ฝ่ายหินจน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐจัดสร้างตั้งแต่ปี 2535 หากแต่ชาวบ้านได้นำมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร ปลูกผัก ทำนา เลี้ยงสัตว์ได้เพียง 3 ปี ฝ่ายหินจนก็ชำรุดทรุดโทรม ทำให้ชาวบ้านทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง ไม่สามารถสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตประจำวัน เกิดการย้ายถิ่นและทิ้งที่ทำกินออกไปทำงานนอกพื้นที่

ผู้ใหญ่พาส เล่าให้ฟังว่าชาวบ้านเคยพูดคุยถึงแนวทางการซ่อมฝ่ายหินจนมาแล้วหลายครั้งแต่ไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะหน่วยงานรัฐบอกว่า ฝ่ายหินจนไม่มีอยู่ในฐานข้อมูล จึงไม่มีงบประมาณที่จะเอามาซ่อมได้ หลายหน่วยงานขึ้นไปสำรวจ กันหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มที่เข้ามาก็ให้ความหวังกับชาวบ้านแต่ไม่เคยกลับมาลงมือดำเนินการจริงสักหน่วยงาน

คำบอกเล่าของผู้นำชาวบ้าน ทำให้ทีมงานที่ลงชุมชนตระหนักว่า เราต้องจริงจัง และไม่ควรให้ความหวังหรือล้อเล่นกับความรู้สึกของชาวบ้าน จึงชวนแกนนำหมู่บ้านมาสำรวจข้อมูลด้วยกัน โดยเราจะอาสารวบรวมความจริง และมาประเมินถึงแนวทางพัฒนาและคำนวณผลประโยชน์ด้วยกัน และมาตัดสินใจบนเงื่อนไขที่ว่า “ผลประโยชน์ต้องตกสู่ชาวบ้าน” ถึงจะคุ้มทุนต่อการพัฒนา ซ่อมฝ่ายให้สามารถใช้ประโยชน์อีกครั้ง

ต้นทุนน้ำและต้นทุนมนุษย์

การดำเนินงานพัฒนาแหล่งน้ำจึงเกิดขึ้นในพื้นที่บ้านแป้น ในปลายปีพ.ศ. 2559 โดยนำกระบวนการปรับปรุงซ่อมแซมฝายที่ทีมงานได้เรียนรู้เมื่อครั้งไปอบรมที่จังหวัดน่าน มาใช้แต่ด้วยความแตกต่างทั้งสภาพพื้นที่และภูมิสังคม ทำให้ทีมงานและชุมชน ต้องปรับหาวิธีการพัฒนาที่เหมาะสม โดยเริ่มจากทีมงานปิดทองฯ ในพื้นที่เข้าไปรับฟังความคิดเห็น ความรู้สึกของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แกนนำต้องงานพัฒนาที่ผ่านมาที่เกิดขึ้นในชุมชน แห่งนี้ เปิดใจรับฟังเสมือนกับเป็นอ่างใหญ่ที่พร้อมให้แกนนำหมู่บ้านได้ระบายถึงความอัดอั้นตันใจ ความผิดหวังกับวิธีการพัฒนาที่ผ่านมา แล้วเรามาเริ่มต้นใหม่ด้วยกัน

ต้นทุนสำคัญของชาวบ้านแป้น คือ ความศรัทธาต่อในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นจุดเชื่อมโยงให้แกนนำและชาวบ้านเกิดแววตาที่ทีมงานสัมผัสได้ว่า พวกเขาเชื่อมั่นในวิธีการทำงานของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ และเปิดใจรับทีมงานให้มานำ พาทำ บวกกับความซื่อและจริงใจตรงไปตรงมา ทีมงานไม่ได้ให้ความหวังมากไปกว่าความจริงของข้อมูลที่สามารถทำได้ และความตั้งใจจริงของทีมงานที่แสดงให้เห็นตลอดเสมอต้นเสมอปลาย ทำให้ชาวบ้านออกมาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมกันทำอย่างขันแข็ง

การนัดหมายขึ้นเขาไปสำรวจตัวฝายหินจน เริ่มขึ้นในวันเดียวกันกับที่ได้คุยกับผู้ใหญ่บ้านด้วยเงื่อนไขที่คุณชาย หรือหม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล ประธานกรรมการสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ เคยบอกว่า “เราจะทำเมื่อชาวบ้านพร้อม” ผมตัดสินใจโดยไม่รีรอโดยหวังว่าจะเป็นโอกาสที่จะได้พิสูจน์ว่าเราเอาจริงที่จะร่วมเคียงบ่าเคียงไหล่ไปกับพี่น้องชาวบ้าน

บทสนทนาระหว่างการเดินขึ้นป่าต้นน้ำเพื่อสำรวจต้นทุนน้ำและสภาพป่า พี่เร หรือนายจร รากแก้ว ปราชญ์ชาวบ้านได้พูดขึ้นว่า “เขาเคยพาหลายหน่วยงานขึ้นมาสำรวจแต่ก็ไม่ได้เกิดอะไรขึ้น” ระยะเวลา ๗ เขาจึงพยายามบ่ายเบี่ยง เพราะเกิดความรู้สึกว่าเพื่อนาย หลอกว่าต้องใช้เวลานาน ใช้เวลา “อย่างน้อย 2 วันถึงจะถึงยอดเขาได้ ทำให้หลายหน่วยงาน เปลี่ยนแผนมาสัมภาษณ์แทนการเดินขึ้นไปดูพื้นที่จริงแต่กลุ่มนี้ ขึ้นมาเกือบ 10 รอบ ยังไม่ถอดใจอีก” ทีมงานก็พร้อมใจตอบไปว่าจะอีกกี่รอบถ้าเราไม่เกิดความเข้าใจเราก็ต้องขึ้นมา เพราะจะตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำ ก็เมื่อแน่ชัดว่า จะเกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านจริง

ผมจึงกล่าวเชิงท้าทายพี่เร ซึ่งเริ่มคุ้นเคยกันแล้วว่า “เราว่าคนอื่นว่า คิดจะสร้างก็สร้างไม่เคยศึกษาว่ามันจะเกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านหรือไม่ สุดท้ายก็กลายเป็นอนุสาวรีย์ ประดับหมู่บ้านไป ถึงที่เราได้มีโอกาสทำเอง ก็อย่าเปิดโอกาสให้เขาว่ากลับเลย”

ด้วยแรงประชา-รัฐ

ในเวลาเดียวกัน คณะผู้บริหารสถาบันฯ ก็ได้กระตุ้นหน่วยงานภาครัฐ ให้เข้ามาดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำ ภายใต้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภาคเกษตรและชนบท ของรัฐบาล ซึ่งมีขั้นตอนงานซ่อมแซมปรับปรุงฝาย 8 ขั้นตอนในคู่มืองานพัฒนาแหล่งน้ำกรมชลประทาน มาหนุนเสริม ลงมาชวนคิด มาทำด้วยกัน ในรูปแบบบูรณาการปฏิบัติงานในแผนงานปกติของแต่ละหน่วยงาน มาสมทบเงิน ร่วมทำกิจกรรม โดยมีเป้าหมายที่สร้างประโยชน์แก่ชาวบ้าน

ในเวทีคืนข้อมูลและประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาซ่อมแซมฝายหินจน ทางหน่วยงานรัฐได้เสนอแนวทางการระดมทุน เพื่อนำมาใช้จ่ายเป็นค่ากับข้าว ค่าน้ำ ระหว่างงานซ่อมฝาย โดยจัดงานจับน้ำซาระดมทุน แต่คณะกรรมการหมู่บ้านได้คัดค้านกิจกรรมระดมทุน ด้วยเหตุผลที่ว่า ไม่อยากให้มีเงินกองกลางจะทำให้ชาวบ้านแตกคอ และการเสียสละของชาวบ้านจะหายไปเหมือนที่เคยเกิดขึ้นที่ผ่านมา พ่ออุบล หรือนายอุบล แดงเจย์ บอกว่า “เรื่องเงินเรื่องทองนี้ต้องระวังเป็นอย่างยิ่งสำหรับงานพัฒนาในพื้นที่แห่งนี้ เพราะอาจจะเป็นน้ำผึ้งหยดเดียว ที่จะทำให้เสียงานได้ เพราะเมื่อชาวบ้านรับรู้ว่ามีเงินเป็นกองกลาง ถ้าเกิดการผิดพลาดในการบริหารจัดการ ชาวบ้านจะแตกคอทันที และความเชื่อมั่นระหว่างกันมันก็จะหายไป ดังนั้น เราไม่จำเป็นต้องพร้อมไปทุกเรื่อง ปล่อยว่างไว้บ้างเพื่อเป็นโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วม ช่วยกันเติมให้เต็ม”

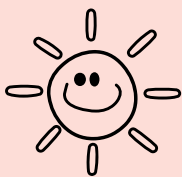
สร้างศรัทธาแล้วพากันทำ

ช่วงเวลาที่รอวัสดุอุปกรณ์สำหรับซ่อมฝาย ผู้ใหญ่บ้านได้นำลูกบ้านตามเวรที่ได้จัดไว้ เริ่มลงมือทำงานอื่นที่ไม่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ เช่น ผั่วถางหญ้าที่ขึ้นรก เตรียมพื้นที่สำหรับวางวัสดุอุปกรณ์ งานขุดลอกตะกอนหน้าฝาย เพื่อรักษาระดับอุณหภูมิของชาวบ้านที่มีความกระตือรือร้น และกำลังพร้อมที่จะลงมือพ่อบาสผู้ใหญ่บ้านเล่าให้ฟังว่า ภาพที่ชาวบ้านถือจอบ ถือพร้า พกข้าวกล่อ่งขึ้นมาทำงานมากินข้าวด้วยกันห่างหายไปสักพักใหญ่ตนคิดจะปลุกให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านหลายครั้ง แต่ทุกครั้งที่ถูกขึ้นแล้วดับไป เพราะหน่วยงานส่วนใหญ่ลืมบ้านแป้นหายจากไปไม่มานำทำให้เกิดผลประโยชน์จริงมาครั้งนี้ นับเป็นความโชคดีของคนแป้น ที่ได้มาเจอกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งมาชวนเดินตามพ่อหลวงโดยไม่คาดหวังผลประโยชน์จากชุมชนแป้นสักบาท

แผนการซ่อมแซมฝายหินจนเพื่อการเกษตร ณ บ้านแป้นยังคงดำเนินการคืบหน้าทุกวัน เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป คาดการณ์จะเสร็จพอดีก่อนฤดูฝนที่กำลังจะมาถึง แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด คือ ความรู้สึกมีตัวตนในแผ่นดินภาคใต้ที่เคยมอดดับไป ลูกโซ่ขึ้นมาเห็นคุณค่าของชุมชนอีกครั้ง เพื่อสร้างบ้านแป้นให้น่าอยู่ เป็นอยู่ข้าวอุ่นน้ำของคนใต้อีกครั้ง

ผมนึกถึงคำพูดของคุณชาย หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล ประธานและกรรมการสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ กล่าวทิ้งท้ายเมื่อท่านได้มาเยี่ยมบ้านแป้นเมื่อต้นปี 2560 ว่า **เคล็ดลับของงานพัฒนาในรูปแบบปิดทองฯ ที่จะสำเร็จและเกิดความยั่งยืนได้นั้น คุณต้องซื้อสัตย์ ขยัน อดทน** ซึ่ง 3 คำนี้พี่น้องบ้านแป้นได้ แสดงให้เห็นเชิงประจักษ์และเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญที่ทำให้คนแป้นสามารถก้าวข้ามข้อจำกัด ลุกขึ้นมาแก้ปัญหาด้วยตนเอง ค่อยๆ ทำตามลำดับขั้นอย่างมีส่วนร่วม โดยมีแกนนำหมู่บ้านทำหน้าที่นำชาวบ้านทำ ค่อยๆ กระตุ้นวางแผนตลอดเวลาเพราะปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน การแก้ปัญหาต้องให้คนในชุมชนเป็นคนแก้ไข

“การรู้จักประมาณตน ได้แก่ การรู้จักและยอมรับว่าตนเองมีภูมิปัญญาและ
ความสามารถด้านไหน เพียงใด และควรจะทำงานด้านไหน
อย่างไร การรู้จักประมาณตนนี้
จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้อง
เหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพ
ทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้และ
เพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ
เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
18 กรกฎาคม 2541

จุดเริ่มต้นของพลังนักศึกษา

มาสมา สุวรรณบุรณ์

นิสิตนักศึกษาทำอะไรได้มากกว่านั่งเรียนหนังสือในห้องเรียน ปัจจุบันนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ มุ่งเน้นการศึกษาเล่าเรียนในตำรา ไม่ค่อยมีโอกาสออกไปหาความรู้จากโลกภายนอก หรือนำความรู้ระหว่างเรียนไปทำงานร่วมกับชุมชน ส่วนหนึ่งมีสาเหตุจากการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันยังไม่เอื้ออำนวยให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสไปทำงานร่วมกับชุมชนมากนัก ทำให้เห็นถึงระยะห่างระหว่างคนรุ่นใหม่กับชุมชน ทั้งนี้ จากประสบการณ์ในการทำงานเพื่อการสร้างจิตอาสาให้แก่คนรุ่นใหม่ไม่ได้เกิดขึ้นได้ในเวลาอันรวดเร็ว ต้องผ่านการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติจริง และค่อยๆ ซึมซับมาเรื่อยๆ จนเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติและสร้างพลังนักศึกษาซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะมีส่วนในการพัฒนาประเทศต่อไป

มูลนิธิรากแก้ว มีแนวทางการดำเนินงานพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนที่มีคุณภาพ เมื่อจบการศึกษาไปแล้ว กลับไปทำงานช่วยเหลือบ้านเกิด หรือที่เรียกว่า “บัณฑิตคืนถิ่น” มูลนิธิรากแก้วทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยนำความรู้ที่อาจารย์และนิสิตนักศึกษาเรียกว่า “ศาสตร์สากล” องค์ความรู้ของ รัชกาลที่ 9 เช่น หลักการทรงงาน

กระบวนการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เกษตรทฤษฎีใหม่ หรือที่เรียกรวมๆ ว่า “ศาสตร์พระราชา” และภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นความรู้ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน มาผสมผสานเพื่อนำลงไปแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชน

เริ่มจากคนที่หัวใจ

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ (มนร.) เป็นเป้าหมายในการขยายผลโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษาของพื้นที่ภาคใต้ โดยมีพื้นที่ปฏิบัติงานที่อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

ก่อนเริ่มกิจกรรมฯ เจ้าหน้าที่มูลนิธิรากแก้ว ได้เตรียมงาน เตรียมพื้นที่ ประสานงานการทำกิจกรรมฯ กับพื้นที่เป้าหมาย แต่นักศึกษา มนร. ไม่ได้เข้าร่วมเตรียมพื้นที่ด้วย จึงขาดการมีส่วนร่วมในขั้นต้น เนื่องจากการจัดกิจกรรมครั้งแรกในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ทำให้มีการนัดหมายที่คลาดเคลื่อน แต่เจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ ประจำจังหวัดชายแดนใต้ก็ได้ประสานงานนักศึกษา ให้มาร่วมเป็นทีมงานดำเนินงานครั้งต่อไปในกิจกรรมมอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมทักษะการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เกษตรทฤษฎีใหม่

มูลนิธิรากแก้วดำเนินโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับสถาบันการศึกษา 4 แห่ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีพื้นที่การทำงานที่จังหวัดน่าน มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีพื้นที่การทำงานที่จังหวัดขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหิดล มีพื้นที่การทำงานจังหวัดนครปฐม และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีพื้นที่การทำงานจังหวัดสงขลา นอกจากนี้ยังขยายผลโครงการออกไปอีก ทั้ง 4 ภูมิภาค จำนวน 9 มหาวิทยาลัย ได้แก่

- ภาคเหนือ มหาวิทยาลัยพะเยา พื้นที่การทำงานที่จังหวัดพะเยา และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พื้นที่การทำงานที่จังหวัดเชียงใหม่
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พื้นที่การทำงานที่จังหวัดอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีพื้นที่การทำงานที่จังหวัดบุรีรัมย์
- ภาคกลาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่การทำงานที่จังหวัดปทุมธานี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พื้นที่การทำงานที่จังหวัดลพบุรี และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พื้นที่การทำงานที่จังหวัดสระแก้ว
- ภาคใต้ มหาวิทยาลัยทักษิณ พื้นที่การทำงานที่จังหวัดพัทลุง และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ พื้นที่การทำงานที่จังหวัดนราธิวาส

นักศึกษาที่ได้รับการติดต่อประสานงานได้ชักชวนเพื่อนๆ ที่ทำงานด้านกิจกรรมด้วยกัน ภายในมหาวิทยาลัยเข้าร่วมเป็นทีมงานประกอบด้วย นักศึกษา ชั้นปีที่ 3 คณะเกษตรศาสตร์ จำนวน 5 คน และนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ จำนวน 2 คน รวมเป็น 7 คน แต่ละคน มีบทบาทเป็นผู้นำนักศึกษาในมหาวิทยาลัยได้แก่ สภานักศึกษา สโมสรนักศึกษา ซึ่งนักศึกษา กลุ่มนี้มีพื้นฐานของการจัดกิจกรรม มีหัวใจในการทำงานเพื่อผู้อื่น มีความเสียสละ มีน้ำใจ มีความเป็นผู้นำสูง และด้วยภูมิลำนาของนักศึกษา เป็นคนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส นับถือ ศาสนาอิสลาม ครอบครัวของแต่ละคนประกอบอาชีพทำการเกษตรปลูกผลไม้ทำสวนยางพารา อยากจะเรียนรู้การทำงานของมูลนิธิฯ และอยากใช้ความรู้ที่ตนเองเรียนมาช่วยเหลือผู้อื่น จึงทำให้มีการรวมตัวของนักศึกษากลุ่มนี้ขึ้น

ในกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการฯ นักศึกษาได้รับมอบหมายบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้เชื่อมประสานความเข้าใจระหว่างผู้เข้าร่วมการอบรมกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิรากแก้ว การแบ่งหน้าที่ให้นักศึกษา 1 คน เป็นผู้บันทึกประเด็นในการดูงานตามสถานที่ต่างๆ นักศึกษา อีก 6 คน ได้กระจายประจำกลุ่มสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าร่วมการอบรม ช่วยอำนวยความสะดวก และดูแลผู้เข้าร่วมการอบรม ให้คำอธิบายเพิ่มเติมจากสิ่งที่วิทยากรบรรยายในขณะดูงาน เรื่อง เกี่ยวการทำปุ๋ย การบำรุงดิน การปลูกผักชนิดต่างๆ เรื่องราวหรือประเด็นข้อสงสัยที่เกี่ยวกับการเกษตรในช่วงคำเข้าร่วมกลุ่มการสรุปบทเรียนการดูงานประจำวันรวมทั้งทำหน้าที่แปลภาษา จากภาษาไทยเป็นภาษามลายู สร้างความเข้าใจในโจทย์ที่กระบวนกรให้กับผู้เข้าร่วม

พลังดีที่จะนำไปขยายผล

ผลจากการปฏิบัติงานของนักศึกษาสามารถทำออกมาได้ดีคือการสร้างความเข้าใจในเรื่องราวของการทำเกษตร ประมง ปศุสัตว์ ให้กับกลุ่มเยาวชน และชาวบ้าน ทำให้รู้ว่าที่จริงแล้วนักศึกษาอยากมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การดำเนินกิจกรรม เพราะศักยภาพของนักศึกษากลุ่มนี้สามารถทำได้ และได้พิสูจน์ให้เห็นในกิจกรรมครั้งนี้ นักศึกษายังสามารถนำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ได้ดีด้วย

หลังจากกิจกรรมเสร็จสิ้นนักศึกษาได้สะท้อนความรู้สึกว่า อยากนำหลักหรือระบบวางแผนการทำงาน มาปรับใช้ในการทำงานสโมสรของคณะ รู้สึกดีใจที่ได้เข้ามาเป็นทีมงานการจัดกิจกรรมฯ ได้ใช้ความรู้ด้านการเกษตรที่เรียนในห้องเรียนนำมาพูดคุย ให้คำแนะนำกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ เหมือนเป็นการทดสอบความรู้ของตนเอง เรื่องราวที่นักศึกษาได้ถ่ายทอด เช่น การเก็บตัวอย่างดิน ทักษะการเพาะเห็ด พื้นฐานการปลูกผัก เป็นต้น และยังมีความคาดหวังว่า อยากนำความรู้ที่เรียนไปเผยแพร่ให้กับทุกคน หรือนำไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองได้ ซึ่งการปฏิบัตินอกห้องเรียนกับการนั่งเรียนในห้องมีความแตกต่างกันอย่างมาก เพราะไม่สามารถคาดเดาปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้

ในการร่วมทีมกับนักศึกษาในช่วงการทำกิจกรรมทำให้เห็นถึงความใฝ่รู้ ความอยากที่จะเรียนรู้ ทั้งวิธีการทำงานของมูลนิธิฯ เนื้อหาของการพาไปศึกษาดูงาน การออกแบบกิจกรรม โดยในการดำเนินงานกิจกรรมนี้ นักศึกษา มนร. เข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทต่อการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากนักศึกษา เรียนคณะเกษตรศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ สามารถนำความรู้จากการเรียนในมหาวิทยาลัยมาแลกเปลี่ยน ให้คำแนะนำ หรือข้อคิดเห็นเพิ่มเติมต่อเยาวชน รวมทั้งชาวบ้านที่ผู้เข้าร่วมการอบรมได้ ดังนั้น เจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ จึงต้องติดตามนักศึกษา กลุ่มนี้ เพื่อจะนำมาเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดวางแผนตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ในแปลงเกษตร อำเภอย่าง อ จังหวัดนราธิวาส ต่อไป

ก๊อลบูล วาฮิด : พลังเยาวชนสร้างสรรค์ ชุมชนมุสลิม

นิศารัตน์ เลิศสมพร

คนส่วนใหญ่มักมองว่าเยาวชนเป็นวัยที่กำลังอยู่ในโรงเรียน ตั้งใจเรียนเพื่อให้มีงานดีๆ ทำ แต่จะมีเยาวชนสักกี่คนที่ใช้เวลาทำกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเอง แล้วอะไรเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เยาวชนทำงานจิตอาสาในการช่วยเหลือชุมชน

“ก๊อลบูล วาฮิด” พลังเยาวชนสร้างสรรค์ชุมชนมุสลิม เป็นการรวมกลุ่มของเยาวชนในอำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส ที่ประสานพลังในการขับเคลื่อนการทำกิจกรรมจิตอาสาและพัฒนาพื้นที่ในอำเภอ เพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นคนมีคุณค่า ทำประโยชน์ต่อสังคมและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้อำเภอยิ่งอเป็นพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาและเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของจังหวัดนราธิวาส

จุดเริ่มต้นของพลังเยาวชน

“ก๊อลบูล วาฮิด” มาจาก ภาษามลายู แปลว่า รวมใจเป็นหนึ่งใน เพื่อเป็นเครือข่ายพลังเยาวชนสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อสร้างสรรค์สังคมในอำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส เดิมสมาชิกกลุ่มได้รับผลกระทบจากปัญหาการค้าและเสพติด ความขัดแย้งและการก่อการร้ายประสบปัญหาครอบครัว และความยากจน บางคนอาจไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาจึงมารวมกลุ่มกันโดยใช้ศาสนาเป็นการขัดเกลาจิตใจ

เยาวชนในกลุ่มนี้มีอายุตั้งแต่ 13 - 25 ปี นายอับดุลฆอนี อัสม๊ะแอ เป็นแกนนำในการชักชวนเยาวชนร่วมกิจกรรมโครงการขยะความดีสร้างสุขภาพดีวิถีชุมชนกลุ่มเยาวชนจะรวมตัวกันและเก็บรวบรวมวัสดุเหลือใช้ รวมทั้งจัดการขยะที่ยังมีประโยชน์มาขายแล้วนำเงินไปบริจาค และซื้อของใช้จำเป็นให้กับบ้านเด็กกำพร้า เช่น อาหาร นม เสื้อผ้า เป็นต้น จากกิจกรรมดังกล่าวทำให้เยาวชนเห็นคุณค่าของตัวเองในการช่วยเหลือสังคม

นายลูกมาน มามะ และ นายอับดุลฮาดี การตฤตยาพันธ์ เจ้าหน้าที่โครงการปิดทองหลังพระฯ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เล็งเห็นศักยภาพของเยาวชนกลุ่มนี้ในการพัฒนาตนเอง จึงชักชวนกลุ่มเยาวชนไปศึกษาดูงานการทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก และการปลูกผักกักพื้น ที่บ้านของนายสมาน ผ่านพรม เกษตรกรตัวอย่างในหมู่บ้านฮูตเตวอต.โคกเคียน อ.เมือง จ.นราธิวาส จากการดูงานในครั้งนั้น ส่งผลให้กลุ่มเยาวชนเกิดแรงบันดาลใจในการทำเกษตร แต่ไม่มีพื้นที่ทำเกษตรของตนเอง เมื่อเรื่องนี้ทราบไปถึงนายอาซีชี มะสาแมดี และ นายอับดุลเลาะ เจ๊ะเลาะ ซึ่งเล็งเห็นความสำคัญการทำประโยชน์ให้กับสังคมของกลุ่มเยาวชน จึงอนุญาตให้ใช้ที่ดินในพื้นที่กว้างเปล่าสองแปลง รวม 17 ไร่ โดยร่วมกับเยาวชนในการวางแผนแบ่งสัดส่วนพื้นที่เพาะปลูกตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้ ในช่วงการเตรียมแปลง แปลงของนายอาซีชีมีการถางหญ้า ตรวจธาตุอาหารในดิน และหว่านเมล็ดปอเทือง ปรับปรุงดิน เพื่อเตรียมพร้อมการปลูกผัก ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ และข้าวโพด ส่วนแปลงของนายอับดุลเลาะ มีเพียงแค่เก็บดินไปตรวจธาตุอาหารเท่านั้น

ผู้บริหารสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ ได้สนับสนุนการทำงานของเยาวชน และมองว่าเยาวชนเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ จึงมอบหมายให้มูลนิธิรากแก้วเป็นผู้ดำเนินงานในการพัฒนาเยาวชน โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาร่วมพัฒนาในพื้นที่

การเรียนรู้...สู่...การพัฒนา

การดูงานจากเกษตรกรตัวอย่าง จ.นราธิวาส ทำให้เยาวชนและชาวบ้านที่สนใจในการเรียนรู้การเกษตรเข้าอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมทักษะการพัฒนาตามแนวพระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยการอบรมมี 3 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่ง การศึกษาเรียนรู้ ระยะที่สอง การอบรมตามความสนใจเฉพาะด้านของแต่ละคน เช่น การปลูกผัก ปลูกข้าวปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ เพาะเห็ด เลี้ยงวัว เลี้ยงแพะเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก การเพาะพันธุ์ปลา เป็นต้น และระยะที่สาม การอบรมให้เกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

ในการจัดกิจกรรมระยะที่หนึ่ง การศึกษาเรียนรู้ มีเยาวชนและชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมจำนวน 41 คน ทั้งหมดเป็นชาวมุสลิม และใช้ภาษามลายูในการสื่อสารเป็นภาษาหลักในพื้นที่การอบรมฯ ทำให้เยาวชนและชาวบ้านเกิดการเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ ผ่านกระบวนการ การฟังบรรยายหลักคิดทฤษฎีการพัฒนาตามศาสตร์พระราชา การสาธิตและลงมือปฏิบัติ และการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ประจำวัน ประเด็นการเรียนรู้เรื่องการปลูกผัก การทำปุ๋ยหมักจากเศษผักผลไม้ การเพาะพันธุ์ปลา การเลี้ยงไรแดง เพื่อเป็นอาหารลูกปลา การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ บ่อพลาสติก การเลี้ยงแพะ แกะ กวาง วัว การปลูกหญ้าเลี้ยงวัว และการแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ และการตลาด เช่น การทำปลาต้ม การบรรจุภัณฑ์ผลไม้สด เป็นต้น

ในช่วงเย็นของการอบรมในแต่ละวัน เยาวชนและชาวบ้านมีการประชุมสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ประจำวัน ซึ่งเจ้าหน้าที่มูลนิธิรากแก้ว ประสบบัญญาในเรื่องการสื่อสารเพราะเจ้าหน้าที่ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก ในขณะที่เยาวชนและชาวบ้านใช้ภาษามลายูเป็นหลัก เจ้าหน้าที่จึงปรับใช้ภาษาไทยที่ฟังเข้าใจง่ายขึ้น และประสานงานกับนักศึกษา มนร. ร่วมเป็นผู้ดำเนินกระบวนการ และใช้ภาษามลายูในการสื่อสารระหว่างการสรุปการเรียนรู้ ซึ่งทำให้เยาวชนและชาวบ้านเข้าใจและสื่อสารได้สะดวกขึ้น เยาวชนและชาวบ้านที่ผ่านการอบรม มีความตั้งใจที่จะนำความรู้ไปปฏิบัติบนพื้นที่แปลงเกษตร และพร้อมที่จะรับการฝึกอบรมในระยะที่สอง ซึ่งเป็นการอบรมตามความสนใจเฉพาะด้าน เนื่องจากทีมงานได้มีการวางแผนกระบวนการเรียนรู้ที่ครบถ้วนทั้งทางด้านการปลูกพืช ประมง ปศุสัตว์ การแปรรูปการบรรจุภัณฑ์ และการตลาด เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต ทำให้เยาวชนและชาวบ้านเห็นภาพรวมของการทำการเกษตร

เยาวชนและชาวบ้านเกิดความรักและความผูกพันต่อ
ทีมงานจัดกิจกรรม เนื่องจากทีมงานมีการปรับตัวให้เข้ากับ
บริบทพื้นที่ เช่น การพยายามฝึกพูดภาษามลายู การพูดคุย
เข้าหาอย่างเป็นกันเอง โดยไม่แบ่งแยกเรื่องศาสนา และจาก
การที่เยาวชนเข้ารับการอบรมฯ และมีกิจกรรมเก็บขยะทำ
ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นทางเลือกในการใช้เวลาทำกิจกรรม
เพื่อสังคม ช่วยป้องกันมิให้เยาวชนถูกชักชวนไปในทางที่ไม่ดี
ปัญหาการค้าและเสพติดในพื้นที่อำเภอยิ่งอลดลง เยาวชน
ที่ประสบปัญหาครอบครัวได้รับความอบอุ่นจากสมาชิกในกลุ่ม และ
กลายเป็นพลังเยาวชนที่สร้างคุณค่าต่อสังคม

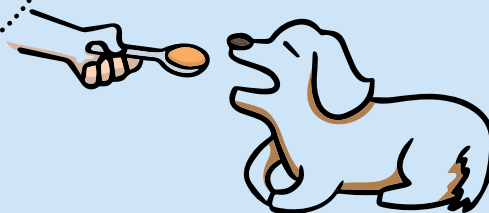
บทสรุป
ที่ต้อง
เรียนรู้

“

จากนี้ไปเยาวชนกลุ่ม “กือลูล วาฮิด” จะเป็นพลังหลักที่สำคัญและเป็นกลไก
ในการขับเคลื่อนการพัฒนา การทำกิจกรรมจิตอาสาในพื้นที่อำเภอยิ่งอ รวมทั้งเป็นแบบ
อย่างให้เยาวชนอีกหลายๆ คนเห็นคุณค่าของการทำงานเพื่อสังคม

ในการเรียนรู้ของเยาวชน จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ให้เยาวชนและชาวบ้าน
ที่สนใจ มีความรู้ในการทำเกษตร เพื่อให้พลังเยาวชนนำความรู้ไปพัฒนาในพื้นที่อำเภอ
ยิ่งอ ดังนั้นเจ้าหน้าที่มูลนิธิธากแก้วและนักศึกษามหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
จึงร่วมจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมทักษะ เกษตรทฤษฎีใหม่ให้กับเยาวชนและ
ชาวบ้านอำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น คือ ทีมงาน
มีความพร้อมในการทำหน้าที่ เสริมงานกัน และทำหน้าที่แทนกันได้ เนื่องจากทีมงานมี
การประชุม วางแผน และแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนในการอบรมเยาวชนและชาวบ้าน
และมีการประชุมสรุปปัญหาที่แต่ละคนพบเจอในแต่ละวัน รวมทั้งการลงรายละเอียด
แผนงาน (Action Plan) แบบวันต่อวัน ดังนั้น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้
ของเยาวชน ทีมงานควรมีการจัดประชุม วางแผนและสะท้อนปัญหา เพื่อจัดการความเสี่ยง
ที่อาจเกิดขึ้น

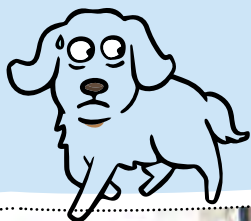
”

สัตวแพทย์ฯ สู่ชุมชน

รัชกรธน์ สวัสดิ์

หากเปรียบเทียบความรู้เป็นอาวุธที่เราจะใช้ฟาดฟันกับอุปสรรค สิ่งที่จะทำให้อาวุธนั้น ร้ายกาจและมีประสิทธิภาพ คงไม่ใช่แค่วัตถุดิบที่ใช้ผลิตอาวุธเพียงเท่านั้น หากแต่ว่าทักษะ ในการใช้อาวุธของผู้ถือครองก็สำคัญ อาวุธจะทรงพลานุภาพหรือน่ากลัวสักแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับฝีมือลายมือหรือทักษะและความเชี่ยวชาญของผู้ใช้อาวุธด้วย ที่กล่าวอย่างนี้เนื่องจากผู้เขียน พยายามเปรียบเทียบให้เห็นว่า ในชีวิตจริงถ้าเราเปรียบตนเองเป็นนักรบ เปรียบความรู้เป็น อาวุธ และเปรียบประสบการณ์การทำงานเป็นทักษะในการใช้อาวุธ ก็จะเห็นภาพอย่างชัดเจนว่า ต่อให้นักรบมีอาวุธที่ทรงพลานุภาพสักแค่ไหน หากไม่เคยนำออกมาประลองและฝึกฝน อาวุธ ที่มีก็แทบไม่ต่างอะไรกับเศษไม้หรือเศษเหล็กเท่านั้นเอง ตรงกันข้าม หากนักรบหมั่นฝึกฝน ใช้อาวุธ และเดินทางออกไปประลองฝีมืออยู่เสมอ ถึงแม้อาวุธนั้นจะเป็นเพียงแค่มีดสั้นแต่มัน ก็จะเป็นอาวุธที่ร้ายกาจและทรงพลังได้ เจกเช่นเดียวกับนักศึกษา ที่อุทิศตนทำงานเพื่อสังคม เรียนรู้ และฝึกฝนผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้น จนกลายเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ

สัตว์แพทย์ฯ สู่ชุมชน เปรียบเหมือนเป็นกระบวนการการฝึกใช้อาวุธของนักศึกษา คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการเข้าไปทำงานพัฒนาในพื้นที่ บ้านไสท่อน ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ ขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยพลังนิสิตนักศึกษา ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับมูลนิธิรากแก้วได้กำหนดให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) ด้วยความร่วมมือของท้องถิ่น ท้องถิ่น หน่วยงานราชการ และสถาบันการศึกษา ในการเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุน และช่วยเหลือการทำงานของนักศึกษาการดำเนินงานทั้งหมดถูกขับเคลื่อนและบริหารจัดการ โดยกลุ่มนักศึกษาเอง ตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ขั้นติดต่อประสานงาน และขั้นปฏิบัติการ

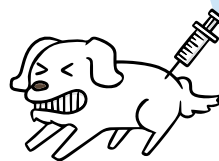
มูลนิธิรากแก้วและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทำบันทึกข้อตกลง (MOU) เรื่อง โครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยพลังนิสิตนักศึกษา โดยคัดเลือกพื้นที่ เป้าหมาย ณ ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา มีการประสานความร่วมมือกับกองกิจการ นักศึกษาและกองบริการการศึกษา เพื่อสร้างกลไกภายในมหาวิทยาลัยให้สามารถขับเคลื่อน โครงการฯ ได้อย่างต่อเนื่องและให้ความสำคัญในการพัฒนากลไกการเรียนการสอนหรือ การพัฒนารายวิชา ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ดำเนินการ จัดการสัมมนาเพื่อชี้แจงโครงการดังกล่าวจำนวน 2 ครั้ง เพื่อให้ผู้บริหารและอาจารย์เกิดความ เข้าใจ และสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรม เรียนรู้ ตลอดจนสามารถนำทฤษฎีมาปรับใช้และปฏิบัติจริงในพื้นที่จริง

คณะสัตวแพทยศาสตร์ ถือเป็นคณะแรกที่น่าสนใจและปรับโครงสร้างการเรียนการสอนในรายวิชาการบูรณาการเสริมหลักสูตร ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเปิดโอกาสให้อาจารย์และนักศึกษาทำกิจกรรมที่ก่อ ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

ในวันที่ 24 มีนาคม 2560 อาจารย์และนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะสัตวแพทยศาสตร์ ลงพื้นที่จัดกิจกรรมฉีดวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสุนัขที่มีเจ้าของและสุนัขจรจัด ในหมู่ที่ 9 บ้านไสท่อน ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลาซึ่งเป็นหมู่บ้านในตำบลเป้าหมายของ มหาวิทยาลัย มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 125 ครัวเรือน ชาวบ้านมีอัธยาศัยไมตรีดี มากเป็นกันเองและคุ้นชินกับนักศึกษา เหมาะแก่การนำนักศึกษาลงพื้นที่เรียนรู้และจัดกิจกรรม ร่วมด้วย ชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 3 โซน สะดวกต่อการบริหารจัดการ เพื่อแบ่งโซนการ ฉีดวัคซีนได้อย่างทั่วถึงและปลอดภัย มีเส้นทางสัญจรสะดวก บ้านเรือนส่วนใหญ่ติดถนนและ อยู่ไม่ห่างจากกันมากนัก โดยมีผู้ใหญ่บ้านให้การช่วยเหลือขั้บรถนำนักศึกษาและอาจารย์ลง พื้นที่ฉีดวัคซีนตามแหล่งที่มีสุนัขจรจัด และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการนำสุนัขของตน มาฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าเป็นอย่างดี

ภาพที่ผู้เขียนพบเห็นและประทับใจมากที่สุดคือภาพรอยยิ้มและความร่วมมือของ คุณป้าคนหนึ่งที่กำลังนึ่งผ้าถุงและมีผ้าเช็ดตัวพาดคอ ซึ่งผู้เขียนเดาว่าคุณป้ากำลังจะไปอาบน้ำ แต่คงไม่ทันได้ไปอาบน้ำเพราะต้องมาช่วยอาจารย์และนักศึกษาจับสุนัขฉีดวัคซีนป้องกันโรค พิษสุนัขบ้าอยู่หน้าบ้าน แถมยังช่วยตะโกนเชิญชวนชาวบ้านที่ขับรถผ่านไปผ่านมาให้นำสุนัข มาฉีดวัคซีนด้วย บางกลุ่มมีผู้ใหญ่ใจดีเลี้ยงน้ำแข็งใสให้คลายร้อนเป็นการตอบแทนอีกด้วย

จากการสอบถามแกนนำนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะสัตวแพทยศาสตร์ เล่าว่า กิจกรรม ดังกล่าวเริ่มต้นจากการรวมกันของสมาชิกในกลุ่มจำนวน 6 คน และเริ่มดำเนินงานกิจกรรม ตั้งแต่ เดือนมกราคม 2560 ครั้งแรก ทางกลุ่มลงพื้นที่พบปะชาวบ้านและผู้นำชุมชน สำนวญ การเลี้ยงปศุสัตว์ และโรคในสุนัขและแมว เพื่อนำปัญหาและความต้องการดังกล่าวไปถ่ายทอด ให้กับสมาชิกกลุ่มตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหา ที่สามารถนำความรู้ที่มีไปใช้ในการแก้ไข ปัญหาของชุมชนได้ จากการสอบถามความรู้สึกของนักศึกษาหลายๆ คนที่ไปลงพื้นที่ ทราบว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นการลงพื้นที่ครั้งแรก ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะสัตวแพทยศาสตร์จึงไม่แปลก ที่จะมีอาการเจียนอาเจียน ไม่กล้าพูดคุยกับชาวบ้าน รู้สึกวางตัว ไม่ถูกและจำไม่ได้ว่าจะต้องซักถามในประเด็นใดเมื่ออยู่ต่อ หน้าชาวบ้าน

การลงพื้นที่ครั้งที่ 2 ทางกลุ่มได้ลงพื้นที่ติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชนเรื่องการขอใช้รถเดินทางในพื้นที่ ติดต่อเจ้าอาวาสวัดไสท่อนเพื่อขอใช้สถานที่วัดเป็นจุดบริการฉีดวัคซีน และลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์โครงการทุกครัวเรือน ในหมู่ที่ 9 บ้านไสท่อน ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา โดยมีพินุสร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ประสานงานหลักในกิจกรรมครั้งนี้ รวมทั้งดำเนินการประสานความร่วมมือเพื่อขอวัคซีนและอุปกรณ์ทางการแพทย์จากปศุสัตว์อำเภอ และโรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จากกิจกรรมที่มูลนิธิรากแก้วเป็นผู้เชื่อมโยง ประสานงาน สร้างความเข้าใจและเสริมเติมเต็มในกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน โดยใช้ศาสตร์พระราชาเป็นต้นแบบในการทำงาน อาจารย์และนักศึกษา คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ลงพื้นที่ฉีดวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสุนัขจรจัดและสุนัขที่มีเจ้าของในชุมชนควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ผลที่เกิดขึ้นคืออาจารย์และนักศึกษาที่ได้ใช้ชุมชนเป็นพื้นที่เรียนรู้และพื้นที่ปฏิบัติการ ได้ฝึกทักษะในการฉีดวัคซีนพิษสุนัขบ้าจากสถานการณ์จริง ตลอดจนทำให้ชุมชนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้าอีกด้วย

บทสรุป
ที่ต้อง
เรียนรู้

“

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นดังกล่าว เพราะคณะสัตวแพทยศาสตร์ มีความเข้าใจในกระบวนการทำงานกับชุมชนเป็นอย่างดี และอาจารย์ผู้สอนยังให้อิสระกับนักศึกษาได้อย่างเต็มที่ในออกแบบและขับเคลื่อนกิจกรรม ทำให้มูลนิธิรากแก้วสามารถเข้าไปเพิ่มเติมเสริมแต่งกระบวนการ และทำงานกับนักศึกษาได้ตั้งแต่การ เตรียมข้อมูล เก็บข้อมูล และจัดทำแผนโครงการ โดยมีนักศึกษาเป็นผู้คิดและทำ และมีอาจารย์เป็นที่ปรึกษา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจึงส่งผลให้นักศึกษาสามารถออกแบบโครงการได้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง

”

นักเขียนรุ่นใหม่

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ

1. นายเจริญ คนตรง	เจ้าหน้าที่ทึมน้ำ	จ.น่าน
2. นายยุทธพงษ์ ป่องนันทน์	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาชีพ	จ.น่าน
3. นายวันชัย บัวแสน	เจ้าหน้าที่ทึมน้ำ	จ.น่าน
4. นายณัฐพงศ์ กอบกระโทก	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนา	จ.อุดรธานี
5. นายพงศกร นิลรัตน์	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนา	จ.ขอนแก่น
6. นายเกียรติศักดิ์ ศิริเรือง	อาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน	จ.ขอนแก่น
7. นายอดิสร โตคำนาม	เจ้าหน้าที่บริหารสำนักงาน	จ.กาฬสินธุ์
8. นางสาวณัฐริยา พะคะมิตร	อาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน	จ.กาฬสินธุ์
9. นางสาวอาอ์เสาะห์ มะเด็ง	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนา	จ.ชายแดนใต้
10. นายบุรดี ลาตะ	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนา	จ.ชายแดนใต้
11. นายอภิสิทธิ์ ครนรินทร์	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนา	จ.อุทัยธานี
12. นางสาวศุจิภา สุธรรมชัย	เจ้าหน้าที่ข้อมูล	จ.เพชรบุรี
13. นายสมมาตร พุกาด	อาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน	จ.เพชรบุรี

มูลนิธิรากแก้ว

14. นางสาวนิศาธรัตน์ เลิศสมพร
15. นางสาวมาชณา สุวรรณบุญ
16. นางสาวภัทริรา เหลือสุข
17. นายสิทธิชัย ปราศรัย
18. นายรัชกรณีย์ สวัสดิ์

องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี

19. นางสาววาสนา ศรีดาชมภู

สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

989 อาคารสยามทาวเวอร์ ชั้น 26 ถนนพระราม 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทรศัพท์ : 02-611-5000

เว็บไซต์ : www.pidthong.org

Facebook : มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ